

**YHTEISKUNTAVASTUU IRTAIMEN KAUPASSA – MYYJÄN ANTAMAT TIEDOT
VASTUULLISUUDESTA JA TAVARAN VIRHE**

Emilia Taimi

Pro gradu -tutkielma

Velvoiteoikeuden teoriat ja käytännöt

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta

Kesäkuu 2021

EMILIA TAIMI: Yhteiskuntavastuu irtaimen kaupassa – myyjän antamat tiedot vastuullisuudesta ja tavarán virhe

Pro gradu -tutkielma, XIII+63 s.

Velvoiteoikeuden teoriat ja käytännöt

Kesäkuu 2021

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Tutkielman aiheena on vastuullinen toiminta ja irtaimen kauppa, tarkemmin tavarán virhe. Tutkielmassa arvioidaan sitä, voiko ostajalla olla oikeus vedota tavarán virheeseen, jos myyjä on julkisesti tuonut esiin olevansa sitoutunut tiettyihin vastuullisuutta koskeviin periaatteisiin tai toimivansa muutoin vastuullisella tavalla, ja käy ilmi, ettei tavara vastaa myyjän vastuullisuuskäsitteitä. Toisin sanoen voiko tavara olla virheellinen, jos se on valmistettu esimerkiksi lapsityövoimaa käyttäen, vaikka myyjä on julkisesti kertonut noudattavansa toiminnassaan ihmisoikeuksia. Tutkielmassa käsitellään vastuullista toimintaa yritysten yhteiskuntavastuun ja sen toteuttamiseen käytettyjen instrumenttien kautta. Tutkielman metodi on oikeusdogmaattinen, joskin aiheen yhteiskunnallisen yhteyden vuoksi myös oikeussosiologian piirteitä on mahdollista tunnistaa. Aihe on rajattu elinkeinonharjoittajien väliseen kauppaan.

Tutkielma koostuu kolmesta pääluvusta, joista ensimmäisessä käydään läpi irtaimen kauppaa ja tavarán virhettä koskevaa sääntelyä ja sen soveltamisperusteita. Toisessa pääluvussa esitellään ne yhteiskuntavastuun toteuttamisen keinot, joiden kautta mahdollista tavarán virhettä ja myyjän antamia tietoja tutkielmassa hahmotetaan. Näiden erilaisten instrumenttien kautta yritykset antavat toiminnastaan hieman erilaisia tietoja ja sitoutuvat erilaisiin asioihin, mikä on merkityksellistä tavarán virheen arvioinnin kannalta. Kolmannessa pääluvussa instrumentit sijoitetaan virheen sääntelyn tulkintaympäristöön. Pääluvussa arvioidaan virheväite kerrallaan myyjän julkisesti instrumenttien kautta antamien tietojen merkitystä virhesääntelyn näkökulmasta. Lisäksi tarkastellaan vielä lyhyesti sitä, millaiset ominaisuudet tavarassa voidaan ylipääntään katsoa virheeksi sekä arvioidaan lähemmin myyjän julkisesti antamien tietojen merkitystä.

Tavarán sopimuksenmukaisuuden sääntelyn vallitsevan oikeustilan tutkiminen on johtanut siihen johtopäätökseen, että tiedot, jotka myyjä on julkisesti antanut yhteiskuntavastuun instrumenttien kautta voivat tietyissä tilanteissa vaikuttaa tavarán sopimuksenmukaisuuden arviointiin. Kansainvälisessä kaupassa asiaa on arvioitu kattavammin ja rohkaisevin, joskaan ei yksimielisin, tuloksin. Tästä syystä tutkielmassa ehdotetaan, että myös kansallisessa irtaimen kaupassa otettaisiin kantaa näihin myyjän vastuullisuutta ja tavarán sopimuksenmukaisuutta koskeviin näkökohtiin, jotka voivat nykyisin ratkaisevasti vaikuttaa muun muassa ostajan ostopäätökseen ja mahdollisuuksiin jälleenmyydä tavaraa.

Asiasanat: kauppalaki, CISG, irtaimen kauppa, tavarán kauppa, tavarán virhe, sopimuksenmukaisuus, markkinointivastuu, yhteiskuntavastuu, vastuullisuus

SISÄLLYS

Sisällys	III
Lähteet	IV
Lyhenteet	XIII
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen aihe ja ajankohtaisuus	1
1.2 Aiheen rajaus	4
1.3 Tutkielman menet, lähdeaineisto ja rakenne	5
2 IRTAIMEN KAUPPA JA SEN SÄÄNTELY	7
2.1 Kauppa varallisuus oikeudellisena oikeustoimena	7
2.2 Kauppalaki	8
2.2.1 Tavar, virhe kauppalaisissa	10
2.2.2 Myyjän tietovirhe ja markkinointivastuu	12
2.3 Kansainvälistä tavar, kauppaa koskeva yleissopimus, CISG	14
2.3.1 Tavar, virhe kansainvälisessä kaupassa	17
2.4 Kauppalaki ja CISG	21
3 YHTEISKUNTAVASTUUN TOTEUTTAMISEN KEINOT	22
3.1 Global Reporting Initiative	22
3.1.1 Direktiivi muun kuin taloudellisen tiedon raportoinnista	25
3.2 ISO-standardit	26
3.3 Global Compact -aloite	28
3.4 Eettiset toimintaohjeet (code of conduct)	30
3.5 Yhteiskuntavastuun oikeudellinen merkitys ja sen kehitys	32
3.6 Yhteiskuntavastuun toteuttamisen keinojen erityispiirteet	35
4 TAVARAN VIRHE JA YHTEISKUNTAVASTUU	38
4.1 Yleinen käyttötarkoitus	38
4.2 Erityinen käyttötarkoitus	42
4.3 Markkinointivastuu	45
4.4 Kauppatapa ja sopimustulkinta	50
4.5 Virheen määrittely	54
4.6 Myyjän julkisesti antamien tietojen merkitys	56
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	60

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Alvarez, Jose, Are Corporations Subjects of International Law. *Santa Clara Journal of International Law* 9(1) 2011, s. 1–36.
- Beckers, Anna, Legalization Under the Premises of Globalization: Why and Where to Enforce Corporate Social Responsibility Codes. *Indiana Journal of Global Legal Studies* 24(1) 2017, s. 15–42.
- Beckers, Anna – Kawakami, Mark, Why Domestic Enforcement of Private Regulation Is (Not) the Answer: Making and Questioning the Case of Corporate Social Responsibility Codes. *Indiana Journal of Global Legal Studies* 24(1) 2017, s. 1–14.
- Bristol-Alagbariya, Edward, The UN Global Compact as a Soft Law Business Regulatory Mechanism Advancing Corporate Responsibility towards Business Sustainability and Sustainable Development Worldwide. *Journal of Law, Policy and Globalization* 94/2020, s. 27–39.
- Brunner, Christoph – Gottlieb, Benjamin, Article 35, s. 227–247 teoksessa Brunner, Christoph – Gottlieb, Benjamin (toim.), *Commentary on the UN Sales Law (CISG)*. Kluwer Law International B. V. 2019.
- Brunner, Christoph – Hurni, Christoph – Kissling, Michael, Article 9, s. 99–101 teoksessa Brunner, Christoph – Gottlieb, Benjamin (toim.), *Commentary on the UN Sales Law (CISG)*. Kluwer Law International B. V. 2019.
- Brunner, Christoph, Introduction, s. 1–13 teoksessa Brunner, Christoph – Gottlieb, Benjamin (toim.), *Commentary on the UN Sales Law (CISG)*. Kluwer Law International B. V. 2019.
- Butler, Petra, The CISG – A Secret Weapon in the Fight for a Fairer World? s. 295–315 teoksessa Schwenzler, Ingeborg (toim.), *35 Years CISG and Beyond*. Eleven International Publishing 2016.
- Černič, Jernej Letnar, *Human Rights Law and Business: Corporate Responsibility for Fundamental Human Rights*. Groningen: Europa Law Publishing 2010.
- Cheremisinoff, Nicholas – Haddadin, Motasem, *Beyond Compliance - The Refinery Manager's Guide to ISO 14001 Implementation*. Gulf Publishing Company 2006.
- Clarkson, Peter – Li, Yue – Richardson, Gordon – Vasvari, Florin, Revisiting the Relation between Environmental Performance and Environmental Disclosure: An Empirical Analysis. *Accounting, Organizations and Society* 33(4–5) 2008, s. 303–327.
- Coetzee, Juana, The role and function of trade usage in modern international sales law. *Uniform Law Review* 20(2–3) 2015, s. 243–270.
- Collins, Hugh, Conformity of Goods, the Network Society, and the Ethical Consumer. *European Review of Private Law* 5/2014, s. 619–640.

- Ferrari, Franco, Trade Usages and Practices Established between the Parties under the CISG. *International Business Law Journal* 5/2003, s. 571–580.
- Francis, Donald – Murfey, Guy, *Global Business Ethics: Responsible Decision Making in an International Context*. Kogan Page 2015.
- Frederick, William, *Corporate Social Responsibility: From Founders to Millennials*, s. 3–38 teoksessa Weber, James – Wasieleski, David (toim.), *Corporate Social Responsibility*. Emerald Publishing Limited 2018.
- Friedman, Milton, The Social Responsibility of Business is to increase profits. *The New York Times Magazine*, 13.9.1970.
- Gergoratti, Catia, The United Nations Global Compact and Development, s. 95–108 teoksessa Reed-Mukherjee, Ananya – Utting, Peter – Reed, Darryl, *Business Regulation and Non-State Actors: Whose Standards? Whose Development?* Routledge 2012.
- Ghoogassian, Chloe, Evading the Transparency Tragedy: The Legal Enforcement of Corporate Sustainability Reporting. *Hastings Business Law Journal* 11(2) 2015, s. 361–384.
- Harmaala, Minna-Mari – Jallinoja, Niina, *Yritysvastuu ja Menestyvä Liiketoiminta*. Alma Talent Oy 2012.
- Hedberg, Carl-Johan – von Malmborg, Fredrik, The Global Reporting Initiative and Corporate Sustainability Reporting in Swedish Companies. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management* 10(3) 2003, s. 153–164.
- Hemmo, Mika – Hoppu, Kari, *Sopimusoikeus*. Alma Talent Oy, päivitetty 23.10.2020. (<https://verkkokirjalyly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/HAHBGXCTDG#/kohta:SOPIMUSOIKEUS/piste:tP>, luettu 13.4.2021).
- Henschel, Rene, Methodological Challenges of Codifying or Consolidating National and International Sales Law Based on CISG Article 35, s. 198–219 teoksessa Andenas, Mads – Andersen, Camilla (toim.), *Theory and Practice of Harmonisation*. Edward Elgar Publishing 2011.
- Hess, David, The Transparency Trap: Non-financial Disclosure and the Responsibility of Business to Respect Human Rights. *American Business Law Journal* 56(1) 2019, s. 5–53.
- Hirvonen, Ari, *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan*. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, Helsinki 2011.
- Hoppu, Esko – Hoppu, Kari, *Kauppa- ja varallisuusosoikeuden pääpiirteet*. Alma Talent Oy 2016.
- Huber, Peter – Alastair, Mullis, *The CISG: A New Textbook for Students and Practitioners*. Sellier European Law Publishers 2009.
- Johnson, Leo, Capitalism rewired: why we must rethink how performance is measured. *Financial Times*, 30.3.2021.
- Kaisto, Janne – Lohi, Tapani, *Johdatus varallisuusosoikeuteen*. Alma Talent Oy 2013.

- Kaisto, Janne – Tepora, Jarno, *Esineoikeus eurooppalaistuvassa Suomessa*. Helsingin Kamari Oy 2012.
- Kartio, Leena – Tammi-Salminen, Eva, *IV Esineoikeus teoksessa Saarnilehto, Ari et al. (toim.), Varallisuusoukeus*. Alma Talent Oy, päivitetty 2.1.2011. (<https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/EAIBGXCTDG>, luettu 1.3.2020).
- Kocher, Eva, *Codes of Conduct and Framework Agreements on Social Minimum Standards – Private Regulation?* s. 67–81 teoksessa Dilling, Olaf – Herberg, Martin – Winter, Gerd (toim.), *Responsible Business, Self-Governance and Law in Transnational Economic Transactions*. Hart Publishing Ltd 2008.
- Kotzé, Louis, *Global Environmental Governance Law and Regulation for the 21st Century*. Edward Elgar Publishing 2012.
- Laufer, William, *Social Accountability and Corporate Greenwashing*. *Journal of Business Ethics* 43/2003, s. 253–261.
- Levy, David – Brown, Halina Szejnwald, *The Global Reporting Initiative, Promise and Limitations*, s. 109–121 teoksessa Reed-Mukherjee, Ananya – Utting, Peter – Reed, Darryl (toim.), *Business Regulation and Non-State Actors: Whose Standards? Whose Development?* Routledge 2012.
- Levy, David – Brown, Halina Szejnwald – de Jong, Martin, *The Contested Politics of Corporate Governance: The Case of the Global Reporting Initiative*. *Business & Society* 49(1) 2010, s. 88–115.
- Levy, David – Kaplan, Rami, *Corporate Social Responsibility and Theories of Global Governance: Strategic Contestation in Global Issue Arenas*, s. 433–451 teoksessa Crane, Andrew – Matten, Dirk – McWilliams, Abigail – Moon, Jeremy – Siegel, Donald (toim.), *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. Oxford University Press 2008.
- Liappis, Hanna – Pentiäinen, Merja – Vanhala, Anne, *Menesty yritysvastuulla*. Edita Publishing Oy 2019.
- Lookofsky, Joseph, *Understanding the CISG*. Kluwer Law International 2008.
- Maley, Kristian, *The Limits to the Conformity of Goods in the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*. *International Trade and Business Law Review* 12(1) 2009, s. 82–126.
- Mamic, Ivanka, *Implementing Codes of Conduct: How Businesses Manage Social Performance in Global Supply Chains*. Taylor & Francis Group 2004.
- Millington, Andrew, *Responsibility in the Supply Chain*, s. 365–383 teoksessa Crane, Andrew – Matten, Dirk – McWilliams, Abigail – Moon, Jeremy – Siegel, Donald, *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. Oxford University Press 2008.
- Millon, David, *Corporate social responsibility and environmental sustainability*, s. 35–78 teoksessa Richardson, Benjamin – Sjøfjell, Beate (toim.), *Company Law and Sustainability: Legal Barriers and Opportunities*. Cambridge University Press 2015.

- Mitkidis, Katarina Peterkova, Sustainability Clauses in International Supply Chain Contracts: Regulation, Enforceability and Effects of Ethical Requirements. *Nordic Journal of Commercial Law* 1/2014, s. 1–30.
- Mähönen, Jukka, Ei-taloudellinen informaatio ja corporate governance. *Defensor Legis* 4/2013, s. 566–578.
- Poncibò, Cristina, The Contractualisation of Environmental Sustainability. *European Review of Contract Law* 12(4) 2016, s. 335–355.
- Ramberg, Christina, Emotional Non-Conformity in the International Sale of Goods, Particularly in Relation to CSR-Policies and Codes of Conduct, s. 71–94 teoksessa Schwenzer, Ingeborg – Spagnolo, Lisa (toim.), *Boundaries and Intersections: 5th Annual MAA Schlechtriem CISG Conference*. Eleven International Publishing 2014.
- Ramberg, Jan – Herre, Johnny, *Internationella köplagen (CISG): En kommentar*. Författarna och Norstedts Juridik AB 2009, s. 246.
- Ruggie, John, Business and Human Rights: The Evolving International Agenda. *American Journal of International Law* 101(4) 2007, s. 819–840.
- Rühmkorf, Andreas, *Corporate Social Responsibility, Private Law and Global Supply Chains*. Edward Elgar Publishing 2015.
- Sandvik, Björn – Sisula-Tulokas, Lena, *Kansainvälinen kauppalaki*. Helsingin Kamari Oy 2013.
- Schlechtriem, Peter, Non-material damages recovery under the CISG. *Pace International Law Review* 19(1) 2007, s. 89–102.
- Schlechtriem, Peter – Butler, Petra, *UN Law on International Sales: The UN Convention on the International Sale of Goods*. Springer Berlin Heidelberg 2009.
- Schmidt-Kessel, Martin, Article 9, s. 181–196 teoksessa Schwenzer, Ingeborg (toim.), Schlechtriem & Schwenzer, *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 4. painos. Oxford University Press 2016.
- Schwenzer, Ingeborg, Conformity of the Goods - Physical Features on the Wane? State of Play: 14 April 2011, Vienna, conference in honour of Peter Schlechtriem 1933-2007: the 3rd Annual MAA Schlechtriem CISG Conference. The Hague 2012, s. 103–112.
- Schwenzer, Ingeborg, Article 35, s. 591–622 teoksessa Schwenzer, Ingeborg (toim.), Schlechtriem & Schwenzer, *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 4. painos. Oxford University Press 2016a.
- Schwenzer, Ingeborg, Introduction, s. 1–12 teoksessa Schwenzer, Ingeborg (toim.), Schlechtriem & Schwenzer, *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 4. painos. Oxford University Press 2016b.
- Schwenzer, Ingeborg, Ethical standards in CISG contracts. *Uniform Law Review* 22(1) 2017, s. 122–131.

- Schwenzer, Ingerborg – Leisinger, Benjamin, Ethical Values and International Trade Contracts, s. 249–275 teoksessa Cranston, Ross – Ramberg, Jan – Ziegel, Jacob (toim.), Commercial Law Challenges in the 21st Century; Jan Hellner in memorium. Iustus Förlag 2007.
- Schwenzer, Ingerborg – Tebel, David, Suspicious, Mere Suspicions: Non-Conformity of the Goods. *Uniform Law Review* 19(1) 2014, s. 152–168.
- Shoji, Mariko, Global Accountability of Transnational Corporations: The UN Global Compact as a Global Norm. *Journal of East Asia and International Law* 8(1) 2015, s. 29–46.
- Sisula-Tulokas, Lena, Kan en varas klimatbelastning vara ett köprättsligt fel? *Juridiska Föreningen i Finland* 3/2020, s. 313–329.
- Teck, Tan Seng – Ayadurai, Selvamalar – Chua, William – Liang, Tan Peng – Karuppiah, Nanthakumar, Institutionalising a Withering Sense in Corporate Social Responsibility. *Journal of Management and Sustainability* 10(1) 2020, s. 54–65.
- Telkki, Henri, Yritysten vastuuttaminen kehitysmaiden tehtaiden ihmisoikeusloukkauksista. *Helsinki Law Review* 1/2011, s. 67–95.
- Tuori, Kaarlo, Oikeuden ratio ja voluntas. *Talentum* 2007.
- Tuori, Kaarlo, Transnational Law, s. 11–57 teoksessa Maduro, Miguel Poiares – Tuori, Kaarlo – Sankari, Suvi, *Transnational Law: Rethinking European Law and Legal Thinking*. Cambridge University Press 2014.
- Twining, William, *General Jurisprudence Understanding Law from a Global Perspective*. Cambridge University Press 2009.
- Vytopil, Louise, *Contractual Control in the Supply Chain: On Corporate Social Responsibility, Codes of Conduct, Contracts and (Avoiding) Liability*. Eleven International Publishing 2015.
- Wagner, Constance, Evolving Norms of Corporate Social Responsibility: Lessons Learned from the European Union Directive on Non-Financial Reporting. *Transactions: The Tennessee Journal of Business Law* 19(2) 2018, s. 619–708.
- Webb, Kernaghan, ISO 26000 social responsibility standard as ‘protolaw’ and a new form of global custom: Positioning ISO 26000 in the emerging transnational regulatory governance rule instrument architecture. *Transnational Legal Theory* 6(2) 2015, s. 466–500.
- Wilhelmsson, Thomas, A Green Sales Law? *Yearbook of New Zealand Jurisprudence* 6/2002–2003, s. 83–101.
- Wilhelmsson, Thomas – Sévon, Leif – Koskelo, Pauliine, *Kauppalain pääköhdät*. Alma Talent Oy 2006.
- Williams, Cynthia, The Global Reporting Initiative, Transnational Corporate Accountability, and Global Regulatory Counter-Currents. *UC Irvine Journal of International, Transnational, and Comparative Law* 1/2016, s. 67–89.

- Wolf, Martin, Why rigged capitalism is damaging liberal democracy. Financial Times, 18.9.2019.
- Zerk, Jennifer, Multinationals and corporate social responsibility: limitations and opportunities in international law. Cambridge University Press 2006.
- Zhang, Dongyong – Morse, Stephen – Kambhampati, Uma, Sustainable Development and Corporate Social Responsibility. Routledge 2018.

Virallislähteet

- Hallituksen esitys eduskunnalle kauppalaiksi 93/1986 vp.
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kirjanpitolain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 208/2016 vp.
- Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Oxford University Press 1987.

Oikeustapaukset

- KKO 1991:31
- KKO 1998:51
- MT 1992:004
- MT 1992:026
- Alankomaat 31.8.2005, Gerechtshof Leeuwarden 0400549.
(<http://www.unilex.info/cisg/case/1045>, luettu 21.5.2021).
- Australia 13.8.2010, Federal Court of Australia [2010] FCA 852.
(https://www.uncitral.org/docs/clout/AUS/AUS_130810_FT.htm, luettu 20.5.2021).
- Espanja 9.9.2014, Palencia Provincial High Court.
(https://cisg-online.org/files/cases/8491/abstractsFile/2577_59422936.pdf, luettu 29.4.2021).
- Itävalta 21.3.2000, Oberster Gerichtshof 10 Ob 344/99g.
(https://www.uncitral.org/clout/clout/data/aut/clout_case_425_leg-1650.html, luettu 29.4.2021).
- Saksa 8.3.1995, Bundesgerichtshof [VIII ZR 159/94], BGHZ 129, 75 (New Zealand mussels case).
(<https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=145>, luettu 20.5.2021).
- Saksa 2.2.2004, Oberlandesgericht Zweibrücken 7 U 4/03.

(https://www.uncitral.org/clout/clout/data/deu/clout_case_596_leg-1383.html, luettu 20.5.2021).

Yhdysvallat 28.10.1998, United States District Court for the Northern District of Illinois, Eastern Division 97 C 5668.
(<http://www.unilex.info/cisg/case/343>, luettu 21.5.2021).

Yhdysvallat 23.4.2015, United States District Court for the District of Columbia 1:15-cv-00619.
(<https://pdfserver.amlaw.com/nlj/Rahaman%20Rana%20Plaza%20complaint.pdf>, luettu 20.5.2021).

Internet-lähteet

Business Roundtable -aloitteen kotisivut.
<https://opportunity.businessroundtable.org/ourcommitment/> (Luettu 27.4.2021).

CISG Advisory Council Opinion no. 19, Standards and Conformity of the Goods under Article 35 CISG, Rapporteur: Professor Djakhongir Saidov, King's College London, United Kingdom. Adopted by the CISG Advisory Council following its 25th meeting, in Aalborg Denmark, on 25 November 2018.
https://www.cisgac.com/file/repository/CISG_Advisory_Council_Opinion_No_19d.pdf
(Luettu 1.4.2021).

Declaration by the Volkswagen Group on social rights, industrial relations and business and human rights.
https://www.volkswagenag.com/presence/nachhaltigkeit/documents/policy-intern/201209-sozialcharta_en.pdf (Luettu 8.1.2021).

Elinkeinoelämän keskusliiton uutinen muun kuin taloudellisen tiedon raportoinnista 3.12.2014.
<https://ek.fi/ajankohtaista/uutiset/direktiivi-muun-kuin-taloudellisen-tiedon-raportoinnista-velvoittaa-noin-sataa-yritysta-suomessa/> (Luettu 19.10.2020).

Euroopan komissio, yritysten vastuullisuusraportointi.
https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/company-reporting-and-auditing/company-reporting/non-financial-reporting_en (Luettu 19.10.2020).

Fazer Groupin Supplier Code of Conduct.
https://www.fazergroup.com/globalassets/global/fazergroup/responsibility/fg_supplier-code-of-conduct-final-2020_approvals.pdf (Luettu 19.4.2021).

Fortumin Code of Conduct.
<https://www.fortum.com/files/code-conduct-finnish/download> (Luettu 21.4.2021).

Fortumin Kestävä Kehitys 2020 -raportti.
<https://www.fortum.fi/media/22350/download#page=79> (Luettu 7.5.2021).

Global Compact -aloitteen kotisivut.

<https://www.globalcompact.fi/> (Luettu 30.10.2020).

Global Compact kymmenen periaatetta.

<https://www.globalcompact.fi/kymmenen-periaatetta> (Luettu 21.5.2021).

Global Reporting Initiativen historiaa.

<https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/> (Luettu 16.10.2020).

Global Reporting Initiativen kotisivut.

<https://www.globalreporting.org/information/about-gri/Pages/default.aspx> (Luettu 13.5.2020).

Global Reporting Initiativen standardit.

<https://www.globalreporting.org/how-to-use-the-gri-standards/gri-standards-english-language/> (Luettu 3.5.2021).

Global Reporting Initiativen standardien käyttö.

<https://www.globalreporting.org/how-to-use-the-gri-standards/> (Luettu 4.1.2021).

ISO 14001 -standardin esite.

<https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/store/en/PUB100371.pdf> (Luettu 3.5.2021).

ISO 14001 -standardin kotisivut.

<https://www.iso.org/iso-14001-environmental-management.html> (Luettu 13.5.2021).

ISO 26000 -standardin kotisivut.

<https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html> (Luettu 13.5.2020).

ISO-järjestön kotisivut.

<https://www.iso.org/about-us.html> (Luettu 17.5.2021).

KONEen Supplier Code of Conduct.

https://www.kone.com/en/Images/KONE%20Supplier%20Code%20of%20Conduct_2020_Finnish_tcm17-26108.pdf (Luettu 19.4.2021).

The KPMG Survey of Corporate Responsibility Reporting 2017.

<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/be/pdf/2017/kpmg-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2017.pdf> (Luettu 16.10.2020).

Lahti Vesa-Matti, Ilmastonmuutos vetää mattoa nykyisten rakenteiden alta.

<https://www.sitra.fi/blogit/ilmastonmuutos-vetaa-mattoa-nykyisten-rakenteiden-alta/> (Luettu 15.4.2020).

Mipro Groupin Global Compact -raportti 2020.

<https://www.unglobalcompact.org/participation/report/cop/create-and-submit/active/451353> (Luettu 4.5.2020).

Morrison John, IHRB State of Play Report: Business and the SDGs: Mind the Gap. Puheenvuoro ulkoministeriön Business Forum -seminaarissa.

https://um.fi/documents/35732/48132/john_morrison_human_rights_based_approach_to_business_and_sustainable/57fa68ce-aaf9-9ad3-5973-92312c7dc708?t=1528101217606 (Luettu 16.4.2020).

Oikeudellinen selvitys yritysvastuulaista.

<https://tem.fi/documents/1410877/16402203/Oikeudellinen+selvitys+yritysvastuulaista.pdf/7707bed4-cb57-cb6b-91ab-8344793d2194/Oikeudellinen+selvitys+yritysvastuulaista.pdf?t=1593519974249> (Luettu 7.4.2021).

Reilun kaupan yhdistyksen kotisivut.

<https://reilukauppa.fi/meista/mika-on-reilu-kauppa/> (Luettu 14.3.2021).

Responsible Business Alliance Code of Conduct.

<http://www.responsiblebusiness.org/code-of-conduct/> (Luettu 6.5.2021).

Revision to the UN Global Compact's Reporting Framework – the Communication on Progress.

https://ungc-communications-assets.s3.amazonaws.com/docs/publications/UNGC_CoP_Revision_Info_Note.pdf (Luettu 26.5.2021).

Suomalaisen työn liiton tutkimus: Vastuullisuus ohjaa kuluttamista entistä voimakkaammin.

https://suomalaintyo.fi/wp-content/uploads/2019/06/tutkimustiiivistelma_vastuullisuus_ohjaa_kuluttamista_entista_voimakkaammin_27062019.pdf (Luettu 21.04.2021).

Utinen ananasmehusta 21.1.2013.

<https://yle.fi/uutiset/3-6460104> (Luettu 6.5.2021).

Utinen Exxon Valdez -öljyonnettomuudesta 22.3.2019.

<https://www.nationalgeographic.com/environment/2019/03/oil-spills-30-years-after-exxon-valdez/> (Luettu 16.10.2020).

Utinen Rana Plazasta 28.4.2017.

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/04/18/vuosi-rana-plaza-onnettomuuden-jalkeen> (Luettu 30.10.2020).

YK:n Global Compact -sivusto.

<https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc> (Luettu 30.10.2020).

YK:n kansainvälisen kauppaoikeuden komission kotisivut.

https://uncitral.un.org/en/texts/salegoods/conventions/sale_of_goods/cisg/status (Luettu 14.5.2021).

YK:n lista Global Compact -aloitteen jäsenistä.

https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/participants/search?page=11&search%5Bcountries%5D%5B%5D=230&search%5Bkeywords%5D=&search%5Bper_page%5D=10&search%5Bsort_direction%5D=asc&search%5Bsort_field%5D=&utf8=%E2%9C%93 (Luettu 30.10.2020).

YK:n sivusto Global Compact -aloitteen velvoitteista.

<https://www.unglobalcompact.org/participation/join/commitment> (Luettu 2.11.2020).

LYHENTEET

CISG Yleissopimus kansainvälistä tavaran kauppaa koskevista sopimuksista (50/1988)

GRI Global Reporting Initiative

ISO International Organization for Standardization

KKO Korkein oikeus

MT Markkinatuomioistuin (nykyisin markkinaoikeus)

OECD Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö (Organisation for Economic Co-operation and Development)

YK Yhdistyneet kansakunnat

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen aihe ja ajankohtaisuus

Osakeyhtiölain (624/2006) 1 luvun 5 pykälän mukaan yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa omistajilleen. Pitkään tämän päämäärän ajateltiin antavan yrityksille vapauden tavoitella mahdollisimman suurta voittoa muiden yritystoiminnan vaikutuspiirissä olevien asioiden kustannuksella, ja ”business is business” -ajattelutapa kuvasi hyvin ajatusta yritystoiminnan ja muun yhteiskunnan erillisyydestä. Yhteiskunnallisesti vastuulliseen toimintaan liittyvien kysymysten katsottiin sijaitsevan yritysmaailman ulkopuolella, yritysten vastuun keskittyessä vain talouden kasvattamiseen sekä voiton tuottamiseen.¹ Mutta kuten yhteiskunta ja ihmiset tarvitsevat menestyviä yrityksiä ja kasvavaa taloutta hyvinvoinnin tuottamiseksi, tarvitsevat yritykset vastaavasti yhteiskuntaa, sen työvoimaa ja resursseja.² Tämä asettaa yritykset tilanteeseen, jossa niiden tulisi ottaa vastuu asemastaan yhteiskunnassa ja sitä kautta huomioida myös yhteiskunnalliset ja eettiset näkökohdat. Vallitseva näkökanta nykyisin onkin, ettei yritysten tulisi sallia tehdä voittoa yhteiskunnan tai ympäristön kustannuksella.³

Jopa koko kapitalistinen järjestelmä sellaisena kuin sen tunnemme on kyseenalaistettu. Joidenkin kirjoittajien mukaan järjestelmä keskittää taloudellisen ja poliittisen vallan pienelle etuoikeutetulle joukolle ihmisiä ja yrityksiä muiden ihmisten kustannuksella.⁴ Myös kiihtyvä ilmastokriisi sekä yhä lisääntyvä ihmisten eriarvoisuus uhkaavat osakkeenomistajien etuoikeudelle perustuvan kapitalismin legitimitettä. Samalla peräänkuulutetaan voiton maksimoimisen sijaan järjestelmää, joka ottaisi huomioon ihmiset ja planeetan tasavertaisesti. Markkinoiden ja hallitusten epäonnistuessa ihmiskunnan kohtaamien ongelmien hallitsemisessa uudenlaiset yksityiset toimijat ovat ottaneet ohjat käsiinsä ja lähteneet etsimään ratkaisuja.⁵

Tämän ajattelutavan muutoksen myötä on syntynyt myös käsite yritysten yhteiskuntavastuu, josta suomeksi käytetään myös termiä yritysvastuu. Yhteiskuntavastuun tarkoitus ja sisältö on

¹ Friedman kirjoitus 1970.

² Harmaala – Jallinoja 2012, s. 1.

³ Zhang – Morse – Kambhampati 2018, s. 8; Ks. esimerkiksi Business Roundtable -aloitteen kotisivut, joiden mukaan merkittävien suuryritysten (mm. Amazon, Apple, the Coca-Cola Company) toimitusjohtajat ovat sitoutuneet seuraavaan: ”While each of our individual companies serves its own corporate purpose, we share a fundamental commitment to all of our stakeholders.”

⁴ Wolf 2019.

⁵ Johnson 2021.

saanut lukuisia toisistaan eriäviä määritelmiä. Kiistat yhteiskuntavastuusta ja sen asettamista velvollisuuksista liittyvät erityisesti yritystoiminnan rooliin yhteiskunnassa, yritysten vastuun laajuuteen, siihen mitä tällaiset vastuullisuuteen liittyvät velvollisuudet voivat sisältää sekä yhteiskuntavastuun ja oikeuden suhteeseen.⁶ Yhteiskuntavastuun käsitteen määrittelyyn liittyvät kysymykset ovat kuitenkin tämän tutkielman aiheen ulkopuolella. Tässä työssä yritysten yhteiskuntavastuulla tarkoitetaan yksinkertaisesti käsitteen yleisesti hyväksyttyä sisältöä, eli yrityksen vastuuta yritystoiminnan taloudellisen näkökulman lisäksi laajemmin yhteiskuntaa kohtaan, esimerkiksi juuri sosiaalisen ja ympäristövastuun muodossa.⁷

Kun yritys tietoisesti ja tarkoituksellisesti toimii hyvinvoinnin lisäämiseksi sellaisten ihmisten keskuudessa ja sellaisilla alueilla, joihin sen toiminta vaikuttaa, puhutaan yhteiskuntavastuun harjoittamisesta.⁸ Yhteiskuntavastuu muodostaa yhteyden yrityksen toiminnan ja yhteiskunnan välille. Tämän yhteyden tarkoitus on saavuttaa tasapaino yrityksen taloudellisen toiminnan sekä yhteiskunnan ja yhteisön hyvinvoinnin välille.⁹ Yhteiskuntavastuu voidaan myös ymmärtää systeemiseksi lähestymistavaksi yritysten itsensä taholta, joka erottelun ja tuhoamisen sijasta pyrkii rakentamaan ja lisäämään sekä taloudellista että sosiaalista arvoa.¹⁰

Yritysten yhteiskuntavastuuta toteutetaan muun muassa muun kuin taloudellisen tiedon raportoinnin (non-financial reporting) kautta, joka useimmissa tilanteissa on vapaaehtoista.¹¹ Vastuullisuuteen liittyvä raportointi tarkoittaa muun muassa yrityksen vastuullisuuteen ja sen edistämiseen liittyvien toimien ja yritystoiminnan mahdollisten yhteiskunnallisten riskien arvioimista ja esille tuomista.¹² Aihetta koskee myös Euroopan unionin muun kuin taloudellisen tiedon raportoinnista koskeva direktiivi, jonka merkitystä avataan lisää myöhemmissä kappaleissa. Muita keinoja toteuttaa yhteiskuntavastuuta ovat muun ohessa erilaisten sertifikaattien hankkiminen ja aloitteisiin sitoutuminen. Nykyinen yhteiskuntavastuun toteuttamista koskeva järjestelmä perustuu siis suurimmilta osin vapaaehtoisuudelle, ja yksityisten tahojen aloitteille. Tätä kautta annettujen vastuullisuutta koskevien tietojen läpinäkyvyys on usein vaillinaista, jolloin on myös mahdollista, että osa vastuullisesta toiminnasta kertovista tiedoista ei vastaa todellisuutta. Tämän vuoksi yhteiskuntavastuun toteuttamisjärjestelmä tarvitsisi tuekseen sääntelyä,

⁶ Millon 2015, s. 38.

⁷ Millon 2015, s. 38.

⁸ Fredrick 2018, s.4.

⁹ Frederick 2018, s. 3.

¹⁰ Wisser – Hollender 2011, s. 7.

¹¹ Ghoogassian 2015, s. 365.

¹² Hess 2019, s. 19.

jonka kautta sitoutuminen tiettyyn aloitteeseen tai sertifikaattiin ja toimiminen tosiasiallisesti sen periaatteita tai sääntöjä vastaan olisi oikeudellisesti täytöntönpantavissa oleva rikkomus.¹³

Yritysten yhteiskuntavastuuseen, ja sitä kautta tutkielmaan liittyy kiinteästi myös termit vastuullisuus ja kestävä kehitys. Kestävä ja vastuullinen kehitys (sustainable development) on määritelty jo 1980-luvulla niin kutsutussa Brundtland Reportissa seuraavasti: “*Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs*”.¹⁴ Sen lisäksi, että valtiot ja kuluttajat ovat yhä tietoisempia yritystoiminnan monista ulottuvuuksista vastuullisen toiminnan ja kestävän kehityksen saralla sekä näihin liittyvistä yritystoiminnan varjopuolista, kuten ihmisoikeusrikkomuksista¹⁵ ja yritysten toiminnan vaikutuksista ilmastonmuutokseen¹⁶, vastuullisuuden merkitys myös yrityksille itselleen on kasvanut viime vuosina.

Maineen menettämisen riski on suuri, jos alihankkijan tai yhteistyökumppanin toiminnan taustalta paljastuu ihmisoikeusloukkauksia tai luonnonvarojen kestämatöntä hyödyntämistä. Tämän vuoksi vastuullisesti toimivien tuotantoketjujen ja yhteistyökumppanien arvo on kasvanut. Niin sanottu ”goodwill” -arvo on yritystoiminnassa merkittävä myös taloudellisesti. Hyvän ja luotettavan maineen saavuttaminen voi kestää kauan, ja tällaisen maineen ylläpito on yrityksille suuri taloudellinen etu.¹⁷ Hyvän yritysmaagon merkityksen ollessa suuri, mahdollisesti maailmanlaajuisesti ripoteltu pitkiin tuotantoketjuihin perustuva yritystoiminta voi aiheuttaa epävarmuutta, kun lukuisten sopimuskumppanien toimintaa on yhä hankalampi valvoa.

Näihin teemoihin liittyen tutkielman tarkoituksena on tarkastella yritysten yhteiskuntavastuuseen liittyvien erilaisten raportointikäytäntöjen, sertifikaattien ja aloitteiden mahdollista sopimusoikeudellista merkitystä. Nykyisin yritykset enenevässä määrin raportoivat toimintansa vaikutuksista yhteiskuntaan ja ympäristöön sekä kertovat kestävään kehitykseen liittyvistä toimintatavoistaan. Lisäksi yritykset voivat hankkia sertifikaatteja tai sitoutua aloitteisiin, jotka todistavat yrityksen toimivan tiettyjen vastuullisuuteen liittyvien standardien mukaisesti. Tutkielman tavoite on selvittää, voiko tällainen raportointi, aloitteen tai sertifikaatin kautta yrityksestä ulospäin annettu tieto muodostaa myyjän sopimusoikeudellisen virhevastuun, eli tavaran

¹³ Ghoogassian 2015, s. 383.

¹⁴ Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, Chapter 2, the Concept of Sustainable Development I.

¹⁵ Morrison, puheenvuoro ulkoministeriön Business Forum -seminaarissa.

¹⁶ Lahti, blogikirjoitus: Ilmastonmuutos vetää mattoa nykyisten rakenteiden alta.

¹⁷ Francis – Murfey 2015, s. 18.

virheen irtaimen kaupassa. Tämä edellyttää sekä sen selvittämistä, millaista tietoa yritykset raportoinnin ja sertifiointien kautta toiminnastaan ja tuotteistaan antavat ja millainen oikeudellinen merkitys tällaisilla tiedoilla on, että sen arvioimista, miten myyjän virhevastuuseen liittyvä sääntely ja periaatteet soveltuvat tähän kontekstiin. Sääntelyn osalta tutkielmassa nojataan kauppalakiin (355/1987) ja kansainvälistä tavaran kauppaa koskevaan Yhdistyneiden kansakuntien (YK) yleissopimukseen (Convention on Contracts for the International Sale of Goods, CISG, 50/1988).

1.2 Aiheen rajaus

Tutkielmassa käsiteltävät raportointikeinot, sertifiointit ja muut sitoumukset on rajattu muutamaa yleisesti käytettyyn, jotta tarkastelu olisi yleisellä tasolla mielekäs ja soveltuisi mahdollisimman monen yrityksen toimintaan. Yksi tunnetuimmista yritysten yhteiskuntavastuuta koskevista aloitteista on YK:n Global Compact -aloite, jonka tarkoitus on vastuullisen toiminnan avulla sitoa yritykset ja yhteiskunta tiukemmin toisiinsa.¹⁸ Global Reporting Initiative (GRI) on taas yksi yleisimmistä yritysten käyttämistä raportointitavoista. GRI on vastuullisuusraportoinnin tueksi kehitetty aloite, joka pyrkii kehittämään yleisesti hyväksytyn mallin yritysten vastuullisuusraportointiin ja tarjoaa yrityksille valmiita standardeja, joiden mukaan tietoja voi raportoida.¹⁹

Yritysten vastuullisuusraportointia ja velvollisuutta sen toteuttamiseksi on pyritty tuomaan myös lain tasolle, ja Euroopan unioni on säättänyt direktiivin muun kuin taloudellisen tiedon raportoinnista. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/95/EU neuvoston direktiivin 2013/34/EU muuttamisesta tietyiltä suurilta yrityksiltä ja konserneilta edellytettävien muiden kuin taloudellisten tietojen ja monimuotoisuutta koskevien tietojen julkistamisen osalta (”direktiivi muun kuin taloudellisen tiedon raportoinnista”) asettaa tietyt kriteerit täyttävälle suurille yrityksille velvollisuuden raportoida vastuullisuuteen liittyviä tietoja toiminnastaan. Lisäksi tutkielmassa käytetään yhtä esimerkkiä vastuulliseen toimintaan liittyvästä sertifiointista, mikä on International Organization for Standardization (ISO) järjestön ISO 14001 -sertifikaatti.²⁰ Lisäksi sivutaan vielä vastuullisuuteen liittyvää ISO 26000 -standardia.²¹ Monet yritykset käyttävät toiminnassaan myös omaehtoisesti laadittuja eettisiä toimintaohjeita (code of conduct)

¹⁸ Ruggie 2007, s. 819.

¹⁹ Global Reporting Initiativen kotisivut.

²⁰ ISO 14001 -standardin kotisivut.

²¹ ISO 26000 -standardin kotisivut.

yhteiskuntavastuun toteuttamisen välineenä, joten myös tällaisten julkilausumien merkitystä arvioidaan.

Käsiteltävä sääntely on rajattu kauppalakiin sekä aiemmin mainittuun kansainväliseen kauppalakiin eli CISGiin. Kauppalain pykälistä merkittäviä ovat erityisesti pykälät 17 ja 18, joissa säädetään tavarantoiminnan sopimuksenmukaisuudesta ja tiedoista, jotka myyjä on antanut tavarasta ennen kaupantekoa esimerkiksi markkinoinnissa. CISGissä merkityksellinen on erityisesti tavarantoiminnan sopimuksenmukaisuutta koskeva artikla 35. Tutkielmassa käsitellään myös myyjän vastuullisuustietoja koskevan virheväitteen mahdollisuutta menestyä vaihtoehtoisesti osapuolia velvoittavan kauppatavan kautta. Puhtaaseen sopimustulkintaan tutkielmassa ei kuitenkaan syvällisesti perehdytä. Kauppatapoja sääntelevät kauppalain pykälä 3 ja CISG 9 artikla, sopimustulkintaa koskee CISG 8 artikla. CISGissä ei ole kauppalain 18 pykälää vastaavaa säännöstä myyjän markkinointivastuusta, mikä ei kuitenkaan tarkoita, ettei myyjällä olisi ollenkaan vastuuta ennen kauppaa annetuista markkinointitiedoista.²² Virhevastuun kannalta mielenkiintoista on, että virheen käsite on molemmissa laeissa jätetty avoimeksi, ja kysymys siitä, mikä muodostaa tavarantoiminnan virheen on paljolti oikeuskirjallisuuden ja oikeuskäytännön varassa.

Tutkielma kiinnittyy löyhästi myös tutkimukseen, joka arvioi yritysten yhteiskuntavastuuta sekä sen toteuttamiseksi käytettyjen instrumenttien oikeudellista merkitystä ja täytäntöönpanoa. Rajallisen sivumäärän vuoksi käsiteltävät sopimussuhteet on rajattu irtaimen kaupan. Lisäksi rajaan käsittelyn ulkopuolelle kuluttajakaupan, joten tarkastelun kohteena ovat siis vain yritysten väliset irtaimen kauppaa koskevat sopimussuhteet.

1.3 Tutkielman metodit, lähdeaineisto ja rakenne

Metodisesti tutkielma kuuluu oikeusdogmatiikan alaan, sillä tutkielman aihetta lähestytään sääntelyn lähtökohdista ja siitä näkökulmasta, millaisia mahdollisuuksia irtaimen kaupan sääntely antaa sen käyttämiselle tutkielman kontekstissa. Tutkielmassa pyritään siis tuottamaan tietoa oikeusnormeista sekä tulkitsemaan ja systematisoimaan niitä. Tämä on perinteisesti nähty lainopin tehtävänä.²³ Toisaalta tutkielmassa käsiteltävä aihe kattaa muitakin metodeja. Yritysten yhteiskuntavastuun toteuttamisen apuna käytettyjen instrumenttien oikeudellinen asema on jokseenkin epäselvä, eikä niiden luonnetta sekä suhdetta oikeuteen voida välttämättä arvioida

²² Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 107; Schwenger 2016, s. 595.

²³ Hirvonen 2011, s. 22.

pelkästään lainopin menetelmiin, sillä yhteiskuntavastuun kehittyminen liittyy vahvasti myös yhteiskunnallisiin muutoksiin. Tätä kautta tutkielmasta on mahdollista löytää myös oikeusso-
siologian piirteitä, joka oikeustieteen metodina pyrkii hahmottamaan yhteiskunnan ja oikeuden
välisiä vuorovaikutussuhteita.²⁴

Tutkielman ensimmäisessä pääluvussa käydään läpi niitä kauppalain ja CISGin sopimuksen
sisällön määrittelyyn ja tavaran virheeseen liittyviä säädöksiä, sekä esitellään kyseisten säädös-
ten yleiset tulkintaperiaatteet. Tässä vaiheessa irtaimen kaupan sääntelyä ei vielä sijoiteta vas-
tuullisuuden kontekstiin sen syvemmin, vaan tätä suhdetta analysoidaan vasta tutkielman myö-
hemmissä luvuissa. Toisessa pääluvussa käydään läpi valitut raportointikeinot, sertifikaatit ja
sitoumukset sekä niiden ominaispiirteet. Samassa pääluvussa tarkastellaan lähemmin yhteis-
kuntavastuun oikeudellista merkitystä ja sen eri toteuttamiskeinojen luonnetta oikeudellisina
instrumentteina sekä instrumenttien eroja.

Kolmannessa pääluvussa sijoitetaan raportointikeinot, sertifikaatit ja muut sitoumukset CISGin
ja kauppalain tulkintaympäristöihin ja arvioidaan yhteiskuntavastuun toteuttamisen yhteydessä
julkisesti annettujen tietojen merkitystä virhesääntelyn näkökulmasta. Lisäksi tutkitaan tarkem-
min sitä, onko yritysten yhteiskuntavastuuta ja sen toteuttamisen keinoja mahdollista toimeen-
panna irtaimen kaupassa tavaran käyttötarkoitusten, myyjän markkinointivastuun tai sopimuk-
sen sisällön kautta. Tarkastelussa on kuitenkin tarkoitus keskittyä sääntelyn tarjoamiin mahdol-
lisuuksiin eikä niinkään sopimustulkintaan. Kolmas pääluku on rakennettu vahvemmin CISGin
ympäri, sillä kansainvälisellä tasolla aineistoa yhteiskuntavastuusta ja tavaran virheestä on
runsaammin saatavilla. Yleisesti ottaen kauppalakia ja CISGiä käsitellään tutkielmassa rinnak-
kain säädösten suuren samankaltaisuuden vuoksi.

Lopuksi vedetään yhteen tutkielman johtopäätökset eli lopputulema siitä, voiko yhteiskunta-
vastuun instrumenttien kautta myyjän vastuullisuudesta ulospäin annettu tieto synnyttää myy-
jän virhevastuun irtaimen kaupassa, jos tieto osoittautuu virheelliseksi ja tavara ei vastaa annet-
tuja tietoja. Tutkielman lähdeaineisto koostuu pääosin oikeuskirjallisuudesta, niin kirjoista kuin
tieteellisistä artikkeleistakin. Tutkielman oikeusdogmaattisen metodin kautta myös lainvalmis-
teluaineistolla ja oikeuskäytännöllä on merkitystä lainsäädännön sisältöä selvitetessä.

²⁴ Hirvonen 2011, s. 29.

2 IRTAIMEN KAUPPA JA SEN SÄÄNTELY

2.1 *Kauppa varallisuus oikeudellisena oikeustoimena*

Ensimmäiseksi on aiheellista hieman perehtyä itse kaupan määritelmään, sillä kaupasta ja sen kohteen sopimuksenmukaisuudesta on tutkielman oikeudellisessa arvioinnissa kyse. Kaisto ja Tepora ovat jakaneet kaupan käsitteen neljään vaihtoehtoon. Heidän mukaansa kauppa on ensinnäkin tilanne, jossa myyjä velvoittautuu omistusoikeutensa luovutukseen ja ostaja velvoittautuu rahasuoritukseen. Toiseksi myös sellainen sopimus voi tarkoittaa kauppaa, jossa sovitetaan kaupan kohteen sekä rahamäärän luovutuksista. Tällöin nimenomaisia velvoittautumisia ei siis tehdä ennen varsinaista kauppaa. Kolmanneksi kauppa voi tarkoittaa tilannetta, jossa myyjä velvoittautuu omistusoikeuden luovutukseen ostajan rahamääräistä luovutusta vastaan. Viimeiseksi vaihtoehdoksi kirjoittajat ovat määritelleet tilanteen, jossa myyjä luovuttaa omistusoikeuden ja ostaja velvoittautuu myöhemmin tapahtuvaan rahasuoritukseen.²⁵

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että myös kauppalain määritelmä kaupasta noudattaa vakiintunutta määrittelyä, jonka mukaan kaupalla tarkoitetaan sellaista sopimusta, jonka perusteella myyjä luovuttaa tai sitoutuu luovuttamaan ostajalle omistusoikeuden tiettyyn omaisuuteen.²⁶ Kauppalain ensimmäisen pykälän mukaan laki koskee nimenomaan irtaimen omaisuuden kauppaa. Omaisuus on käsitteenä yksi varallisuus oikeuden keskeisimmistä asioista, ja sen vuoksi käsitteen lyhyt avaaminen on myös tässä tarpeen. Omaisuus ja sen suoja nauttivat Suomessa perustuslaillista suojaa Suomen perustuslain (731/1999) 15 pykälän mukaisesti. Oikeuskirjallisuudessa onkin kirjoitettu, että yksi oikeusjärjestyksemme peruslähtökohdista on nimenomaan yksityisen omaisuuden suojaaminen.²⁷ Vakiintuneen oikeudellisen käsityksen mukaan omaisuus koostuu varallisuus oikeuksista. Varallisuus oikeuksilla tarkoitetaan irtainta ja kiinteää omaisuutta ja oikeudessa omaisuus ymmärretäänkin siis sen kautta, millainen oikeusasema luovuttajalla on kaupan kohteena olevaan esineeseen.²⁸ Kun esine myydään, oikeudellisesti kiinnostavaa on omistusoikeuden siirtyminen eikä niinkään esineen hallinnan siirtyminen ostajalle.²⁹

²⁵ Kaisto – Tepora 2012, s. 106.

²⁶ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2006, s. 3.

²⁷ Hoppu – Hoppu 2016, s. 101.

²⁸ Kartio – Tammi-Salminen 2011, VI Esineoikeus, 2. Esineet ja omaisuus.

²⁹ Kartio – Tammi-Salminen 2011, VI Esineoikeus, 2. Esineet ja omaisuus.

Omaisuuuteen ja sen kauppaan liittyy kiinteästi myös kaupan kohteen eli esineen käsite. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että esineoikeuden näkökulmasta esine on useimmiten asia, joka myös arkisen ajattelun mukaisesti mielletään esineeksi. Oikeustieteellinen määrittely saattaa luonnollisesti myös poiketa arkisesta ajattelusta.³⁰ Tärkeimpiä oikeustieteellisiä jaotteluja erilaisten esineiden välillä on jako kiinteisiin ja irtaimiin esineisiin. Kiinteät esineet ovat tiettyjä maa- ja vesialueiden yksikköjä ja irtaimiksi esineiksi ymmärretään yksinkertaisesti kaikki esineet, jotka eivät ole kiinteitä.³¹ Tutkielman kannalta kiinnostavia ovat nimenomaan irtaimet esineet, joita tämän määrittelyn mukaan voivatkin olla lähes mitkä tahansa, esineen yleismäärittelyn mukaiset rajoitetut aineelliset kappaleet.³²

Kauppalaista poiketen CISGiä sovelletaan nimenomaan tavaroiden kauppaan irtaimen omaisuuden sijasta. Tavarantoiminnan määrittely on hivenen kapeampi kuin irtaimen omaisuuden, sillä se ei sisällä rahoitusinstrumentteja tai patenteja.³³ Irtaimen kauppaan liittyvät peruskäsitteet kauppa, omaisuus ja irtain esine ovat kaikki yksityisoikeudellisesti tärkeitä konsepteja jo itsessään. Tutkielmassa käytetään sekä irtaimen että tavarantoiminnan käsitettä, sillä tutkielmassa kaupan kohteena nähdään lähinnä fyysiset esineet, jotka molemmat käsitteet kattavat. Seuraavissa luvuissa nämä käsitteet liitetään lähemmin sekä kauppalaan että CISGin mukaiseen irtaimen kaupan sääntelyyn. Lisäksi tarkastellaan kaupan osapuolten, eli myyjän ja ostajan, erityisesti tälle tutkielmalle relevantteja velvollisuuksia.

2.2 *Kauppalaki*

Tavarantoiminnan kansallisen kaupan sääntely perustuu Suomessa kauppalakiin (355/1987), jota tulkittaessa on tärkeää ottaa huomioon lain dispositiivinen luonne. Kauppalaki on kokonaisuudessaan tahdonvaltaista oikeutta ja sitä sovelletaan vain silloin, kun kauppaa koskevasta sopimuksesta ei saada vastausta kulloiseenkin ongelmaan.³⁴ Kauppalaki ei myöskään sääntele tyhjentävästi irtaimen kauppaa ja sen sopimuksia, vaan pyrkii lähinnä asettamaan ne pääpiirteiset oikeudet ja velvollisuudet, jotka ostajalla ja myyjällä on toisiaan kohtaan.³⁵

³⁰ Kaisto – Lohi 2013, s. 46.

³¹ Kaisto – Lohi 2013, s. 49.

³² Kartio – Tammi-Salminen 2011, VI Esineoikeus, 2. Esineet ja omaisuus.

³³ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 37.

³⁴ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2006, s. 19.

³⁵ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2006, s. 20, 21.

Kauppalain mukainen irtaimen kauppa on vapaamuotoinen oikeustoimi, joten se voidaan tehdä sekä suullisesti että kirjallisesti ilman määrääviä muotoseikkoja. Tavallisesti osapuolet voivat myös sopia kaupan sisällöstä vapaasti.³⁶ Sopimusvapaudesta säädetään kauppalain 3 pykälässä, jonka mukaan kauppalakia ei sovelleta, mikäli sopimuksesta, osapuolten välisestä käytännöstä, osapuolia sitovasta kauppatavasta tai muusta tavasta johtuu muuta. Yleinen edellytys kauppatavan soveltamiselle on, että se on kyseessä olevalla toimialalla yleisesti hyväksytty ja että sitä noudatetaan yleisesti.³⁷ Kaupan osapuolilla on kauppalain pykälien perusteella koko kirjo erilaisia velvollisuuksia, mutta myyjälle näistä tärkein on kaupan kohteen luovutus ja ostajalle taas kauppahinnan maksaminen.³⁸ Irtaimen kauppaa koskevissa sopimuksissa kaupan kohdetta koskevan vaaranvastuun siirtyminen on tärkeä osa osapuolten välisten vastuiden määräytymistä. Pääsääntöisesti vaaranvastuu kaupan kohteesta siirtyy ostajalle kauppalain 13 pykälän mukaisesti tavaran luovutushetkellä.

Kauppalaissa säädetään myös myyjän ja ostajan suoritushäiriöistä sekä niiden seuraamuksista. Myyjän suoritushäiriöitä ovat virheellisen tavaran luovuttaminen ja tavaran luovutuksen viivästyminen sovitusta. Tavaran virheellisyyttä määriteltäessä erotetaan toisistaan tosiasialliset, valinta- ja oikeudelliset virheet. Tosiasiallinen virhe liittyy tavaran tosiasiallisiin ominaisuuksiin, vallintavirhe tavaran oikeudellisiin käyttömahdollisuuksiin, ja oikeudellinen virhe taas on kyseessä silloin, kun jollakin kolmannella osapuolella on omistus- tai muu oikeus tavarahan.³⁹ Tässä tutkielmassa kiinnostuksen kohteena on nimenomaan tavaran tosiasiallinen virhe ja virheellisyyteen liittyvä myyjän markkinointivastuu, joita käsitellään tarkemmin seuraavissa luvuissa. Myöhemmin tavaran virheestä puhuttaessa tarkoitetaan nimenomaan tosiasiallista virhettä.

Koska ostajan keskeisin velvollisuus kauppaan liittyen on kauppahinnan maksaminen, on lähes sanomattakin selvää, että kauppahinnan maksamatta jättäminen on ostajan taholta suoritushäiriö.⁴⁰ Jos ostaja jättää velvollisuutensa suorittamatta, myyjällä on oikeus vaatia ostajaa maksamaan kauppahinta ja pitää kiinni sopimuksen ehdoista.⁴¹ Sen lisäksi, että myyjä voi olla

³⁶ Hemmo – Hoppu 2020, 11. Irtaimen kauppa ja vuokra, Kauppasopimukset, Kauppalain soveltamisala.

³⁷ HE 93/1986 vp, s. 50.

³⁸ Hemmo – Hoppu 2020, 11. Irtaimen kauppa ja vuokra, Osapuolten velvollisuudet, Myyjän velvollisuudet; Hemmo – Hoppu 2020, 11. Irtaimen kauppa ja vuokra, Osapuolten velvollisuudet, Ostajan velvollisuudet.

³⁹ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2006, s. 100.

⁴⁰ Hemmo – Hoppu 2020, 11. Irtaimen kauppa ja vuokra, Suoritushäiriöt, Kauppahinnan maksamatta jättäminen.

⁴¹ Hemmo – Hoppu 2020, 11. Irtaimen kauppa ja vuokra, Suoritushäiriöt, Kauppahinnan maksamatta jättäminen.

oikeutettu maksuviivästyksen vuoksi vahingonkorvaukseen,⁴² voi myyjä myös tietyin erityisedellytyksin purkaa kaupan.⁴³

Kauppalaki tarjoaa myös ostajalle erilaisia oikeussuojakeinoja myyjän suoritushäiriöiden varalta. Jos tavarassa on virhe, ostaja voi vaatia virheen korjaamista, uutta toimitusta, hinnanalennusta, kaupan purkua, vahingonkorvausta tai pidättäytyä maksusta. Jotkin näistä seuraamuksista toimivat myös yhdessä.⁴⁴ Tavarán virheeseen ja sen mahdollisiin seuraamuksiin liittyvät myös ostajan velvollisuus tarkastaa tavara luovutuksen jälkeen niin pian kuin mahdollista sekä velvollisuus reklamoida virheestä heti, kun ostaja on sen huomannut.⁴⁵

Kun tavarán luovutus viivästyy, ostaja voi vaatia sopimuksen täyttämistä, purkaa kaupan, vaatia vahingonkorvausta tai pidättäytyä kauppahinnan maksamisesta. Kuten virheellisen tavarán kyseessä ollessa, myös nämä seuraamukset voivat tulla kysymykseen osin yhtäaikaisesti.⁴⁶ Sekä tavarán ollessa virheellinen että myyjän viivästyessä suorituksessaan kauppa on kauppalain mukaan mahdollista purkaa vain, jos sopimusrikkomuksella on ostajalle olennainen merkitys ja myyjä on joko tämän käsittänyt tai hänen olisi pitänyt se käsittää.

2.2.1 Tavarán virhe kauppalaisissa

Jotta olisi mahdollista arvioida, voiko myyjän toiminnastaan antamalla yhteiskuntavastuun toteuttamiseen liittyvillä tiedoilla olla merkitystä tavarán virheellisyyden arvioinnissa, on kauppalaisista johtuvaa tavarán virheen käsitettä ja sen tulkintaa tarkasteltava tarkemmin. Kauppalain 17 pykälässä määritellään, millainen tavara on sopimuksenmukainen. Tavarán tulee ensisijaisesti olla osapuolten välisen sopimuksen mukainen ja vastattava lajiltaan, määrältään, laadultaan, muilta ominaisuuksiltaan ja pakkaukseltaan sitä mitä voidaan katsoa sovitun. Vaikka virheellisyyden arvioinnissa ensisijaista merkitystä on itse kauppasopimuksella, merkitystä voidaan antaa myös myyjän ja ostajan välille muodostuneille käytännöille, alalla vallitseville kauppatoimille sekä muille olosuhteille.⁴⁷ Tästä säädetään kauppalain pykälässä 3, joka koskee sopimusvapautta. Sen mukaan kauppalain säännöksiä ei sovelleta, jos sopimuksesta, osapuolten

⁴² Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 169.

⁴³ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 166, 167.

⁴⁴ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 117.

⁴⁵ Hemmo – Hoppu 2020, 11. Irtaimen kauppa ja vuokra, Suoritushäiriöt, Tavarán virhe.

⁴⁶ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 57.

⁴⁷ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 102.

omaksumasta käytännöstä, kauppatastavasta tai muusta tavasta, jota pidetään osapuolia sitovana, johtuu muuta.

Pykälän 17 toisessa momentissa esitetyt edellytykset tavaran sopimuksenmukaisuudelle tulevat sovellettaviksi vain, jos muusta ei ole osapuolten välillä sovittu. Momentissa on neljä edellytystä, jotka tavaran tulee täyttää ollakseen sopimuksenmukainen. Irtaimen kaupassa ei useinkaan sovita yksityiskohtaisesti siitä, millainen tavaran tulee olla ollakseen sopimuksenmukainen⁴⁸, joten näillä neljällä edellytyksellä on monesti merkitystä tavaran sopimuksenmukaisuutta arvioitaessa.

Pykälän 17 toisen momentin kaksi ensimmäistä kohtaa edellyttävät, että tavara soveltuu tavanomaiseen käyttötarkoitukseensa sekä tietyissä tilanteissa myös erityiseen käyttötarkoitukseen. Lisäksi 17 pykälässä edellytetään, että tavaran tulee vastata ominaisuuksiltaan sitä, mihin myyjä on viitannut esittämällä näytteen tai mallin, ja että tavara on pakattu tavanmukaisella tai muuten sopivalla tavalla. Vastuullisesta toiminnasta annettujen tietojen painoarvoa arvioitaessa merkitystä ei ole niinkään sillä, millaisen fyysisen näytteen myyjä on kaupan kohteesta esittänyt tai miten se on pakattu, joten seuraavaksi keskitytään kaupan kohteen käyttötarkoitusten tarkempaan käsittelyyn.

Jos muusta ei siis voida katsoa sovitun, tavaran tulee kauppalaan 17 pykälän mukaan soveltua tarkoitukseen, johon vastaavia tavaroita yleensä käytetään, eli yleiseen käyttötarkoitukseen. Tämän kohdan perusteella tapahtuva virheellisuuden arviointi on niin kutsuttua abstraktia virheen arviointia, jonka perustana käytetään vaatimuksia, jotka kyseiselle tavaralle yleisesti ottaen asetetaan.⁴⁹ Kyseessä olevan kohdan arviointia on oikeuskirjallisuudessa hahmotettu myös myyjän tiedonantovelvollisuuden kautta. Eli myyjän on oltava tietoinen tavaran yleisistä käyttötarkoituksista, jolloin myyjä on myös tiedonantovelvollinen ostajaa kohtaan, jos tavarassa on sellaisia puutteita, jotka vaikuttavat sen käytettävyyteen yleisen käyttötarkoituksen mukaisesti.⁵⁰ Toisaalta yleiseen käyttötarkoitukseen soveltumista voidaan siis arvioida sen kautta, että tavaraa pitää pystyä käyttämään niihin käyttötarkoituksiin, joihin sitä normaalisti käytetään,⁵¹ ja toisaalta taas painottaa myyjän tiedonantovelvollisuutta tavaran käyttömahdollisuuksista ja niiden puutteista.

⁴⁸ Kaisto – Lohi 2013, s. 275.

⁴⁹ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 101, 107.

⁵⁰ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 106.

⁵¹ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 107.

Kauppalain 17 pykälän mukaan tavaran tulee myös soveltua sellaiseen erityiseen käyttötarkoitukseen, johon ostaja aikoo tavaraa käyttää. Tämä edellyttää kuitenkin, että myyjä oli tällaisesta erityisestä käyttötarkoituksesta kaupantekohetkellä tietoinen, ja että ostaja on voinut perustellusti luottaa myyjän asiantuntemukseen ja arviointiin. Jos kaupan kohteena on esimerkiksi sähkölaite, jota ostaja aikoo käyttää toisessa maassa, tulee laitteiden sopia kyseisen maan sähköverkon jännitteeseen. Myyjän on kuitenkin tiedettävä tästä erityisestä käyttötarkoituksesta kaupantekohetkellä, jotta tämä voi ylipäättään arvioida sitä, onko hänen mahdollista myydä ostajalle tämän toiveita vastaava tavara.⁵²

Vaikka myyjä olisikin tietoinen tavaran erityisestä käyttötarkoituksesta, ei myyjä kaikissa tilanteissa ole vastuussa siitä, että tavara ei sovellu tällaiseen käyttötarkoitukseen. Sillä jos ostajalla ei ole ollut perusteltua aihetta luottaa myyjän asiantuntemukseen ja arviointiin tavaran soveltumisesta erityiseen käyttötarkoitukseen, ostaja vastaa itse siitä, että tavara soveltuu kyseiseen käyttötarkoitukseen. Toisin sanoen, jos katsotaan, että ostajalla on myyjää paremmat edellytykset arvioida tavaran soveltumista erityiseen käyttötarkoitukseen, ei myyjälle synny virhevastuuta.⁵³

2.2.2 Myyjän tietovirhe ja markkinointivastuu

Kauppalain 18 pykälän mukaisesti tavarassa on myös virhe, jos se ei vastaa niitä tietoja, jotka myyjä on tavaran ominaisuuksista antanut. Ehto koskee sekä tavaraa markkinoitaessa että muutoin ennen kaupantekoa siitä annettuja tietoja. Lisäksi edellytyksenä on, että nämä tiedot ovat vaikuttaneet kauppaan. Sama pätee myös aiemmassa myyntiportaassa annettuihin tietoihin sillä edellytyksellä, että myyjä on ollut tai hänen olisi pitänyt olla selvillä näistä tiedoista. Pykälän säännöksiä ei sovelleta, jos tieto on ajoissa ja selkeällä tavalla oikaistu.

Myyjän markkinoinnissa annetut tiedot voivat siis kauppalain nojalla tulla osaksi myyjän ja ostajan välistä kauppasopimusta.⁵⁴ Tiedot voivat tulla kauppasopimuksen osaksi, vaikka myyjä ei olisi niitä erityisesti antanut ostajalle. Myyjän vastuu nimittäin käsittää myös tiedot, jotka on annettu tavaraa yleisesti markkinoitaessa.⁵⁵ Myyjän virhevastuun syntyminen 18 pykälän

⁵² Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 106.

⁵³ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 106, 107.

⁵⁴ Hemmo – Hoppu 2020, 4. Sopimuksen valmistelu, Markkinointi, Sopimusoikeudelliset vaikutukset.

⁵⁵ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 104.

perusteella ei ole myöskään riippuvainen siitä, millä tavalla tiedot on annettu. Myös harhaanjohtavasti esitetyt tiedot voivat aiheuttaa markkinointivastuun.⁵⁶

Mitä tulee tietojen luonteeseen, markkinointivastuun syntyminen edellyttää, että ne liittyvät tavarain ominaisuuksiin tai käyttöön. Muun muassa tavarain hintaa koskevat tiedot eivät välttämättä kuulu markkinointivastuun soveltamisalaan.⁵⁷ Annetuilta tiedoilta edellytetään myös tietynlaista täsmällisyyttä sekä syy-yhteyttä sopimuksen syntymiseen. Syy-yhteydellä on tässä tilanteessa oikeuskirjallisuudessa tarkoitettu sitä, että tiedot ovat vaikuttaneet kaupan syntymiseen. Ostaja ei siis voi 18 pykälän nojalla vedota tietoon, joka ei ole vaikuttanut hänen päätökseensä ostaa tavaroita myyjältä.⁵⁸ Merkitystä ei sen sijaan ole myyjän tuottamuksella, hänen tietoisuudellaan tietojen virheellisyydestä tai sillä, oliko myyjän tarkoitus huijata ostajaa tai johtaa tätä harhaan.⁵⁹

Kuten aiemmin todettiin myyjä voi joutua vastuuseen myös aiemmassa myyntiportaassa annetuista markkinointitiedoista. Lisäksi myyjä vastaa tiedoista, joilla tavaraa on markkinoitu myyjän lukuun. Tällaisia markkinointitietoja voivat olla valmistajan tai maahantuojan esitteissä, ilmoituksissa tai muissa mainoksissa esitetyt tiedot.⁶⁰ Myyjän lukuun markkinointitietoja antavan tahon ei tarvitse olla myyjän valtuuttama ja tietoja voi antaa myös esimerkiksi toimialan yhteisjärjestö tai yrityskehittäjä.⁶¹ Markkinointivastuun syntyminen ei edellytä, että myyjä nimenomaisesti viittaa tietoihin tai vetoaa niihin.⁶²

Hallituksen esityksen mukaan kauppalaain 18 pykälä kattaa tavarain käyttöä tai ominaisuuksia koskevat markkinointitiedot riippumatta siitä, millaista viestintävälinettä markkinoinnissa on käytetty.⁶³ Kauppalakea koskeva hallituksen esitys on toki laadittu jo 1980-luvulla, mutta tämän perusteella voidaan olettaa, että markkinointitieto kattaisi myös internetin kautta ja yrityksen verkkosivuilla annetut tiedot. Yleisenä edellytyksenä markkinointitiedon määritelmässä hallituksen esityksessä pidetään sekä myyjän että aiemman myyntiportaan antamien tietojen osalta sitä, että tieto on vaikuttanut kauppaan.⁶⁴

⁵⁶ Hemmo – Hoppu 2020, 4. Sopimuksen valmistelu, Markkinointi, Sopimusoikeudelliset vaikutukset.

⁵⁷ Hemmo – Hoppu 2020, 4. Sopimuksen valmistelu, Markkinointi, Sopimusoikeudelliset vaikutukset.

⁵⁸ Hemmo – Hoppu 2020, 4. Sopimuksen valmistelu, Markkinointi, Sopimusoikeudelliset vaikutukset.

⁵⁹ Hemmo – Hoppu 2020, 4. Sopimuksen valmistelu, Markkinointi, Sopimusoikeudelliset vaikutukset.

⁶⁰ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 104, 105.

⁶¹ Hemmo – Hoppu 2020, 4. Sopimuksen valmistelu, Markkinointi, Sopimusoikeudelliset vaikutukset.

⁶² Hemmo – Hoppu 2020, 4. Sopimuksen valmistelu, Markkinointi, Sopimusoikeudelliset vaikutukset.

⁶³ HE 93/1986 vp, s. 63.

⁶⁴ HE 93/1986 vp, s. 63.

Tärkeää on myös ottaa huomioon, ettei pykälän soveltamisalaa ole rajattu pelkästään markkinointitietoihin. Säännös koskee nimenomaisesti myös tietoja, jotka on muutoin annettu ennen kaupantekoa. Markkinointitietoja tai muutoin ennen kaupantekoa annettuja tietoja ei ole hallituksen esityksessä pyritty määrittelemään niinkään sisällöllisesti, vaan sen perusteella, millainen minkäkin myyjän antaman tavaran käyttöä tai ominaisuuksia koskevan tiedon merkitys on kauppaa tehtäessä ollut.⁶⁵ Tässä mielessä markkinointivastuun alaan kuuluvat tiedot voivat käsittää lähes mitkä tahansa myyjän ennen kauppaa antamat tiedot, jotka ovat vaikuttaneet kaupan syntymiseen ja jollain tavalla liittyvät tavaran käyttöön tai ominaisuuksiin.

2.3 *Kansainvälistä tavaran kauppaa koskeva yleissopimus, CISG*

Nimensä mukaisesti CISG on yleissopimus, jolla säädellään kansainvälistä tavaran kauppaa. Samoin kuin kauppalain pykälät myös CISGin artiklat on sanamuodoiltaan muotoiltu melko avoimiksi. Täten suuri osa CISGin tulkinnasta tehdään oikeuskirjallisuuden ja oikeuskäytännön kautta. Juuri yleissopimuksen artiklojen tulkinnanvaraisuuden vuoksi ja sääntelyn tarkoituksen ymmärtämiseksi sen peruseräitä ja taustaa on tässä yhteydessä syytä hieman avata.

CISGiä edelsivät vuonna 1964 voimaan tulleet Uniform Law on the International Sale of Goods ja Uniform Law on the Formation of Contracts for the International Sale of Goods. Nämä molemmat kansainväliset sopimukset ovat vaikuttaneet CISGin kehitykseen, ja uuden yleissopimuksen tavoite oli yhtenäistää irtaimen kauppaa ja sen sääntelyä entisestään maailmanlaajuisesti.⁶⁶ Tässä yleissopimus onkin onnistunut, sillä tätä kirjoittaessa sen on ratifioinut 94 maata,⁶⁷ ja se on vaikuttanut voimakkaasti sekä monien valtioiden kansalliseen että kansainväliseen kauppaoikeuteen.⁶⁸

Yleissopimusta sovelletaan silloin, kun sopijapuolten liikepaikat ovat sopimusvaltioissa, tai kun kansainvälisen yksityisoikeuden säännöt johtavat yleissopimuksen soveltamiseen. Yleissopimus koostuu neljästä osasta, joista ensimmäinen sääntelee CISGin soveltamisalaa sekä sisältää yleissäännökset. Toisessa osassa käsitellään sopimuksen muodostumista ja kolmannessa määritellään kaupan osapuolten velvollisuudet, oikeudet ja oikeussuojakeinot. Viimeinen eli neljäs osa sisältää kansainvälistä yksityisoikeutta koskevat säännökset.⁶⁹ Yleissopimuksen artiklojen

⁶⁵ HE 93/1986 vp, s. 63.

⁶⁶ Brunner 2019, s. 3.

⁶⁷ YK:n kansainvälisen kauppaoikeuden komission kotisivut.

⁶⁸ Brunner 2019, s. 2.

⁶⁹ Schwenzer 2016b, s. 3.

sanamuodot ovat melko yleisluontoisia sen takaamiseksi, että sitä on mahdollista soveltaa tavaran kauppaan kuuluvien moninaisten tilanteiden ja ongelmien yhteydessä. Tämä voi kuitenkin aiheuttaa myös ongelmia, sillä tällöin yleissopimusta voidaan tulkita ja ymmärtää hyvinkin eri tavalla erilaisista oikeusjärjestyksistä käsin.⁷⁰

CISG 8 artiklassa säädetään sopimustulkinnasta, mikä on harvinaista Suomen oikeudessa.⁷¹ Artiklan mukaan osapuolen lausumia ja käyttäytymistä on tulkittava osapuolen tarkoituksen mukaisesti, jos toinen osapuoli tiesi tai ei voinut olla tietämättä tästä tarkoituksesta. Jos tätä sääntöä ei voida soveltaa, osapuolen lausumia ja käyttäytymistä on tulkittava toisen osapuolen asemassa olevan järkevän ja huolellisen henkilön samassa tilanteessa saaman käsityksen mukaisesti. Kun ratkaistaan sitä, mikä osapuolten tarkoitus sitten oli tai minkä käsityksen järkevä henkilö olisi saanut, tulee kiinnittää huomiota kaikkiin merkityksellisiin seikkoihin kuten sopimusneuvotteluihin, osapuolten väliseen käytäntöön, kauppatapaan ja osapuolten käyttäytymiseen.

Osapuolia sitovista kauppatavoista säädetään tarkemmin CISG 9 artiklassa. Artiklan ensimmäisen momentin mukaan kauppataka, josta osapuolet ovat sopineet ja käytäntö, jonka he ovat omaksuneet, sitovat osapuolia. Lisäksi artiklan toisen momentin mukaan osapuolten katsotaan saattaneen hiljaisesti sellaisen kansainvälisen kauppatavan koskemaan sopimustaan, jonka osapuolet tunsivat tai joka heidän olisi pitänyt tuntea, ellei toisin ole sopimuksessa sovittu. Hiljaisesti sopimuksen osaksi tulleen kauppatavan tulee olla kansainvälisessä kaupassa kyseisellä alalla ja kyseisen tyyppisten sopimusten kanssa toimivien osapuolten laajalti tuntema ja säännöllisesti noudattama.

Artiklan 9 ensimmäisen momentin soveltamisala määräytyy pitkälti sen mukaan, mikä ymmärretään sopimiseksi kauppatavan noudattamisesta tai tietyn käytännön omaksumisesta sekä sen mukaan, mitä termit kauppataka ja käytäntö tarkoittavat. Kauppatavat ovat ohjeita ja sääntöjä kaupalliselle toiminnalle, joita noudatetaan tavanmukaisesti tietyllä alalla tai tietyn maantieteellisen alueen markkinoilla.⁷² Myös kansalliset ja paikalliset kauppatavat luetaan CISG 9(1) artiklan mukaisiksi kauppatavoiksi.⁷³ Oikeuskirjallisuuden mukaan ensimmäisen momentin tarkoittama kauppataka voi tulla osaksi sopimusta sekä osapuolten yhteisen nimenomaisen

⁷⁰ Schwenger 2016b, s. 9.

⁷¹ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 57.

⁷² Brunner – Hurni – Kissling 2019, s. 99.

⁷³ Schmidt-Kessel, 2016, s. 184.

tarkoituksen että yhteisen implisiittisen tarkoituksen perusteella.⁷⁴ Joidenkin kirjoittajien mukaan sopimuksen osaksi voivat CISG artiklan 9(1) mukaan tulla myös sellaiset kauppatavat, joihin osapuolet ovat erillisesti kukin tahoillaan sitoutuneet.⁷⁵

Toisin kuin kauppatapa, käytäntö on pelkästään kyseessä olevan kauppasopimuksen osapuolten välinen menettelytapa, jota osapuolet noudattavat. Käytännön syntymisen ehtoja ovat kaupallisen yhteistyön tietty kesto sekä tähän yhteistyöhön liittyvien sopimusten määrä, joiden perusteella toinen osapuoli voi oikeutetusti luottaa tietyn menettelytavan olevan tavanmukainen osapuolten välillä. Toisin sanoen käytäntö tarkoittaa tietyn toimintatavan tai säännön noudattamista ilman, että siitä on osapuolten välillä erikseen sovittu.⁷⁶ Vastaus kysymykseen, ovatko osapuolet sopineet kauppatavan ottamisesta sopimuksensa osaksi tai omaksuneet käytännön kaupalliseen suhteeseensa, riippuu pitkälti todistelusta. Sillä kauppatavan ja käytännön määrittelmien ollessa avoimet asiaa tarkastellaan aina tapauskohtaisesti, jolloin kauppatavan tai käytännön soveltaminen riippuu viime kädessä siihen vetoavan osapuolen todistelun vakuuttavuudesta.⁷⁷

Artiklan toinen momentti jättää käytännössä vielä enemmän tulkinnan varaa, sillä ensimmäisen momentin perusteella sopimuksen osaksi tulevat kauppatavat ja käytännöt, joista osapuolet ovat sopineet ja joita he noudattavat, kun taas toisen momentin perusteella sopimuksen osaksi voivat myös tulla kansainväliset kauppatavat, joiden noudattamisesta osapuolet eivät ole edes implisiittisesti sopineet. Tämän momentin soveltamisala määrittyy pitkälti sen kautta, miten momentin edellyttämä kansainvälinen kauppatapa määritellään. Kauppatavan perusmuotoinen määritelmä on avattu jo hieman ylempänä, mutta huomionarvoista on kuitenkin vielä todeta, että oikeuskirjallisuudessa kauppatavan määrittelmän on katsottu olevan CISG:ssä hyvin laaja.⁷⁸

Artiklan 9(2) soveltaminen perustuu siis sopimuksen täydentämiseen osapuolten hypoteettisen aikomuksen perusteella ja se suojaa CISG:n yleisten periaatteiden nojalla osapuolten perusteltuja odotuksia.⁷⁹ Yleissopimus edellyttää, että osapuolia sitovaa kansainvälistä kauppatappaa noudatetaan kyseessä olevalla alalla laajalti, vaikka maailmanlaajuisista soveltamista ei

⁷⁴ Brunner – Hurni – Kissling, s. 99.

⁷⁵ Schwenger – Leisinger 2007, s. 263, 264.

⁷⁶ Brunner – Hurni – Kissling 2019, s. 100.

⁷⁷ Ferrari 2003, s. 576.

⁷⁸ Schmidt-Kessel 2016, s. 187.

⁷⁹ Schmidt-Kessel 2016, s. 187, 188.

edellytetä.⁸⁰ Lisäksi osapuolten pitää olla tietoisia tai heidän pitäisi olla tietoisia kauppataivan olemassaolosta.⁸¹ Kansainvälisyyden vaatimus karsii artiklan 9(2) perusteella sovellettavista kauppataivoista pois puhtaasti kansalliset kauppataivat. Silti kansainväliseen kauppaan liittyvät alueelliset kauppataivat voivat tulla momenttia sovellettaessa kysymykseen.⁸² Artiklan 9(2) sisältämät rajoitukset on suunniteltu suojaamaan erityisesti kehittyvien maiden toimijoita, ja kyseiseen momenttiin vedotaan säännöllisesti oikeustapauksissa ympäri maailman.⁸³

2.3.1 Tavaravirhe kansainvälisessä kaupassa

Kuten kauppalaiv 17 pykälän, myös CISG 35(1) artiklan mukaan tavaravirheen sopimukseen mukaisuutta arvioitaessa myyjän ja ostajan välinen sopimus on ratkaisevassa osassa. Eli myyjän pitää toimittaa ostajalle tavara, joka määrältään, laadultaan ja ominaisuuksiltaan vastaa sitä, mitä osapuolet ovat sopineet. Ja edelleen kuten kauppalaissa, myös CISG 35 artiklassa on toinen momentti, jonka säännöt täydentävät tavaralta vaadittuja ominaisuuksia, mikäli osapuolet eivät ole niistä syystä tai toisesta sopineet.

Osapuolten välisestä sopimuksesta juontuvat, kaupan kohteena olevaa tavaraa koskevat vaatimukset ovat yleisesti ottaen ehtoja ja vaatimuksia, jotka osapuolet ovat sisällyttäneet sopimukseensa. Vaatimuksia tavaravirheen mukaisuudelle voidaan kuitenkin saada myös esimerkiksi yleisistä ehdoista, joita osapuolet soveltavat liiketoimintaansa,⁸⁴ sekä muista sopimukseen osaksi tulevista sitoumuksista ja säännöistä, joita on avattu enemmän edellisessä artikloja 8 ja 9 käsittelevässä luvussa. Tavarassa voi olla virhe, vaikkei virheellisyys vaikuttaisi tavaravirheen käyttävyyteen tai arvoon. Lisäksi poikkeama, joka itseasiassa parantaa tavaravirheen ominaisuuksia voi olla artiklan 35(1) mukainen virhe.⁸⁵ Käytännöllisesti katsoen virhe voi siis tarkoittaa lukemattomia eri asioita, joiden perusteella tavara joko määrältään, laadultaan tai ominaisuuksiltaan poikkeaa sovitusta.

Tutkimuksessa käsitellään tavaravirheen laatuun ja ominaisuuksiin liittyviä mahdollisia virheitä. Tavaravirheen määrään liittyvät poikkeavuudet ja virheet on rajattu tarkemman tarkastelun ulkopuolelle, sillä niiden merkitys tutkimuskysymyksen kannalta ei ole kovinkaan olennainen. Tavaravirheen

⁸⁰ Schmidt-Kessel 2016, s. 189.

⁸¹ Schlechtriem – Butler 2009, s. 59.

⁸² Schlechtriem – Butler 2009, s. 60, Schmidt-Kessel 2016, s. 190.

⁸³ Lookofsky 2008, s. 45.

⁸⁴ Schwenger 2016a, s. 595.

⁸⁵ Schwenger 2016a, s. 596; Brunner – Gottlieb 2019, s. 229.

laadussa tai ominaisuuksissa ilmenevä virhe voi tavanomaisimpien fyysisten ominaisuuksien (esimerkiksi ikä, suorituskyky, koostumus⁸⁶) lisäksi liittyä muun muassa tavaran alkuperään⁸⁷, ympäristöön liittyviin ominaisuuksiin (esim. kompostoitavuus)⁸⁸ tai tavaran valmistukseen liittyviin erityisiin vaatimuksiin, kuten eettisten tai uskonnollisten vaatimusten mukaisuuteen.⁸⁹ Oikeuskirjallisuudessa on jopa esitetty, että pelkät epäilykset tavaran virheellisyydestä voisivat muodostaa artiklan 35(1) mukaisen tavaran virheen. Tällöin epäilysten on vaikutettava tavaran tosiasiallisiin käyttömahdollisuuksiin sekä markkinoiden suhtautumiseen kyseessä olevaan tavaraan ja sitä kautta tavaran arvoon.⁹⁰

Tavaran tavallisesti virheellisiksi ymmärrettyjä ominaisuuksia voidaan myös rajata artiklan soveltamisalan ulkopuolelle, jos jotkin yleisesti virheellisiksi luokiteltavat ominaisuudet on erikseen mainittu sopimuksessa tai tällaiset ominaisuudet ovat osa esimerkiksi teollisuudenalan kauppatapaa.⁹¹ Kaiken kaikkiaan tavara voi laadultaan ja ominaisuuksiltaan poiketa osapuolten välisestä sopimuksesta lukemattomin eri tavoin erityisesti sen vuoksi, että nykyisin myös tavaran aineettomat ominaisuudet ovat saaneet virheellisyyden arvioinnissa yhä enemmän merkitystä.⁹² Tämä on mielenkiintoista myös myyjän yhteiskuntavastuun toteuttamiseksi tekemiä sitoumuksia sekä näiden noudattamista ajatellen.

Artiklan 35 toisen momentin asettamat edellytykset tavaran sopimuksenmukaisuudelle tulevat sovellettaviksi, jos osapuolet eivät ole muusta sopineet. Nämä säännöt ovat siten niin kutsuttuja täydentäviä säännöksiä ja vastaavat kauppalaain 17 pykälän toista momenttia ja sen edellytyksiä.⁹³ Artiklan 35 ensimmäisen ja toisen momentin välisestä suhteesta on esitetty, että artiklan 35(2) soveltamisalaan eivät kuuluisi ne tavaran ominaisuudet, joista on sovittu artiklan 35(1) mukaisesti. Mutta kuitenkin sellaiset ominaisuudet, joista ei ole erikseen sovittu kuuluisivat yhä artiklan 35(2) soveltamisalaan.⁹⁴ Tällöin artiklan momentit eivät siis sulkisi toisiaan pois, vaan niitä olisi mahdollista tietyissä tilanteissa soveltaa samanaikaisesti.

⁸⁶ Brunner – Gottlieb 2019, s. 230.

⁸⁷ Brunner – Gottlieb 2019, s. 230; Huber – Mullis 2009 s. 132. Ks. oikeuskäytännöstä: Saksa 2.2.2004, Oberlandesgericht Zweibrücken, jossa toimitettavien osien valmistusmaaksi oli ilmoitettu tietty saksalainen tehdas. Osat toimitettiin kuitenkin Venäjältä ja myyjä tuomittiin vahingonkorvauksiin mm. CISG 35 artiklan perusteella.

⁸⁸ Brunner – Gottlieb 2019, s. 230.

⁸⁹ Schwenger 2012, s. 105; Schlechtriem 2007, s. 91; Schwenger – Leisinger 2007, s. 260, 261; Ramberg 2014, s. 80; Schwenger 2016a, s. 596.

⁹⁰ Schwenger – Tebel 2014, s. 155, 167.

⁹¹ Brunner – Gottlieb 2019, s. 230.

⁹² Esim. Schwenger 2016a, s. 596, Schlechtriem 2007, s. 91.

⁹³ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 104, 105.

⁹⁴ Schwenger 2016a, s. 599.

Artiklan 35(2) sääntöjen mukaan tavaran tulee ensinnäkin soveltua sellaiseen käyttötarkoitukseen, johon vastaavanlaista tavaraa yleensä käytetään. Toiseksi tavaran tulee sopeutua sellaiseen erityiseen käyttötarkoitukseen, joka on sopimusta tehtäessä suoraan tai epäsuorasti saatettu myyjän tietoon, paitsi jos olosuhteista ilmenee, että ostaja ei jättänyt asiaa myyjän asiantunteumuksen ja arvioinnin varaan tai että ostajan ei ollut kohtuullista niin tehdä. Kolmanneksi tavaran tulee ominaisuuksiltaan olla myyjän esittämän näytteen tai mallin mukainen, ja neljänneksi tavaran tulee olla pakattuna siten kuin sellaiset tavarat tavanomaisesti pakataan.

Täydentävistä säännöistä ensimmäinen ja toinen ovat tutkielman aiheen kannalta näistä edellytyksistä relevanteimpia, sillä vastuullinen toiminta ja sen osoittaminen eivät juuri liity fyysiseen näytteeseen tavarasta tai siihen tapaan, jolla se on pakattu kuten todettu jo kauppalakia käsitellessä. CISG 35(2) artiklan ensimmäinen edellytys käsittelee siis tavaran yleistä käyttötarkoitusta ja tavaran soveltumista siihen. Kansainvälisen kaupan nimenomainen piirre, kansainvälisyys, aiheuttaa haasteita yleisen käyttötarkoituksen määrittelemisessä, koska esimerkiksi kaupan kohteena oleva ruoka, joka on toisessa maassa arvostettu herkku, voi olla toisessa syömäkelpoton. Tällaisten näkemuserojen vallitessa on objektiivisesti tulkittava, millainen on tavaran yleinen käyttötarkoitus.⁹⁵ Tavaran pitää ensinnäkin soveltua kaupalliseen tarkoitukseen, eli elinkeinonharjoittajien välisessä kaupassa tavara tulee useimmiten voida myydä edelleen. Yleinen käyttötarkoitus voi tarkoittaa myös sitä, että tavara vastaa laadultaan muita samankaltaisia tuotteita markkinoilla, eli on siis laadultaan ainakin keskiverto.⁹⁶

Tapauskohtaisesti ongelmia voi aiheuttaa sen arviointi, tuleeko tavaran vastata yleiseen käyttötarkoitukseen soveltuakseen myyjän vai ostajan valtion, vai mahdollisen tuotetta käyttävän kolmannen osapuolen kotivaltion julkisoikeudellisia säännöksiä.⁹⁷ Tätä ongelmaa koskee oikeuskirjallisuudessaakin paljon lainattu, niin kutsuttu simpukkatapaus (”the Mussels Case”). Saksassa käsitellyssä tapauksessa Uudesta-Seelannista Saksaan ostetut simpukat sisälsivät enemmän kadmiumia kuin mitä kohdemaan, eli Saksan, terveysviranomaiset suosittelivat, minkä johdosta ne olivat Saksassa mahdollisesti myyntikelvottomia. Tuomioistuin kuitenkin totesi myyjän maan sääntelyn olevan ratkaiseva CISG 35(2) artiklan ensimmäisen kohdan (yleinen käyttötarkoitus) nojalla. Siten myyjä on velvollinen huomioimaan ostajan maan

⁹⁵ Schlechtriem – Butler 2009, s. 116.

⁹⁶ Brunner – Gottlieb 2019, s. 233.

⁹⁷ Brunner – Gottlieb 2019, s. 235.

julkisoikeudelliset määräykset vain, jos myyjän maassa pätevät vastaavat säännöt tai jos erityinen käyttötarkoitus on tuotu myyjän tietoon artiklan 35(2) mukaisesti.⁹⁸

Erityinen käyttötarkoitus voi tarkoittaa muun muassa sitä, että kaupan kohteena oleva kone soveltuu käytettäväksi ilmastossa, joka ei ole kyseisen koneen käytölle tavanomaista.⁹⁹ Erityisen käyttötarkoituksen voi muodostaa myös se, että ostajan on tarkoitus myydä tuotteet edelleen tietyillä, esimerkiksi reilun kaupan markkinoilla tai että ostaja noudattaa toiminnassaan muita eettisiä periaatteita.¹⁰⁰ Myös erilaiset julkisoikeudelliset tai toimialakohtaiset säännöt, normit ja standardit voivat vaikuttaa tavarán sopimuksenmukaisuuteen artiklan 35(2) erityisen käyttötarkoituksen kautta.¹⁰¹

Ratkaisevaa tämän kohdan soveltamisen kannalta on viime kädessä se, onko erityinen käyttötarkoitus saatettu myyjän tietoon joko nimenomaisesti tai implisiittisesti. Mikäli osapuolten katsotaan sen sijaan sopineen tietystä erityisestä käyttötarkoituksesta, tulee se sopimuksen osaksi ja näin tulkitaan osaksi tavaralta vaadittuja ominaisuuksia artiklan 35(1) kautta. Oikeuskirjallisuuden mukaan tällä artiklan 35 momenttien välisellä jaottelulla ei ole käytännössä juuri merkitystä, sillä 35(2) toisen kohdan tarkoitus on olla tulkinnan apuna silloin, kun osapuolten tarkoitusta ei ole mahdollista päätellä sopimuksesta.¹⁰² On myös katsottu, ettei erityisen käyttötarkoituksen saattaminen myyjän tietoon edellytä myyjältä yhtä suurta tietoisuutta asiasta kuin se, että erityinen käyttötarkoitus tulisi artiklan 35(1) mukaisesti sopimuksen osaksi.¹⁰³ Nimenomaisesti myyjälle tiedoksi annettu erityinen käyttötarkoitus aiheuttaa harvemmin ongelmia¹⁰⁴ ja yleisesti ottaen erityinen käyttötarkoitus tulee saattaa myyjän tietoon ennen sopimuksen solmimista siten, että myyjällä on mahdollisuus reagoida siihen.¹⁰⁵

Epäselvimpiä ovat tilanteet, joissa erityinen käyttötarkoitus on annettu myyjälle tiedoksi implisiittisesti. Ongelmallisia ovat myös tilanteet, joissa myyjä ei tunnista erityistä käyttötarkoitusta, vaikka hänen olisi ollut kohtuullista se tunnistaa ja toimia tämän tiedon valossa. Myyjän tietoisuutta erityisestä käyttötarkoituksesta on vaikeaa todistaa käytännössä, joten varmin tapa

⁹⁸ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 111. Ks. oikeuskäytännöstä: Saksa 8.3.1995, Bundesgerichtshof (New Zealand mussels case).

⁹⁹ Schwenger 2016a, s. 606.

¹⁰⁰ Schwenger – Leisinger 2007, s. 267; Schwenger 2016a, s. 607.

¹⁰¹ CISG Advisory Council Opinion No. 19, s. 3.

¹⁰² Schlechtriem – Butler 2009, s. 117.

¹⁰³ Schwenger 2016a, s. 607.

¹⁰⁴ Schwenger 2016a, s. 607.

¹⁰⁵ Brunner – Gottlieb 2019, s. 239.

erityisen käyttötarkoituksen synnyttämiseksi onkin kiinnittää myyjän huomio siihen sopimusta solmittaessa.¹⁰⁶ Vallitsevana tulkintana pidetään sitä, että mikäli järkevä myyjä vastaavalla asiantuntemuksella ja tiedoilla varustettuna ymmärtäisi olosuhteiden perusteella, millaista erityistä käyttötarkoitusta ostaja on tarkoittanut, myyjän vastuu tavarän sopimuksenmukaisuudesta voi syntyä.¹⁰⁷ Myyjän vastuu saattaa syntyä myös, vaikkei ostaja varsinaisesti itse kertoisi erityisestä käyttötarkoituksesta myyjälle¹⁰⁸, ja vaikka tieto erityisestä käyttötarkoituksesta tulisi myyjän tietoisuuteen myyjän oman toiminnan tai kolmannen tahon kautta, toisin sanoen ilman ostajan myötävaikutusta.¹⁰⁹

Artiklassa 35 on myös myyjän vastuuta rajoittava kolmas momentti, jonka mukaan myyjä ei ole vastuussa virheestä, jonka ostaja tiesi tai joka tämän olisi pitänyt tietää sopimusta tehtäessä. Artikla ei kuitenkaan aseta ostajalle velvollisuutta säännönmukaisesti tutkia kaupan kohteena olevia tavaroita omasta aloitteestaan ennen sopimuksen solmimista.¹¹⁰ CISG:ssä ei ole mainittu myyjän markkinointivastuuta, jota kauppalaissa käsittelee aiemmin mainittu 18 pykälä. Tämä ei silti tarkoita, etteikö myyjällä olisi myös kansainvälisessä tavarän kaupassa vastuuta tällaisista markkinoinnissa annetuista tiedoista.¹¹¹ Tämä selittyy oikeuskirjallisuuden mukaan sillä, ettei kumpikaan säädöksistä, CISG tai kauppalaki, ole virhesäännöiltään tyhjentävä, vaan niiden tarkoitus on auttaa sopimuksen sisällön määrittelyssä.¹¹²

2.4 *Kauppalaki ja CISG*

Joitakin kauppalain ja CISG:n yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia on jo hieman käsitelty tässä pääluvussa, mutta tutkielman rakenteen kannalta on aiheellista vielä hieman perustella, miksi säädöksiä käsitellään edempänä tekstissä yhdessä samojen otsikoiden alla. Peruseriaatteiltaan säädökset muistuttavat hyvin paljon toisiaan, ja kauppalaki onkin säädetty CISG:n pohjalta.¹¹³ Myyjän päävelvoite on luovuttaa ostajalle sopimuksenmukainen tavara ja tämän pääasialliset suoritushäiriöt ovat viivästys ja virhe. Ostajan päävelvoite taas on maksaa kauppahinta ja ottaa kaupan kohteena oleva tavara vastaan, suoritushäiriö on luonnollisesti jommankumman velvoitteen suorittamatta jättäminen.

¹⁰⁶ Schwenzer 2016a, s. 608.

¹⁰⁷ Brunner – Gottlieb 2019, s. 239.

¹⁰⁸ Schwenzer 2016a, s. 595.

¹⁰⁹ Brunner – Gottlieb 2019, s. 239.

¹¹⁰ Henschel 2011, s. 206.

¹¹¹ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 107; Schwenzer 2016a, s. 595.

¹¹² Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 106.

¹¹³ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 22.

Kauppalain 17 pykälä ja CISG 35 artikla ovat käytännössä samanlaiset. Markkinointivastuusta CISG:ssä ei säädetä erikseen, vaikka se onkin validi virheväite myös kansainvälistä kauppalaia sovellettaessa.¹¹⁴ Sopimustulkinnasta sen sijaan säädetään CISG:ssä kauppalaista poiketen. Kuitenkaan ei ole katsottu, että CISG:n periaatteet tarkoittaisivat poikkeusta yleisistä suomalaisista sopimuksen tulkinnan periaatteista.¹¹⁵ Siten säädöksiä voidaan tältäkin osin pitää periaatteiltaan samanlaisina.

Kauppatapojen ja muiden osapuolten välisten käytäntöjen huomioon ottamisesta on säädetty kauppalain 3 pykälässä ja CISG 6 ja 9 artikloissa. Artikla 6 tuo esiin sopimusvapauden periaatteen ja artikla 9 asettaa tarkempia määritelmiä sille, millaiset kauppatavat osapuolia sitovat ja millä perustein. Artiklan 9(2) mukaan osapuolia sitovat myös kansainväliset yleisesti noudatetut kauppatavat. Tällaista erityisasemaa niille ei ole annettu kauppalaissa, mikä johtune siitä, että kauppalaki koskee lähinnä kansallista irtaimen kauppaa.¹¹⁶ Säädökset vastaavat tutkielmalle relevanteilta osin siis pitkälti toisiaan, minkä vuoksi niitä käsitellään työn seuraavissa pääluvussa rinnakkain.

3 YHTEISKUNTAVASTUUN TOTEUTTAMISEN KEINOT

3.1 *Global Reporting Initiative*

On olemassa lukuisia keinoja yritysten yhteiskuntavastuun toteuttamiseksi kuten erilaisia raportointistandardeja, sertifiikaatteja, suosituksia ja toimintaohjeita. Tässä luvussa tarkastellaan valittujen toteuttamiskeinojen ominaispiirteitä ja eroavaisuuksia. Nyt esiteltäviin yhteiskuntavastuun toteuttamisen keinoihin viitataan jäljempänä tutkielmassa myös yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinoina tai instrumentteina. Ensimmäisenä käydään läpi tietojen raportointia, joka on tärkeä yhteiskuntavastuun toteuttamisen instrumentti. Vastuullisuuteen liittyviä tietoja raportoidaan muun muassa siksi, että raportointi lisää yritystoiminnan läpinäkyvyyttä.¹¹⁷ Raportoinnin avulla käsitellään monia yrityksen vastuullisuustyön osa-alueita, kuten ylläpidetään dialogia sidosryhmien kanssa, viestitään mahdollisuuksista ja riskeistä sekä kehitetään yrityksen omaa vastuullisuustietojen käsittelyä. Konkreettinen raportti voi myös toimia yrityksen

¹¹⁴ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 107; Schwenger 2016a, s. 595.

¹¹⁵ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 59.

¹¹⁶ Ks. Kauppalaki 1987/355 pykälä 5.

¹¹⁷ Wagner 2018, s. 622.

motivaattorina vastuullisuustyöhön.¹¹⁸ Vastuullisuustietojen raportointia ohjaaviksi yleisiksi periaatteiksi on esitetty olennaisuutta, oikeellisuutta ja vertailukelpoisuutta.¹¹⁹

Vuonna 1997 Yhdysvalloissa alkunsa saanut GRI perustettiin Exxon Valdezin¹²⁰ öljyonnettomuuden jälkimainingeissa, ja aloitteen tarkoitus oli ja on auttaa yrityksiä toimimaan läpinäkyvämmiin ja vastuullisempiin. Aloite perustuu GRI:n luomille vastuullisen toiminnan raportointia koskeville standardeille, joiden tarkoitus on auttaa eri tahoja tekemään harkittuja ratkaisuja ja käymään keskustelua yritysten vaikutuksista yhteiskuntaan yritysten raportoimien tietojen perusteella.¹²¹ Aloitteella on tuhansia käyttäjiä yli sadassa eri maassa,¹²² ja KPMG:n vuonna 2017 toteuttaman kyselyn mukaan peräti 89 prosenttia maailman suurimmista yrityksistä käyttää vastuullisuusraportoinnissaan GRI:tä.¹²³ Aloitetta pidetäänkin maailmanlaajuisesti johtavana standardina yritysten ympäristö- ja sosiaalisten vaikutusten vapaaehtoiseksi raportointimiseksi.¹²⁴ GRI:n avulla yritykset voivat paljastaa vastuullisuuteen liittyviä toimintatapojaan raportilla, joka sisältää kattavasti yrityksen sosiaalisen, ympäristö- ja taloudellisen suoriutumisen indikaattoreita.¹²⁵

Yksi aloitteen ongelmista on, että eri yritysten raportoima data ei välttämättä ole keskenään vertailukelpoista, vaikka tämä on nimenomaan yksi GRI:n tavoitteista. Yritykset voivat nimittäin valita kahdesta eri vaihtoehdosta raportoidessaan GRI:n standardien mukaisesti.¹²⁶ Yritys voi valita joko suppeamman tai laajemman vaihtoehdon, mikä vaikuttaa muun muassa siihen, mistä aihealueista yritys tietoja raportoi.¹²⁷ Vaikka aloite rohkaiseekin yrityksiä noudattamaan laajempaa raportointivelvoitetta, ei ole olemassa keinoja valvoa tätä tai painostaa yrityksiä siihen. Tämän tuloksena jopa samalla alalla toimivien yritysten raporttien vertailu voi olla hyvin hankalaa.¹²⁸ Toisaalta aloite on vastannut tarpeeseen korvata epätarkoista väitteistä koostuva

¹¹⁸ Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, s. 225.

¹¹⁹ Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, s. 225.

¹²⁰ Uutinen Exxon Valdez -öljyonnettomuudesta 22.3.2019. Vuonna 1989 Alaskan rannikolla tapahtunut öljyonnettomuus, jonka seurauksena mm. massiivinen määrä luontoa ja eläimiä tuhoutui sekä useat paikalliset ihmiset menettivät elinkeinonsa.

¹²¹ Global Reporting Initiativen historiaa.

¹²² Global Reporting Initiativen historiaa.

¹²³ The KPMG Survey of Corporate Responsibility Reporting 2017.

¹²⁴ Levy – Brown 2012, s. 109.

¹²⁵ Teck – Ayadurai – Chua – Liang – Karupiah 2020, s. 54.

¹²⁶ Williams 2016, s. 76.

¹²⁷ Global Reporting Initiativen standardien käyttö.

¹²⁸ Williams 2016, s. 76; Levy – Brown – de Jong 2010, s. 89; Hedberg – von Malmborg 2003, s. 163.

säätämättömän raportointi objektiivisuutta ja systemaattisuutta painottavalla tavalla raportoida vastuullisuuteen liittyviä tietoja.¹²⁹

GRI sisältää valtavan määrän erilaisia raportoitavia indikaattoreita aina yrityksen perustiedoista siihen, onko yritys rikkonut alkuperäiskansojen oikeuksia tai millä tavoin sen toiminta on vaikuttanut biodiversiteettiin.¹³⁰ Indikaattorit jaetaan kolmeen pääryhmään, sosiaalisiin, taloudellisiin ja ympäristöön liittyviin indikaattoreihin.¹³¹ Yksi sosiaalisen suoriutumisen indikaattoreista on standardi lapsityöstä. Standardin mukaan yritys voi raportoida sellaiset toimintonsa ja toimittajansa, joilla voi toiminnan luonteen tai maantieteellisen sijaintinsa vuoksi olla riski joutua tekemisiin lapsityön kanssa. Lisäksi yritys voi raportoida ne keinot, joiden avulla se pyrkii puuttumaan lapsityöhön ja edesauttamaan sen lopettamista.¹³² Muita sosiaalisen suoriutumisen indikaattoreita ovat muun muassa yrityksen toimittajien haitallisia yhteiskunnallisia vaikutuksia ja niiden vähentämiseksi tehtyjä toimia koskeva standardi¹³³ sekä tuotteista ja palveluista annettujen tietojen raportointia koskeva standardi.¹³⁴

Hyvä esimerkki ympäristöön liittyvästä indikaattorista on standardi yrityksen käyttämistä materiaaleista. Yritys voi raportoida, mikä osa sen tuotteista sisältää uusiutuvaa ja mikä taas uusiutumaton materiaalia.¹³⁵ Yritys voi myös raportoida toiminnastaan syntyvät päästöt tai toimitusketjun ympäristövaikutukset.¹³⁶ Taloudellisen suoriutumisen indikaattorit koskevat esimerkiksi korruption vastaisista toimista ja korruptioriskeistä raportoimista.¹³⁷ Yrityksen raportoidut tiedot voivat siis olla hyvinkin tarkkoja kuvauksia siitä, miten sen toiminta vaikuttaa ympäristöön ja yhteiskuntaan. Huomattavaa on, että raportoidut tiedot ovat, tai ainakin niiden pitäisi olla, todellisia kuvauksia siitä, miten yritys, sen toimittajat ja tuotantoketju todella toimivat. Osa indikaattoreista liittyy myös konkreettisiin asioihin, kuten yrityksen tuotteissa käytettyihin materiaaleihin, mikä tavaran virheen arvioinnissa voi olla hyvinkin merkittävä seikka, sillä kyse on fyysisestä tavaran ominaisuudesta.

¹²⁹ Clarkson – Li – Richardson – Vasvari 2008, s. 309.

¹³⁰ Global Reporting Initiativen standardit, standardit 304 ja 411.

¹³¹ Global Reporting Initiativen standardit.

¹³² Global Reporting Initiativen standardit, standardi 408.

¹³³ Global Reporting Initiativen standardit, standardi 414.

¹³⁴ Global Reporting Initiativen standardit, standardi 417.

¹³⁵ Global Reporting Initiativen standardit, standardi 301.

¹³⁶ Global Reporting Initiativen standardit, standardit 305 ja 308.

¹³⁷ Global Reporting Initiativen standardit, standardi 205.

3.1.1 Direktiivi muun kuin taloudellisen tiedon raportoinnista

Direktiivi muun kuin taloudellisen tiedon raportoinnista velvoittaa direktiivin alaan kuuluvia yrityksiä raportoimaan vuosittain toimintakertomuksessaan tietoja siitä, miten ne hallitsevat yritystoimintaansa liittyviä sosiaalisia ja ympäristöriskejä. Direktiivi auttaa sijoittajia, kuluttajia, päättäjiä sekä muita yritysten sidosryhmiä arvioimaan yritysten muuta kuin taloudellista toimintaa ja rohkaisee yrityksiä kehittämään entistä vastuullisemman lähestymistavan yritystoimintaan.¹³⁸

Direktiivi on implementoitu Suomen lainsäädäntöön kirjanpitolain (1336/1997) lukuun 3 a. Lain mukaan raportointivelvollisia ovat kirjanpitolaissa tarkoitetut yleisen edun kannalta merkittävät suuret yhteisöt, joiden työntekijämäärä on kuluvalle tilikaudella keskimäärin yli 500 henkilöä. Selvityksessä tulee olla tiedot ainakin siitä, miten yhteisö huolehtii sosiaalisista ja henkilöstöasioista, ihmisoikeuksien kunnioittamisesta, ympäristöasioista sekä korruption ja lahjonnan torjunnasta. Selvityksessä on oltava myös lyhyt kuvaus yhteisön liiketoimintamallista, kuvaus niistä toimintaperiaatteista, joita yhteisö noudattaa huolehtiessaan yllä luetelluista asioista, sekä sen soveltamat riittävän huolellisuuden turvaavat menetelmät ja toimintaperiaatteiden noudattamisen tulokset. Lisäksi sen tulee sisältää kuvaus yllä lueteltuihin tietoihin liittyvistä riskeistä, jotka voivat aiheutua yhteisön liiketoiminnasta sekä kuvaus siitä, miten yhteisö näitä riskejä hallitsee. Viimeisenä selvityksen pitää myös sisältää tärkeimmät muut kuin taloudelliset tunnusluvut, jotka ovat merkityksellisiä yhteisön liiketoiminnalle.

Jos yhteisö ei joiltain osin noudata selvityksessä esiin tuomiaan toimintaperiaatteita, on selvityksessä perusteltava syy noudattamatta jättämiselle. Mitään varsinaisia täytäntöönpanokeinoja ei laissa siis esitetä sille, että yritys ei noudata raportoimiaan toimintaperiaatteita, jos se vain on lain vaatimalla tavalla perusteltu. Perustelun vaadittua sisältöä ei ole määritelty hallituksen esityksessä muutoin, kuin että annetun syyn tulee olla selkeä ja perusteltu.¹³⁹ Vuonna 2014 on arvioitu, että direktiivi velvoittaa noin sataa suomalaista yritystä,¹⁴⁰ joten direktiivillä ja sen soveltamisella kirjanpitolain kautta on merkitystä useille suurille suomalaisille yrityksille. Yritykset voivat raportoida direktiivin ja kirjanpitolain vaatimia tietoja joustavasti käyttäen

¹³⁸ Euroopan komissio, yritysten vastuullisuusraportointi.

¹³⁹ HE 208/2016 vp, s. 12.

¹⁴⁰ Elinkeinoelämän keskusliiton uutinen muun kuin taloudellisen tiedon raportoinnista 3.12.2014.

apunaan erilaisia valmiita raportointikokonaisuuksia ja ohjesääntöjä, kuten ISO 26000-sertifikaattia, Global Compact -aloitetta tai GRI:tä.¹⁴¹

Vaikka direktiivi on Euroopan unionilta kunnianhimoinen yritys standardisoida yhteiskuntavastuuseen liittyvien tietojen raportoimista, direktiiviä on kritisoitu muun muassa siitä, että se kattaa vain hyvin rajatun määrän yrityksiä¹⁴² eikä sisällä yhtenäisiä standardeja raportointiin¹⁴³. Vaikka direktiiviä on kuvattu velvoittavaksi, se jättää yrityksille suuren liikkumavaran muun muassa raportoinnin tavan, sisällön ja julkaisutavan suhteen.¹⁴⁴ Direktiivi ei velvoita jäsenmaita vahvistamaan selvitysten sisällön todenmukaisuutta, mikä on omiaan heikentämään luottamusta raportoituihin tietoihin. Direktiivi ei myöskään aseta vaatimuksia seuraamuksista, mikäli sen velvoitteita ei noudateta.¹⁴⁵ Siten direktiivi käytännössä vain velvoittaa tietyt suuret yritykset raportoimaan vastuullisuustiedoistaan ja -toimistaan esimerkiksi GRI:n indikaattoreita käyttäen eikä aseta velvoitteen rikkomisesta merkittäviä oikeudellisia seuraamuksia.

3.2 ISO-standardit

ISO on riippumaton kansainvälinen järjestö, joka kehittää vapaaehtoisia kansainvälisiä standardeja yrityksille. Sen tarkoitus on standardisoinnin kautta tukea kehitystä ja tarjota ratkaisuja globaaleihin ongelmiin.¹⁴⁶ Järjestön ISO 26000 -standardi auttaa yrityksiä hahmottamaan mitä yhteiskuntavastuu on ja toteuttamaan yhteiskuntavastuun periaatteita käytännössä standardin ohjeiden ja toimintatapojen avulla. Standardia voivat soveltaa kaikenlaiset yritykset riippumatta toimialasta, koosta tai toimipaikasta. Muista tunnetuista ISO-standardeista poiketen ISO 26000 -standardi antaa yrityksille ohjausta enemmän kuin asettaa vaatimuksia ja tämän vuoksi standardia ei voi sertifioida.¹⁴⁷ Standardi julkistettiin vuonna 2010 ja sen koostamisessa tavoiteltiin maailmanlaajuisista konsensusta, minkä vuoksi standardia kehittämässä oli edustajia monista sidosryhmistä, kuten hallituksista, kansalaisjärjestöistä, teollisuudesta ja kuluttajaryhmistä.¹⁴⁸

¹⁴¹ Euroopan komissio, yritysten vastuullisuusraportointi.

¹⁴² Wagner 2018, s. 688.

¹⁴³ Wagner 2018, s. 691.

¹⁴⁴ Wagner 2018, s. 696.

¹⁴⁵ Wagner 2018, s. 699.

¹⁴⁶ ISO-järjestön kotisivut.

¹⁴⁷ ISO 26000 -standardin kotisivut.

¹⁴⁸ ISO 26000 -standardin kotisivut.

Toisin kuin GRI, ISO 26000 -standardi on organisaation hallintotavan kuvausjärjestelmä, ja se tarjoaa ohjeita hallintotavan muokkaamiseen kestävän kehityksen näkökulmasta.¹⁴⁹ Standardin oikeudellista luonnetta on lähestytty muun muassa tapojen ja tapaoikeuden näkökulmasta. Joidenkin kirjoittajien mukaan on selvää, että standardilla on yritetty luoda uusi lähestymistapa yritysten yhteiskuntavastuun toteuttamiseen.¹⁵⁰

Standardiin on oikeuskäytännössä viitattu Rana Plaza -vaatetehtaan romahdusta¹⁵¹ koskevassa tapauksessa, jota käsiteltiin Yhdysvalloissa. Ratkaisun perusteluissa mainitaan vastaajien olleen tietoisia sellaisten standardien olemassaolosta, jotka on kehitetty parantamaan tehdastyöntekijöiden työoloja Bangladeshin kaltaisissa maissa, joissa tuotteita valmistetaan erittäin alhaisilla kustannuksilla. Ratkaisussa mainitaan tällaisia standardeja olevan esimerkiksi OECD Guidelines for Multinational Enterprises ja ISO 26000 -standardi.¹⁵² Tutkielman aiheen kannalta on mielenkiintoista, että ratkaisussa oli merkitystä myös sillä, että vastaajat olivat julkisesti osana yritysprofiiliaan esittäneet kuluttajille saavuttaneensa ne oikeudenmukaisia työoloja koskevat periaatteet, jotka yritysten toimintaperiaatteissa oli mainittu. Tämä viittaa siihen, että standardilla voi tosiasiansa olla merkitystä oikeuskäytännössä, kun määritellään niitä yhteiskuntavastuun vaatimuksia ja edellytyksiä, joiden mukaisesti yrityksen tulisi toimia.¹⁵³

Toinen standardi, joka käsittelee yhteiskuntavastuun teemoja, on ISO 14001 -standardi ympäristöasioiden hallintajärjestelmästä. Standardi asettaa kriteerit yrityksen hallintajärjestelmälle ja sen voi ISO 26000 -standardista poiketen myös sertifioida. ISO:n omien internetsivujen mukaan standardilla on yli 300 000 sertifiointia 171 maassa.¹⁵⁴ Standardi vaatii yrityksiä ottamaan huomioon ympäristöasiat, jotka liittyvät niiden toimintaan, kuten päästöt, vedenkäytön, jätteenkäsittelyn, maaperän pilaantumisen sekä ilmastonmuutoksen torjumisen ja siihen sopeutumisen. Sertifikaatin saamiseksi riippumaton sertifioija auditoi yrityksen toimintatavat ja vertaa niitä ISO 14001 -standardin vaatimuksiin. Hankkimalla sertifikaatin yritys voi viestiä asiakkailleen ja sidosryhmilleen siitä, miten se toimii, ja että yritys on implementoinut standardin oikeoppisesti. Sertifikaatti voi auttaa yritystä myös osoittamaan, että se on täyttänyt lain tai sopimuksen edellytykset.¹⁵⁵

¹⁴⁹ Mähönen 2013, s. 578.

¹⁵⁰ Webb 2015, s. 499.

¹⁵¹ Ks. Uutinen Rana Plazasta 28.4.2017.

¹⁵² Yhdysvallat 23.4.2015, United States District Court for the District of Columbia, kohdat 67 ja 68.

¹⁵³ Yhdysvallat 23.4.2015, United States District Court for the District of Columbia, kohta 71.

¹⁵⁴ ISO 14001 -standardin kotisivut.

¹⁵⁵ ISO 14001 -standardin esite.

Muiden hallintajärjestelmien tapaan ympäristöasioiden hallintajärjestelmän tarkoitus on parantaa yrityksen toimintojen ja prosessien hallintaa. Ympäristöasioissa tämä voi tarkoittaa sitä, että yritys tuottaisi esimerkiksi vähemmän kasvihuonepäästöjä ja jätettä. Hallintajärjestelmän käyttö on myös etukäteistä varautumista erilaisiin ympäristöriskeihin ja se perustuu jatkuvaan analysointiin, suunnitteluun ja implementointiin. Kun yrityksellä sitten on ympäristöasioiden hallintajärjestelmällään ISO 14001 -sertifikaatti se tarkoittaa, että yrityksen hallintajärjestelmä täyttää sertifikaatin asettamat vaatimukset.¹⁵⁶ Toisin sanoen sertifikaatti kertoo muille toimijoille, millaisella järjestelmällä yritys hallinnoi toimintansa ympäristövaikutuksia ja muita ympäristöasioita.

3.3 *Global Compact -aloite*

YK:n vuonna 2000 julkaisema yritys vastuualoite Global Compact koostuu kymmenestä periaatteesta ja niiden käytännön toteutusta tukevista työkaluista, joiden avulla aloite pyrkii edistämään yritysten ja muiden yhteisöjen ekologista, sosiaalista ja taloudellista vastuullisuutta. Aloitteen omien nettisivujen mukaan se on maailman suurin yritys vastuualoite, ja siihen on sitoutunut yli 12 000 yritystä kaikilta toimialoilta 160 maassa.¹⁵⁷ Suomalaisia yrityksiä ja yhteisöjä on tätä kirjoittaessa sitoutunut aloitteeseen 103, joiden mukana on sekä pieniä ja keski-suuria yrityksiä että iso osa maan suurimmista julkisista osakeyhtiöistä.¹⁵⁸ Global Compact -aloite ei siis ole velvoittavaa kansainvälistä oikeutta kuten monet muut YK:n instrumentit. Kansainvälisen oikeuden velvoittavuus perustuu monesti instrumenttien allekirjoitukseen ja ratifiointiin, kun taas Global Compact -aloite nojaa lähinnä yleiseen konsensukseen ja on näin monien muiden yhteiskuntavastuun toteuttamisen keinojen tavoin osa pehmeää sääntelyä (”soft law”).¹⁵⁹

Aloitteen kymmenen periaatetta käsittelevät ihmisoikeuksia, työntekijöiden oikeuksia, ympäristöä ja korruption torjumista. Niiden mukaan yritysten tulee muun muassa suojella ihmisoikeuksia, edistää kaikenlaisen pakkotyön ja lapsityön käytön lopettamista, tukea ennaltaehkäisevää lähestymistapaa ympäristöön ja sen käyttöön liittyviin ongelmiin sekä ehkäistä korruptiota.¹⁶⁰ Global Compact -aloitteeseen liittyminen on maksutonta ja mahdollista lähes kaikille

¹⁵⁶ Cheremisinoff – Haddadin 2006, s. 90.

¹⁵⁷ Global Compact -aloitteen kotisivut; YK:n Global Compact -sivusto.

¹⁵⁸ YK:n lista Global Compact -aloitteen jäsenistä.

¹⁵⁹ Shoji 2015, s. 31.

¹⁶⁰ Global Compact kymmenen periaatetta.

yrittäjille, ja jäseneksi pyrkivän yrityksen tulee luvata noudattaa aloitteen periaatteita, maksaa vuosittainen lahjoitus aloitteen takana olevalle organisaatiolle sekä raportoida vuosittain aloitteen periaatteiden noudattamisesta toiminnassaan.¹⁶¹ Aloitteen asettamat vaatimukset raportoinnille ovat käytännössä melko väljät eivätkä aseta yrityksille tiukkoja vaatimuksia siitä, millä tavalla periaatteita tulisi noudattaa yrityksen toiminnassa. Aloitteen raportointikäytäntöjä ollaan tätä kirjoittaessa uudistamassa. Käytännössä yritysten tulee uusien käytäntöjen tullessa vaimaan vastata itsearviointiin omaisesti kysymyksiin, jotka koskevat aloitteen periaatteita ja niiden noudattamista. Yritysten tulee myös antaa arvio tietojen oikeellisuudesta. Uudistusten tarkoitus on lisätä eri yritysten raportoitujen tietojen vertailtavuutta.¹⁶²

Aloitetta on kuitenkin arvosteltu muun muassa siitä, ettei se sisällä minkäänlaisia keinoja valvoa tai sanktioida yrityksiä, jotka ovat sitoutuneet aloitteeseen ja toimivat sen vastaisesti.¹⁶³ Lisäksi on kritisoitu aloitteen perustuvan virheelliseen käsitykseen siitä, että yritysvetoinen ja luonteeltaan vapaaehtoinen yhteiskuntavastuun kehittäminen palvelisi kaikkien etua. On myös esitetty, että yritykset käyttäisivät aloitetta hidastaakseen sitovan lainsäädännön kehittymistä. Siten aloite toimisi oikeastaan omaa tarkoitustaan vastaan, ja sen vaikutus esimerkiksi ihmisoikeuksien parempaan noudattamiseen yritystoiminnassa olisi marginaalinen.¹⁶⁴

Oikeustieteestä löytyy silti kannanottoja myös aloitteen puolesta ja on tuotu esiin, että sitoutuminen Global Compact -aloitteeseen on ainakin joissain tapauksissa kannustanut yrityksiä ottamaan vapaaehtoisia askeleita vastuullisempaan suuntaan. Esimerkkinä IKEA on sitoutunut estämään lapsityön sen toimitusketjussa tekemällä tiivistä yhteistyötä lasten oikeuksiin erikoistuneiden järjestöjen kanssa sekä parantamalla naisten mahdollisuuksia tienata itse oma elantonsa.¹⁶⁵ Myös monet muut globaalit yhtiöt ovat parantaneet työntekijöiden oikeuksia sekä tukeneet muun muassa äidinkielen säilyttämistä ja paikallisen väestön kouluttamista liittyttyään osaksi Global Compact -aloitetta.¹⁶⁶

On myös mahdollista, että yritykset kokevat olevansa tietyllä tavalla sidottuja aloitteeseen, koska niin suuri määrä yrityksiä on jo liittynyt sen osaksi. Eli vaikka aloite sinänsä ei ole pakottavaa oikeutta, on tietynlainen sosiaalinen paine muiden yritysten ja yhteiskunnan taholta

¹⁶¹ YK:n sivusto Global Compact -aloitteen velvoitteista.

¹⁶² Revision to the UN Global Compact's Reporting Framework – the Communication on Progress.

¹⁶³ Černič 2010, s. 229; Gergoratti 2012, s. 98.

¹⁶⁴ Černič 2010, s. 229.

¹⁶⁵ Bristol-Alagbariya 2020, s. 30.

¹⁶⁶ Ks. lisää esimerkkejä: Bristol-Alagbariya 2020, s. 30–36.

ajanut yrityksiä liittymään aloitteeseen ja noudattamaan sen periaatteita, jolloin toiminta ei välttämättä olekaan enää puhtaasti vapaaehtoista. Tämän vuoksi Global Compact -aloite voi olla muuttumassa pelkästä pehmeän sääntelyn mekanismista konkreettisemmaksi ja velvoittavamaksi viitekehyykseksi, joka ohjailee yrityksiä liittymään aloitteeseen sekä muokkaa siihen liittyneiden yritysten toimintaa.¹⁶⁷ Toisaalta Global Compact on yhä julistuksenomainen aloite, johon yritykset vapaaehtoisesti sitoutuvat. Lisäksi sen periaatteet on muotoiltu hyvin yleispätevällä tavalla, eivätkä ne aseta yrityksille konkreettisia toimintavelvoitteita, joita olisi mahdollista joko puhtaasti noudattaa tai rikkoa.¹⁶⁸ Tärkeää on myös käytetty kieli, sillä Global Compact -aloite puhuu nimenomaan periaatteista, ei säännöistä vai vaatimuksista.

3.4 Eettiset toimintaohjeet (*code of conduct*)

Kun yritys lähtee toteuttamaan yhteiskuntavastuuta, käytännössä ensimmäinen askel on usein laatia yrityksen sisällä eettiset periaatteet ja toimintaohjeet. Näistä toimintaohjeista, joissa kuvataan ne vastuulliset käytännöt ja toimintatavat, joita yritys toiminnassaan noudattaa, käytetään tässä tutkielmassa myös vakiintunutta englanninkielistä nimitystä *code of conduct*. Toimintaohjeet voivat sisältää myös ohjeita siitä, mitä eettisten periaatteiden rikkomuksista seuraa sekä mihin niistä tulisi ilmoittaa.¹⁶⁹ Eettiset toimintaohjeet julkaistaan nykyisin useimmiten julkisesti yrityksen nettisivuilla, jolloin sekä työntekijät, asiakkaat että muut sidosryhmät voivat perehtyä niihin. Tämä edesauttaa ensisijaisesti läpinäkyvyyttä, joka on olennainen osa yhteiskuntavastuuta.¹⁷⁰ Toimintaohjeita voidaan kehittää myös eri sidosryhmien, kuten työntekijöiden, ammattiyhdistysten, kansalaisjärjestöjen ja valtioiden kanssa yhteistyössä, ja samoja ohjeita voidaan hyödyntää esimerkiksi saman teollisuudenalan sisällä laajemminkin.¹⁷¹

Monet yritykset turvaavat myös hankintaketjunsä vastuullisuutta erillisillä toimittajille suunnatuilla eettisillä periaatteilla ja toimintaohjeilla (*supplier code of conduct*). Nämä toimintaohjeet jalkautetaan yrityksen toimintaan ja hankintaketjuun sisällyttämällä ne yrityksen hankintasopimuksiin, jolloin toimittajan tulee sopimuksen kautta vakuuttaa toimivansa toimintaohjeiden mukaan.¹⁷² Pitkien hankintaketjujen ongelma kuitenkin on, että yrityksen vaikutusmahdollisuus

¹⁶⁷ Bristol-Alagbariya 2020, s. 37.

¹⁶⁸ Ks. Global Compact kymmenen periaatetta, esimerkiksi periaate numero 7: ”Yritysten tulee tukea varovaisuusperiaatetta ympäristöasioissa.” On kaikei mahdollista samanaikaisesti sekä jollain tavalla tukea varovaisuusperiaatetta että toisaalla toimia periaatetta vastaan.

¹⁶⁹ Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, s. 211.

¹⁷⁰ Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, s. 214.

¹⁷¹ Mamic 2004, s. 16.

¹⁷² Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, s. 182.

on merkittävin suoraan vain lähimpään toimittajaan eli sopimus Kumppaniin,¹⁷³ jolloin loppuosa hankintaketjusta voi käytännössä katsoen jäädä ilman vastuullisuuteen liittyviä velvoitteita. Yritys voi silti edellyttää toimittajaltaan, että myös tämä käyttää toimitusketjussaan edelleen vain vastuullisia toimittajia. Käytännössä tämä tarkoittaa, että toimittajalta vaaditaan tiettyjä sertifikaatteja tai muita sitoumuksia vastuulliseen yritystoimintaan.¹⁷⁴

Eräs motiivi sisällyttää eettiset toimintaohjeet hankintasopimuksiin voinee olla se, että kun toimintaohjeet ovat sopimusoikeudellisesti sitovia, voivat yritykset väistää kysymyksen siitä, pitäisivätkö tuomioistuimet toimintaohjeita sellaisenaan oikeudellisesti sitovana instrumentina.¹⁷⁵ Tämä toimintatapa jättää yrityksille itselleen edullisesti auki kysymyksen siitä, voivatko toimintaohjeet sellaisenaan olla oikeudellisesti täytäntöönpantavissa myös ne laatinutta yritystä vastaan. Hankintasopimuksissahan on usein tapana sopimuksen kautta velvoittaa nimenomaan pelkästään toimittajia noudattamaan toimintaohjeita, ei ohjeistusten laatijaa itse.¹⁷⁶

Oikeuskirjallisuudessa on keskusteltu enemmänkin siitä, mikä tällaisten täysin vapaaehtoisten ja vapaamuotoisten code of conduct -periaatteiden oikeudellinen merkitys oikeastaan on. Keskustelua on käyty monesta näkökulmasta käsin ja edustettuina ovat muun muassa näkemykset siitä, miten kansallinen lainsäädäntö suhtautuu näihin sitoumuksiin sekä toisaalta taas siitä, miten kansainvälinen oikeus asian näkee.¹⁷⁷ Esimerkiksi Iso-Britanniassa vaikutusta voisi olla epäsuorasti ainakin sillä, että valtio on osallistunut joillakin teollisuudenaloilla käytettyjen vapaaehtoisten toimintaohjeiden kehittämiseen.¹⁷⁸

Yleisesti ottaen yritysten tarkoitus ei ole toimintaohjeiden kautta luoda oikeuksia yrityksen työntekijöille tai toimittajille. Autovalmistaja Volkswagenin laatimissa eettisissä toimintaohjeissa ”Declaration by the Volkswagen Group on social rights, industrial relations and business and human rights” mainitaan erikseen, ettei toimintaohjeista voi johtaa yksilön tai kolmannen osapuolen oikeuksia.¹⁷⁹ Usein yritykset myös implikoivat tai jopa sanovat suoraan, että toimintaohjeiden tarkoitus on vain dokumentoida ne tavat ja arvot, joiden mukaan yritys jo toimii,

¹⁷³ Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, s. 182.

¹⁷⁴ Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, 182.

¹⁷⁵ Vytöpil 2015, s. 123, 124.

¹⁷⁶ Ks. esimerkiksi Fazer Groupin Supplier Code of Conduct ja KONEen Supplier Code of Conduct.

¹⁷⁷ Ks. esimerkiksi Rühmkorf 2015, s. 198 ja Zerk 2006, s. 38.

¹⁷⁸ Zerk 2006, s. 38.

¹⁷⁹ Kocher 2008, s. 71; Declaration by the Volkswagen Group on social rights, industrial relations and business and human rights: ”No individual or third-party rights can be derived from this declaration”.

eikä suinkaan luoda sille uusia velvoitteita. Lisäksi toimintaohjeissa usein käytetty avoin kieli viittaa siihen, ettei niillä olisi varsinaisesti yritystä velvoittavaa vaikutusta.¹⁸⁰

Monesti toimintaohjeissa esimerkiksi kielletään lapsityövoiman käyttö ilman, että määritellään tarkemmin, minkä ikäisiä työntekijät voivat nuorimmillaan olla tai kuinka paljon tietyn ikäiset työntekijät voivat enimmillään tehdä töitä. Kocherin mukaan yritysten omat eettiset toimintaohjeet ovat yleisesti ottaen julistuksenomaisia ja myyinnedistämistarkoituksissa tehtyjä dokumentteja, jotka sisältävät yritystä muutenkin sitovan oikeudellisen kehikon ja yhtiön keskeisimmät toimintatavat yhteiskuntavastuuseen liittyen. Lisäksi ne voivat sisältää mekanismit, kuten ilmiantojärjestelmän (”whistle blowing”), joita yritys käyttää toimintaohjeiden toimeenpanemiseen.¹⁸¹

Kaiken kaikkiaan eettisten toimintaohjeiden merkityksestä ja perimmäisestä tarkoituksesta on ilmeisen hankalaa saada aikaan konsensusta kuten yllä esitetystä kannanotoista on nähtävissä. Tämä johtunee ainakin osittain siitä, että toimintaohjeet ovat yleensä yritysten itsensä laatimia ja voivat siten sisältää hyvin moninaisia periaatteita ja velvoitteita. Pääosin toimintaohjeiden tarkoitus on yllä olevan perusteella vain tuoda esiin melko yleisellä tasolla ne periaatteet, joiden mukaan yritys ainakin pyrkii toimimaan. Siten toimintaohjeet eivät välttämättä kerro konkreettisesti siitä, miten yritys todellisuudessa toimii. Seuraavassa luvussa pyritään edelleen hahmotamaan eettisten toimintaohjeiden ja muiden yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinojen oikeudellista luonnetta. Näitä tietoja voidaan käyttää apuna, kun arvioidaan sitä, mikä rooli tällaisilla myyjän itsestään antamalla yhteiskuntavastuuseen liittyvillä tiedoilla voisi olla irtaimen kaupassa tavarän virheenä.

3.5 Yhteiskuntavastuun oikeudellinen merkitys ja sen kehitys

Tutkielman johdantoluvussa on lyhyesti käsitelty yhteiskuntavastuun kehitystä ilmiönä. Tutkimuskysymyksen kannalta on mielekästä tarkastella tämän lisäksi hieman myös yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinojen oikeudellista merkitystä ja sen kehitystä. Yritysten yhteiskuntavastuun ja sen toteuttamiskeinojen itsenäisen oikeudellisen aseman syvempi tarkastelu ei ole tarkoituksenmukaista eikä mahdollistakaan tämän tutkielman puitteissa, ja tämän kappaleen tarkoitus on ensisijaisesti antaa yleiskuva siitä, miltä oikeudellinen kenttä yhteiskuntavastuun

¹⁸⁰ Kocher 2008, s. 71.

¹⁸¹ Kocher 2008, s.72.

toteuttamiskeinojen ympärillä näyttää, jotta sitä olisi mahdollista peilata myös sopimusoikeuteen ja tavaran virheen sääntelyyn.

Yhteiskuntavastuun toteuttamisen instrumentit ovat useimmiten kansainvälisiä ja koko ilmiön kehitys liittyy keskeisesti globalisaatioon.¹⁸² Globalisaatio muuttaa oikeuden luonnetta ja roolia yritystoiminnassa ei-valtiollisten ja niin kutsuttujen hybridilakien sekä lakia muistuttavien sääntöjen kautta. Oikeus on siten joidenkin käsitysten mukaan muuttumassa vähemmän valtiolliseen sääntelyyn pohjautuvaksi ja enemmän toimijalähtöiseksi, vähemmän sitovaksi ja enemmän heikosti velvoittavaksi.¹⁸³ Vastatakseen globalisaation vaatimuksiin oikeus on myös maailmanlaajuisesti pirstaloitumassa ja venyy kansallisvaltioiden rajojen yli. Tämän vuoksi oikeus on myös yhä enemmän jakautunutta ja kerrostunutta, mikä muodostaa perustan globaalille ja ylikansalliselle oikeudelle.¹⁸⁴ Yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinot voidaan nähdä osana tällaista globaalia kehitystä, joka haastaa oikeuden luonteen kansallisesti määriteltynä instrumentina.

Uudenlainen globaali ja ylikansallinen oikeus eroaa perinteisestä kansainvälisestä oikeudesta perustavanlaatuisesti siten, että kansainvälisen oikeuden subjekteja sekä objekteja ovat perinteisesti olleet yksinomaan kansallisvaltiot. Lähtökohtana on siis ollut, että enimmäkseen valtioiden välisistä sopimuksista koostuva kansainvälinen oikeus sääntelee valtioiden välisiä suhteita, ei yksittäisiä toimijoita. Ylikansallinen oikeus on sekä kansallisen oikeuden että kansainvälisen oikeuden vakiintuneiden määritelmien ulkopuolella toimiva eräänlainen hybridijärjestely, joka kansallisen oikeuden tapaan voi säännellä yksittäisten toimijoiden toimintaa, ja taas kansainväliselle oikeudelle ominaiseen tapaan ei rajoitu valtion rajojen sisään. Tällaisesta lainsäädännöstä kehittynein esimerkki on Euroopan unionin oikeus.¹⁸⁵

Oikeus ja oikeuslähteet voivat siis muuttua ajan myötä. Jokin mikä saattoi olla oikeuslähde vielä joitakin vuosikymmeniä sitten ei välttämättä ole sitä enää, ja toisinpäin. Tätä ajatusta lähestyy myös Kaarlo Tuorin esitys ”polysentriasta”, joka viittaa erilaisten oikeuslähteiden moninaistumiseen ja perinteisen hierarkiaan perustuvan oikeuslähdeopin kohtaamiin ongelmiin. Oikeudelliseen keskusteluun on tullut uusia osanottajia, eikä puheenvuorojen painoarvo suhteessa toisiinsa ole enää yhtä yksiselitteinen kuin skandinaavinen oikeuslähdeoppi on aiemmin

¹⁸² Esim. Beckers 2017, s. 26–27.

¹⁸³ Kotzé 2012, s. 184.

¹⁸⁴ Kotzé 2012, s. 184.

¹⁸⁵ Tuori 2014, s. 11.

esittänyt.¹⁸⁶ Tuorin mukaan oikeuslähteiden moninaistuminen voidaan liittää myös yritysten yhteiskuntavastuunkin kannalta keskeiseen sääntelyn muotoon, eli itsesääntelyyn. Tällainen kehitys ei vertaudu suoraan yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinojen asemaan suomalaisessa oikeusjärjestyksessä tai sopimusoikeudessa, mutta antaa viitteitä siitä, miten oikeus ja sen sisältö eivät tosiasiaassa ole samaan kaavaan ikuisesti sidottuja rakenteita, vaan jopa dynaamisesti otavat uusia muotoja kulloisessakin ajassa ja kulttuurissa.

Toisaalta kansainvälisen oikeuden sääntöjen ja käytännön soveltamisen kautta voidaan myös nähdä, ettei yritysten yhteiskuntavastuu ole kansainvälisessä oikeudessakaan niin poikkeuksellinen tai uusi ilmiö kuin kansainvälisen oikeuden perinteisten tarkoituksien perusteella usein ajatellaan. Kansainvälisessä oikeudessa yrityksille tunnustetaan nimittäin vaihtelevasti erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka usein liitetään oikeussubjektiuteen. Yrityksillä on muun muassa tietyissä tilanteissa oikeus esittää oikeudellisia vaatimuksia, minkä lisäksi ne voidaan asettaa vastuuseen suoraan kansainvälisen oikeuden nojalla.¹⁸⁷

Kuitenkin sen sijaan, että yhteiskuntavastuun nykyinen jokseenkin epäselvä oikeudellinen asema nähtäisiin päätepisteenä, voidaan yhteiskuntavastuu joidenkin kirjoittajien näkökulmasta nähdä myös pitkän aikavälin strategiana, joka haastaa yritysten vallan lukuisista näkökohdista käsin. Erilaiset yhteiskuntavastuun toteuttamiseen käytetyt keinot, kuten eettiset toimintaohjeet, voivat hillitä painetta todelliselle muutokselle, mutta voivat toisaalta toimia kasvualustana uudellaisille instrumenteille, joiden avulla kansalaisjärjestöt ja muut toimijat voivat tulevaisuudessa vaatia yhteiskuntavastuun toteuttamisen tehokkaampaa valvontaa ja täytäntöönpanoa. Jotkin yritykset ovatkin jo siirtyneet käyttämään toimintaohjeissaan kieltä, joka ympäröivien periaatteiden sijasta määrittelee tarkemmin yritysten vastuut.¹⁸⁸ Yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinojen kaltaisten globaalien yksityisten sääntelykeinojen soveltamista kansallisen yksityisoikeuden kautta on oikeuskirjallisuudessa pidetty sekä mahdollisena että toisaalla taas mahdollisena kehityskulkuna.¹⁸⁹

Kuten yllä on lyhyesti avattu, yritysten yhteiskuntavastuun oikeudellista asemaa on mahdollista lähestyä monesta näkökulmasta käsin, eikä konsensusta siitä, missä ja miten

¹⁸⁶ Tuori 2007, s. 286.

¹⁸⁷ Telkki 2011, s. 75; Alvarez 2011, s. 31–32.

¹⁸⁸ Levy – Kaplan 2008, s. 446.

¹⁸⁹ Kattava kokoelma oikeuskirjallisuuden esittämistä näkökulmista asiaan liittyen: Beckers, Kawakami 2017, esim. s. 12.

yhteiskuntavastuuta voitaisiin oikeudellisesti soveltaa ole syntynyt. On todennäköistä, että tällaiset oikeudelliset hybridit, kuten itsesääntely yhä yleistyvät ja saavat jalansijaa, jolloin yhteiskuntavastuuta ja sen toteuttamiskeinoja voidaan ajatella osana suurempaa oikeuslähteiden pluralisoitumista, ja tähän liittyen toteuttamiskeinot voidaan nähdä myös osana globalisaation myötä muodostunutta ja yhä paikkaansa hakevaa ylikansallista oikeutta. Eikä pois voida sulkea kansainväliseen oikeuteen kehittyneitä sääntöjä ja oikeuskäytäntöä, jotka sivuavat yhteiskuntavastuuta.¹⁹⁰ Ylätasolla voisi ajatella, että kyse on myös yrityksen toimintaa koskevan määräysvallan painopisteen muutoksesta.¹⁹¹ Perinteisesti valtaa ovat osakeyhtiöissä käyttäneet osakkeenomistajat ja hallitus, kun taas viimeaikaisen sekä itsesääntelyn että muun sääntelyn kehityksen myötä valta yritysten toiminnasta ja toimintatavoista on siirtymässä yhä enemmän niiden ulkopuolelle. Siten yhteiskuntavastuun merkitys yritystoiminnassa on mahdollisesti myös paljon laajempi oikeudellinen kysymys, jota tulisi pohtia, mutta tähän aihepiiriin ei tässä tutkielmassa ole mahdollista eikä tarpeellistakaan perehtyä sen syvemmin.

3.6 Yhteiskuntavastuun toteuttamisen keinojen erityispiirteet

Yhteiskuntavastuun toteuttamiseen käytettyjen instrumenttien lähtökohdat, ominaispiirteet ja ongelmat sekä oikeudellinen merkitys poikkeavat toisistaan. Tutkimuskysymyksen kannalta on vielä tarpeellista selvittää, millä tavoin instrumentit toisistaan oikeastaan eroavat, jotta on mahdollista arvioida kunkin instrumentin kautta annettujen tietojen velvoittavuutta irtaimen kaupassa. Esiteltyt raportointikeinot GRI ja muun kuin taloudellisen tiedon raportoimista koskeva direktiivi, jota voidaan tosin soveltaa esimerkiksi GRI:tä käyttäen, eroavat toisistaan siinä perustavanlaatuisessa asiassa, että GRI perustuu vapaaehtoisuuteen, kun taas direktiivi on jäsenmaissa implementoinnin myötä osa lainsäädäntöä ja velvoittaa tiettyjä yrityksiä raportoimaan. Tästä huolimatta muun kuin taloudellisen tiedon raportoimista koskeva direktiivi näyttäisi kärsivän samankaltaisista ongelmista kuin GRI; raportoitavien tietojen laadussa ja vertailtavuudessa on parantamisen varaa.¹⁹² Toisaalta raportoidut tiedot ovat konkreettisia tietoja siitä, miten yksittäinen yritys käytännössä toimii. Koko raportoinnin ideahan on antaa tietoja siitä, miten yritys on suoriutunut vastuullisuuteen liittyvissä asioissa ja kertoa, mitä se on tehnyt ja tekee

¹⁹⁰ Esim. Yhdysvallat 23.4.2015, United States District Court for the District of Columbia. Yritysten ja kansainvälisen oikeuden suhteesta: Alvarez 2011, s. 30–35.

¹⁹¹ Levy – Kaplan 2008, s. 446.

¹⁹² Hedberg – von Malmberg 2003, s. 163; Levy – Brown – de Jong 2010, s. 88; Williams 2016, s. 76.

esimerkiksi lapsityön ehkäisemiseksi tai millaisia materiaaleja tai raaka-aineita se tuotteissaan käyttää.¹⁹³

Raportointikeinoista poiketen ISO 26000 -standardi antaa yrityksille ohjausta yhteiskuntavastuun toteuttamista koskevista parhaista toimintatavoista ja niiden käyttämisestä sen sijaan, että asettaisi yritysten toiminnalle varsinaisia vaatimuksia. Kyseistä standardia ei myöskään voi sertifioida.¹⁹⁴ Tällöin ei ole olemassa oikeastaan minkäänlaista vakuutusta siitä, että yritys toimisi standardin ehdottamien toimintatapojen mukaisesti. Eikä yritys välttämättä edes pyri sellaista tietoa toiminnastaan antamaan, jos sen tarkoitus on puhtaasti hakea standardilta ohjausta vastuullisuustyöhön.

Sen sijaan yritys voi hankkia sertifikaatin siitä, että se noudattaa ympäristöasioiden hallinnointijärjestelmää koskevaa ISO 14001 -standardia. Sertifikaatilla on tarkoitus viestiä yrityksen asiakkaille ja muille sidosryhmille siitä, miten yritys hoitaa vastuullisuustyönsä ja hallinnoi ympäristöasioitaan.¹⁹⁵ Edellä käsiteltyä GRI:tä käyttäessään yritys voi erilaisia indikaattoreita käyttäen antaa tietoja niistä konkreettisista toimista, vaikutuksista ja ongelmista, jotka liittyvät sen toimintaan ja erilaisiin vastuullisuusasioihin. ISO 14001 -standardin kautta yritys taas antaa lähinnä tietoa niistä prosesseista, joilla se näitä asioita hallinnoi.

Global Compact -aloitteen jäsenyritykset lupaavat, että ne noudattavat aloitteen kymmentä periaatetta sekä raportoivat toimistaan niihin liittyen vuosittain.¹⁹⁶ Aloitteen ongelma on samankaltainen kuin muillakin yhteiskuntavastuun instrumenteilla; vaikka aloite implikoi, että se velvoittaa yrityksiä, se ei itsessään sisällä keinoja panna näitä velvoitteita täytäntöön.¹⁹⁷ Siten sen ei ole mahdollista asettaa vastuuseen yrityksiä, jotka eivät ole lupauksestaan huolimatta noudattaneet periaatteita. Aloitteen kohdalla on keskusteltu myös sen laajasta soveltamisesta ja sosiaalisesta paineesta noudattaa periaatteita, mikä saattaisi ohjata yrityksiä liittymään aloitteeseen ja todella noudattamaan periaatteita.¹⁹⁸

Toisaalta Global Compact -aloitteen periaatteiden painoarvoa saattavat heikentää niiden avoin sanamuoto ja periaatteenomaisuus. Myös vuosittaiset raportointivelvoitteet ovat melko kevyet,

¹⁹³ Global Reporting Initiativen standardit, standardit 301 ja 408.

¹⁹⁴ ISO 26000 -standardin kotisivut.

¹⁹⁵ Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, s. 228.

¹⁹⁶ YK:n sivusto Global Compact -aloitteen velvoitteista.

¹⁹⁷ Černič 2010, s. 229.

¹⁹⁸ Bristol-Alagbariya 2020, s. 37.

kuten toisessa pääluvussa on todettu, ja suomalaiset yritykset voivat kuitata ne pitkälti raporttoimalla, että ne noudattavat soveltuvaa lainsäädäntöä. Lisäksi raporteissa on viitattu muun muassa teollisuudenalalla käytettyihin toimintatapoihin, ISO 14001 -sertifikaattiin sekä yleisellä tasolla kerrottu, että yritys ottaa ympäristöasiat huomioon kaikessa toiminnassaan.¹⁹⁹ Kuitenkin raportti voi ainakin teoriassa tarjota myös konkreettisia tietoja siitä, miten yritys jalkauttaa aloitteen kymmenen periaatetta toimintaansa.

Muista käsitellyistä yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinoista poiketen eettiset toimintaohjeet ovat yleensä yritysten itsenäisesti laatimia, ja ne kuvaavat yrityksen vastuullisuuteen liittyviä arvoja ja toimintatapoja.²⁰⁰ Toimintaohjeiden oikeudellinen merkitys on usein yritysten toimesta määritelty sopimusoikeudellisen velvoittavuuden kautta, sillä toimintaohjeet sisällytetään monesti sopimuksiin, joita yritys tekee toimittajiensa kanssa.²⁰¹ Mutkikkaampi kysymys on, voivatko toimintaohjeet itsessään olla niiden laatijaa sitova instrumentti. Tilanne on epäselvä, sillä kuten luvussa 3.4 on mainittu, yritykset saattavat jopa erikseen mainita toimintaohjeissaan, etteivät ne muodosta oikeuksia millekään taholle.²⁰² Usein myös toimintaohjeissa käytetty kieli on avointa, eivätkä ne aseta yritykselle kovinkaan konkreettisia velvoitteita.²⁰³ Toimintaohjeet voitaneen siis useimmissa tapauksissa nähdä Global Compact -aloitteen tavoin periaatteina, joihin yritys omasta tahdostaan ja vapaaehtoisesti sitoutuu. Toki yritykset laativat toimintaohjeensa itse ja saattavat asettaa toiminnalleen myös pidemmälle meneviä vastuullisuusvelvoitteita ja -tavoitteita. Eettisten toimintaohjeiden sitovuuteen voi myös vaikuttaa se, noudatetaanko niitä laajemmin tietyn toimialan tai markkinoiden sisällä vai ovatko ne puhtaasti yrityksen itse itselleen laatimat.

GRI:hin ja ISO-standardeihin verrattuna Global Compact -aloite ja eettiset toimintaohjeet liikkuvat periaatteidensa puolesta melko abstraktilla tasolla. Tämän voi päätellä jo siitä, millä tavoin yrityksen antamia tietoja kuvataan kunkin instrumentin kohdalla. GRI:ssä yritys raportoi tietoja siitä, miten se vastuullisuusasioissa käytännössä toimii. ISO 14001 -sertifikaatti puolestaan antaa hieman yleispätevämpää tietoa siitä, miten yritys toimintaansa hallinnoi. Global

¹⁹⁹ Esimerkiksi suomalaisen Mipro Groupin Global Compact -raportti 2020.

²⁰⁰ Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, s. 211.

²⁰¹ Vytöpil 2015, s. 123, 124.

²⁰² Kocher 2008, s. 71; Declaration by the Volkswagen Group on social rights, industrial relations and business and human rights.

²⁰³ Kocher 2008, s. 71.

Compact -aloite ja yrityksen omiin eettisiin toimintaohjeisiin kirjatut periaatteet taas antavat tietoa siitä, millaisille periaatteille yrityksen vastuullisuustoiminta perustuu.

Kaikkia näitä yhteiskuntavastuun toteuttamisen keinoja kuitenkin yhdistää taustalla oleva ajatus läpinäkyvyydestä ja sen käyttämisestä vastuullisen yritystoiminnan edistämiseen sekä yritysten toiminnan arviointiin.²⁰⁴ Pelkkä läpinäkyvyys ei kuitenkaan välttämättä anna takeita sitoutumisesta vastuulliseen toimintaan, ja vastuullisuusasioissa suoriutumista on ylipäättään vaikeaa mitata. David Hessin mukaan on ajauduttu siihen, että yritykset ovat päätyneet paljastamaan tietoja toiminnastaan vain tietojen paljastamisen tähden ja laatimaan raportteja, jotka ovat epätäydellisiä ja epäjohdonmukaisia.²⁰⁵ Valtiot ja sääntely vaativat yhä enemmän raportointia ilman selvää ajatusta siitä, miksi ja miten se kannattaisi toteuttaa sekä mitä raportoimatta jättämisestä seuraa. Tämä luo Hessin mukaan niin kutsutun läpinäkyvyysansan (”transparency trap”) eli väärän uskomuksen siitä, että lisääntynyt läpinäkyvyys johtaisi vastuullisempaan toimintaan ja yritysten oikeudelliseen vastuuseen.²⁰⁶

Kuitenkin yllä olevan perusteella voidaan todeta, että yritykset antavat toiminnastaan eri yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinojen kautta hyvin erilaisia tietoja. Juuri tiedon laatu ja se, mitä tieto koskee, voi olla ratkaisevaa silloin, kun ostaja haluaa vedota tavaran virheeseen. Tavanomaisesti hankalampaa voi olla vedota periaatetason asioihin kuin kiistattomaan tietoon siitä, miten toinen osapuoli on toiminut. Seuraavassa pääluvussa sijoitetaan eri yhteiskuntavastuun toteuttamisen keinot tavaran virheen kontekstiin, sekä tarkastellaan ostajan mahdollisia virheväitteitä ja niiden perusteita tilanteissa, joissa myyjä on antanut toiminnastaan tietoja yllä olevien instrumenttien kautta ja tosiasiallisesti toiminut toisin.

4 TAVARAN VIRHE JA YHTEISKUNTAVASTUUN

4.1 Yleinen käyttötarkoitus

Mikäli tavaran sopimuksenmukaisuutta ei voida päätellä osapuolten välisestä sopimuksesta, tulee kansainvälisessä tavaran kaupassa sovellettavaksi CISG 35 artiklan toinen momentti ja kansallisessa kaupassa kauppalaain 17 pykälän toinen momentti. Tällöin ostaja voi vedota yleiseen käyttötarkoitukseen, jonka mukaan tavaran tulee soveltua niihin käyttötarkoituksiin, joihin

²⁰⁴ Hess 2019, s. 8.

²⁰⁵ Hess 2019, s. 53.

²⁰⁶ Hess 2019, s. 53.

vastaavanlaista tavaraa yleensä käytetään. Kauppalaissa tämän kohdan perusteella tapahtuva virheellisuuden arviointi on niin kutsuttua abstraktia virheen arviointia, jonka perustana käytetään vaatimuksia, jotka kaupan kohteena olevalle tavaralle yleisesti ottaen asetetaan.²⁰⁷

Kansainvälisessä kaupassa yleinen käyttötarkoitus voi tarkoittaa myös sitä, että tavarana pitää soveltua kaupallisiin tarkoituksiin. Jos ostaja on jälleenmyyjä, kaupallinen tarkoitus tarkoittaa yleensä mahdollisuutta myydä tavara edelleen.²⁰⁸ Tavarana soveltuvuus yleiseen käyttötarkoitukseen voidaan myös määrittellä markkinoiden odotusten kautta ja sitoa virheen määrittely jälleenmyyntihintaan. Jos edelleen myytäväksi tarkoitettuja tavaroita ei voida myydä sillä hinnalla, joka tavarosta tavanomaisesti maksetaan, voivat ne olla virheellisiä yleisen käyttötarkoituksen kautta riippumatta siitä, oliko syy tavarana aineellisessa vai aineettomassa ominaisuudessa tai sen puuttumisessa.²⁰⁹ Kansainvälisessä kaupassa ostajan mahdollisuus jälleenmyydä tavara ja sen jälleenmyyntiarvo voivat riippua myös sen valmistamista koskevien standardien ja käytäntöjen noudattamisesta,²¹⁰ mikä on mielenkiintoista yhteiskuntavastuun kannalta.

CISG Advisory Councilin lausunnon mukaan yleisen käyttötarkoitukseen voi sisältyä sellainen standardi, jota tietyillä markkinoilla, alalla tai toimitusketjussa toimivien yritysten tulee noudattaa voidakseen toimia näillä markkinoilla tai harjoittaakseen liiketoimintaansa tehokkaasti. Standardin noudattamista voidaan edellyttää kyseisen markkinan tai alan sisällä, tai se voi olla toimitusketjua hallinnoivan yrityksen vaatimus.²¹¹ Toisin sanoen tavarana käyttö sen tavanomaiseen käyttötarkoitukseen voi estyä, jos se ei ole tällaisen standardin mukainen, jolloin ostajalla voisi olla mahdollisuus väittää, että tavarat ovat virheellisiä.

Tällaisia voivat olla myös standardit, joita noudattamalla tai suosimalla myyjä antaa itsestään ennen sopimuksen solmimista kuvan korkealaatuisten tavaroiden toimittajana, joka toimii parhaiden toimintatapojen mukaisesti.²¹² Tämä vaikuttaakin olevan yritysten omissa toimintaohjeissa esiintyvä väite.²¹³ Tähän perusutuvan virheväitteen tueksi istuvat parhaiten luonteeltaan sellaiset instrumentit, joiden kautta myyjä pyrkii välittämään itsestään tiettyä kuvaa ulospäin, kuten eettiset toimintaohjeet, ISO-sertifikaatti ja Global Compact -aloite. Kyse ei vaikuta

²⁰⁷ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 101, 107.

²⁰⁸ Schwenzer 2016a, s. 600.

²⁰⁹ Schwenzer, Tebel 2014, s. 155.

²¹⁰ Schwenzer 2012, s. 103–104; Schwenzer 2016a, s. 602.

²¹¹ CISG Advisory Council Opinion no 19, s. 5.

²¹² Australia 13.8.2010, Federal Court of Australia, kohta 100; CISG Advisory Council Opinion no 19, s. 10.

²¹³ Esim. Fortumin Code of Conduct: ”Alan johtavana toimijana emme ainoastaan noudata lainsäädäntöä vaan toimimme myös muutoin rehellisesti ja noudatamme korkeimpia eettisiä liiketoimintaperiaatteita”.

olevan niin vahvasti siitä, kuinka tarkkoja tietoja toiminnastaan myyjä on antanut, vaan millaisen mielikuvan itsestään toimijana se on pyrkinyt luomaan. Eettisten toimintaohjeiden ja Global Compact -aloitteen periaatteet sekä yrityksen toimintatapa ja prosessien hallintaa kuvaava ISO 14001 -sertifikaatti ovat sitoumuksia, joista yritykset usein muun muassa nettisivuillaan kertovat ja jotka vaikuttavat niistä saatuihin mielikuviin. GRI:n kautta raportoidut tiedot on sen sijaan usein koottu pitkiksi raporteiksi, jotka eivät tavoita niin paljon lukijoita.²¹⁴

Huomionarvoista on myös se, että mikäli myyjä tekee ennen sopimuksen solmimista julkisen sitoumuksen jonkin standardin noudattamisesta ja sitoumus on julkaistu esimerkiksi lehdistötiedotteen tai eettisten toimintaohjeiden kautta, ostajalle on voinut muodostua perusteltu odotus siitä, että myyjä myös noudattaa tätä standardia sopimuksissaan. Siten julkinen sitoutuminen voi olla relevantti, kun määritellään sitä, ovatko tavarat virheettömiä artiklan 35(2) tarkoittamalla tavalla²¹⁵ erityisesti siinä tapauksessa, että myös muut toimijat samalla alalla ovat julistaneet noudattavansa samoja standardeja.²¹⁶

Edellä mainitut seikat myyjän tekemiin julkisiin vastuullisuussitoumuksiin ja imagoon liittyen voidaan siis ottaa huomioon, kun arvioidaan tavarantoimittajan soveltumista sen yleiseen käyttötarkoitukseen. Ostajan virheväitettä kuitenkin epäilemättä tukee myös sen osoittaminen, ettei kaupan kohteena olevaa tavaraa ole mahdollista jälleenmyydä aiotulla hinnalla sen vuoksi, että myyjä on toiminut vastuullisuussitoumustensa tai raportointimensa tietojen vastaisesti. Nimittäin jos jälleenmyynti konkreettisesti estyy tai vaikeutuu, ostajan on yksinkertaisempaa osoittaa, että tavaraa ei sovellu sen yleiseen käyttötarkoitukseen.²¹⁷

Tämä toki edellyttää sitä, että ostaja pystyy näyttämään myyjän vastuullisuusväitteiden ylipäättään vaikuttaneen jälleenmyyntiin. Tällaisessa tilanteessa ei suurta merkitystä välttämättä ole sillä, millaisiin yhteiskuntavastuun toteuttamisen instrumentteihin myyjä on sitoutunut ja mihin niistä ostaja vetoaa. Nimittäin jälleenmyyntimahdollisuuksien arvioinnissa ei nähdäkseen ole niinkään kyse siitä, miten myyjä on kertonut toimivansa, vaan siitä, että myyjän toiminta on vaikuttanut jälleenmyyntihintaan tai ostajan mahdollisuuksiin myydä tavara edelleen

²¹⁴ Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, s. 226.

²¹⁵ CISG Advisory Council Opinion no 19, s. 10–11.

²¹⁶ CISG Advisory Council Opinion no 19, s. 11.

²¹⁷ Esim. Uutinen ananasmehusta, jonka mukaan mehujen vastuuttomasta tuotannosta oli noussut kohu, joka vaikutti mehun menekkiin, ja minkä seurauksena suomalainen jälleenmyyjä keskeytti mehun ostamisen.

ylipäättään. Ostajan on siis pyrittävä osoittamaan myyjän vastuullisuussitoumuksen, siitä poikkeamisen ja jälleenmyyntimahdollisuuksien yhteys.

Toisaalta yleisen käyttötarkoituksen on myös kirjoitettu ensisijaisesti tarkoittavan sitä, että tuotteita on pystyttävä käyttämään ylipäättään kaupallisesti. Jälleenmyytäviksi tarkoitetuilla tavaroilla se tarkoittaa käytännössä sitä, että ne on mahdollista myydä edelleen. Siten ostajan on hankalaa vedota virheeseen, jos tuotteet on mahdollista jälleenmyydä edes joillain markkinoilla, vaikka jälleenmyyntihinta silloin olisikin alhaisempi. Tämän vuoksi jotkin kirjoittajat ovat sitä mieltä, että artiklan 35(2)(b) tarkoittama erityinen käyttötarkoitus olisi soveltuvampi peruste tavarantoiminnan virheelle yhteiskuntavastuun toteuttamiseen käytettyjen instrumenttien ja niihin kohdistuvien virheväitteiden kohdalla.²¹⁸

Yleisen käyttötarkoituksen yhteydessä on myös korostettu, että sen tulisi liittyä osapuolten subjektiiviseen tarkoitukseen objektiivisesti määritellyn käyttötarkoituksen sijasta. Tämä tarkoittaa sitä, että yleinen käyttötarkoitus tulisi määritellä tapauskohtaisesti, jolloin osapuolten subjektiivisen tarkoituksen määrittely ohjaa määrittelyn lopputulosta.²¹⁹ Tämä voisi olla tutkimuskysymyksen kannalta edullinen tulkintatapa, mutta herättää kysymyksen siitä, mikä yleisen käyttötarkoituksen rooli virheen määrittelyssä on ylipäättään, jos virheellisyys sen alla voitaisiin johtaa suoraan osapuolten tarkoituksen ja siten sopimustulkinnan kautta. Tämä ehkä vesittäisi hieman yleisen käyttötarkoituksen roolia sääntönä, jota sovelletaan, kun sopimuksesta ei voida päätellä tavaralta vaadittuja ominaisuuksia.

Näkemyseroja näyttäisi olevan siitä, mitä yleinen käyttötarkoitus oikeastaan tarkoittaa ja millaisia ominaisuuksia se tavaralta edellyttää; riittääkö se, että tuotteita ei voi myydä edelleen samalla hinnalla kuin on aiottu vai tulisiko tuotteiden olla kelvottomia jälleenmyytäviksi ylipäättään, vai kenties pelkästään se, että myyjä on julkisesti kertonut olevansa tietynlainen, tässä tapauksessa vastuullinen toimija. Kansainvälisen kauppalaian kommentaarissakin on toisaalta argumentoitu kaupallisen käytön mahdollisuuden puolesta, ja toisaalta esitetty teoria myös tyydyttävästä (”average”) laadusta, jonka täyttämällä tavara soveltuisi yleiseen käyttötarkoitukseen.²²⁰ Jälleenmyyntikelpoisuuden on joissain tapauksissa katsottu liittyvän myös loppuasiakkaan perusteltuihin odotuksiin.²²¹ Loppuasiakkaiden odotukset voisivat mahdollisesti puoltaa

²¹⁸ Schwenzer 2017, s. 126–127.

²¹⁹ Maley 2009, s. 112.

²²⁰ Schwenzer 2016a, s. 600–603.

²²¹ Lookofsky 2008, s. 79.

yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinojen huomioimista artiklaa sovellettaessa, sillä kuluttajien tietoisuus ostamiensa tavaroiden alkuperästä ja vaikutuksesta yhteiskuntaan ja ympäristöön on kasvava trendi.²²²

Kauppalaissa ratkaisuksi vastuullisuuskysymysten saralla on ehdotettu tietynlaista ”abstraktia ilmastovirhettä”, jonka myötä ilmastolle erityisesti haitallista tavaraa voitaisiin pitää soveltumattomana yleiseen käyttötarkoitukseen, joka on määritelty vastaaville tavaroille.²²³ Samoin on kirjoitettu, että korkea ilmastovaikutus voisi olla myös virhe tavarantoiminnan laadussa, mutta tähän kuitenkin yleiseen käyttötarkoitukseenkin vaadittaisiin jonkinlainen vertailukohta ja standardi, jonka avulla korkea ilmastovaikutus voitaisiin määritellä.²²⁴

Vertailukohtana perustaksi on esitetty erilaisten standardien ja sertifikaattien käyttöä.²²⁵ Kolmas mahdollisuus voisi olla yleisen käyttötarkoituksen sitominen tavarantoiminnan jälleenmyyntikelpoisuuteen samoin kuin kansainvälisessä kaupassa on tehty. Siinä tapauksessa, että tavarantoiminnan ilmastovaikutukset osoittautuisivat niin korkeiksi, että niitä on hankala myydä edelleen ainakaan aiottulla hinnalla, voisi siinä yleisen käyttötarkoituksen perusteella olla virhe.²²⁶ Sama voisi olla mahdollista laimentaa koskemaan myös muita vastuullisuuteen ja yhteiskuntavastuuseen liittyviä tavarantoiminnan ominaisuuksia, kuten tuotanto-olosuhteita.

4.2 Erityinen käyttötarkoitus

Kaupan kohteena olevan tavarantoiminnan erityinen käyttötarkoitus tulee sekä CISG 35(2) artiklan että kauppalain 17 pykälän mukaan saattaa myyjän tietoon, jotta ostajan on mahdollista vaatia tavarantoiminnan soveltumista siihen. Luvussa 2.3.1 on avattu tarkemmin ehdon soveltamisen perusperiaatteita molempien säädösten osalta, joita nyt arvioidaan yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinojen kontekstissa.

Tässä yhteydessä huomattavaa on myös, että myyjän vastuu saattaa syntyä, vaikkei ostaja nimenomaisesti itse kertoisi erityisestä käyttötarkoituksesta myyjälle,²²⁷ ja vaikka tieto erityisestä käyttötarkoituksesta tulisi myyjän tietoon ilman ostajan myötävaikutusta myyjän oman

²²² Esim. Suomalaisen työn liiton tutkimus: Vastuullisuus ohjaa kuluttamista entistä voimakkaammin.

²²³ Sisula-Tulokas 2020, s. 322–323.

²²⁴ Sisula-Tulokas 2020, s. 323.

²²⁵ Sisula-Tulokas 2020, s. 325. CISGin osalta ks. CISG Advisory Council Opinion no. 19.

²²⁶ Sisula-Tulokas 2020, s. 324.

²²⁷ Schwenzer 2016a, s. 595.

toiminnan tai kolmannen tahon kautta.²²⁸ Tässä yhteydessä painoarvoa on annettu sille, että myyjä todella on tietoinen erityisen käyttötarkoituksen perustavista seikoista, sekä vaihtoehtoisesti sille, että järkevä myyjä olisi tunnistanut erityisen käyttötarkoituksen samoissa olosuhteissa.²²⁹ Erityinen käyttötarkoitus voi vaihdella suuresti tilanteesta riippuen. On kirjoitettu, että esimerkiksi ostajan toiminta markkinoilla, mikä antaa erityistä arvoa eettiselle toiminnalle ja reilulle kaupalle, voisi muodostaa erityisen käyttötarkoituksen.²³⁰ Tämä on yleisesti ottaen rohkeava tieto, kun ajatellaan yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinojen soveltamista erityisen käyttötarkoituksen kautta. Tutkielman aiheen mukaisesti tarkoitus on kuitenkin käsitellä etenkin sitä erityisen käyttötarkoituksen soveltamisalaa, joka perustuu siihen, että ostajan sijaan myyjä on julkisesti kertonut toimivansa vastuullisesti.

CISG Advisory Councilin lausunnon mukaan erinäisten sääntöjen ja standardien noudattamista koskeva erityinen käyttötarkoitus voi tulla implisiittisesti myyjän tietoon, jos osapuolet ovat osa samaa teollisuudenalaa, markkinoita, organisaatiota, yhdistystä tai aloitetta ja noudattavat tätä kautta samoja standardeja. Tällainen yhteisesti noudatettu standardi voi viitata myös yleiseen kaupalliseen ympäristöön, jossa osapuolet toimivat. Tällöin standardin noudattaminen voisi olla osa myös tavarantoiminnan yleistä käyttötarkoitusta CISG 35(2) artiklan mukaan.²³¹ Siten siis yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinojen kontekstissa tällainen tulkinta voisi mahdollisesti tarkoittaa sitä, että mikäli osapuolet ovat osa samaa aloitetta, joiden sääntöjä niiden oletetaan noudattavan, voisi myyjällä olla velvollisuus vastata siitä, että tavara on kyseisen aloitteen sääntöjen mukainen ja soveltuu niiden määrittelemään erityiseen käyttötarkoitukseen.

Tällaisessa tilanteessa kyseeseen voisivat tulla instrumentit, joihin molemmat osapuolet voivat sitoutua ja jotka asettavat niihin sitoutuneille yrityksille yhteneviä odotuksia. Tällaisia ovat muun muassa Global Compact -aloite, ISO 14001 -sertifikaatti tai tietyllä alalla käytetty yhteinen code of conduct. Esimerkkinä erityisen käyttötarkoituksen ja sitä kautta myyjän virhevastuun syntymisen mahdollisesta perusteesta voidaan käyttää Global Compact -aloitteen periaatetta numero kaksi. Sen mukaan yrityksen tulee huolehtia siitä, ettei se osallistu ihmisoikeuden loukkauksiin.²³² Jos ostaja ja myyjä kumpikin ovat sitoutuneet noudattamaan näitä periaatteita ja käy ilmi, että myyjä on toiminnassaan rikkonut ihmisoikeuksia, voisi ostaja mahdollisesti

²²⁸ Brunner – Gottlieb 2019, s. 239.

²²⁹ Schwenzer 2016a, s. 607.

²³⁰ Schwenzer 2016a, s. 607.

²³¹ CISG Advisory Council Opinion no. 19, s. 14.

²³² Global Compact kymmenen periaatetta.

vedota siihen, että aloite on muodostanut erityisen käyttötarkoituksen kaupan kohteena olevalle tavaralle. Tällöin tavara ei soveltuisi erityiseen käyttötarkoitukseen ja olisi virhesääntelyn tarkoittamalla tavalla virheellinen.

Mitä tulee edellä mainittuihin sääntöihin ja standardeihin, voivat ne oikeuskirjallisuuden mukaan velvoittaa myyjää erityisen käyttötarkoituksen kautta myös muilla tavoilla. Sen lisäksi, että osapuolet ovat sitoutuneet samaan standardiin, tähän voivat vaikuttaa osapuolten väitteet ja käytös, myyjän julkinen osoitus siitä, että se noudattaa toiminnassaan tietyjä standardeja, osapuolten väliset aikaisemmat liiketoimet sekä osapuolten liiketoimintaan liittyvä identiteetti, ominaispiirteet tai asema.²³³ GRI:n kautta yritykset raportoivat omista toimistaan, eivät niinkään sitoudu samoihin pelisääntöihin. Sen vuoksi erityinen käyttötarkoitus saattaisi GRI:hin vetoamalla muodostua myyjän väitteisiin ja käytökseen perustuen.

Raportoimalla tietoja GRI:n avulla myyjä voi tehdä hyvinkin tarkkoja väitteitä toiminnastaan esimerkiksi kertomalla sen toiminnasta aiheutuvien kasvihuonepäästöjen määrän.²³⁴ Joten jos myyjän väitteitä ja käytöstä voidaan käyttää erityisen käyttötarkoituksen muodostumisen perusteena, voisi ostajalla olla mahdollisuus vedota näin annettuihin tietoihin. On myös melko yleistä, että yksittäinen yritys raportoi vastuullisuustietoja GRI:n avulla, viestii periaatteistaan eettisten toimintaohjeiden kautta ja hankkii lisäksi erinäisiä sertifikaatteja.²³⁵ Tällöin voitaneen vetää johtopäätös, että vastuullisuus on ainakin osa yrityksen liiketoimintaan liittyvää identiteettiä, jolloin ostajalla voisi olla mahdollisuus vedota myös tähän erityisen käyttötarkoituksen perustavana seikkana.

Toisaalta on myös kirjoitettu, että myyjän julkitulo sitoutumisesta tiettyyn standardiin ei yleensä tarkoita samaa kuin erityinen käyttötarkoitus, johon ostaja aikoo tuotetta käyttää. Kuitenkin myyjän omat sitoumukset voivat olla hyvinkin tärkeitä, kun määritellään sitä, oliko ostaja jättänyt tai oliko tämän kohtuullista jättää erityiseen käyttötarkoitukseen soveltumisen arviointi myyjän asiantuntemuksen varaan niin kuin artiklassa 35(2)(b) edellytetään.²³⁶ Lisäksi oikeuskirjallisuudessa on kansainvälisen kaupan kohdalla todettu, että artiklan 35(2) yleistä ja erityistä käyttötarkoitusta tulisi tosiasiallisesti pitää lähinnä selvennyksinä, joilla ei ole suurta

²³³ CISG Advisory Council Opinion no. 19, s. 38, 39.

²³⁴ Global Reporting Initiativen standardit, standardi 305.

²³⁵ Esimerkiksi Fortumin Kestävä Kehitys 2020 -raportissa viitataan muun muassa yhtiön omiin eettisiin ohjeisiin, Global Compact -aloitteeseen ja GRI-raporttiin.

²³⁶ CISG Advisory Council Opinion no. 19, s. 11.

merkitystä tavanomaisen sopimustulkinnan lisäksi.²³⁷ Tällöin kovin pitkälle meneviä yleispäteviä tulkintoja siitä, mitä kaikkea käyttötarkoitusten alla voitaisiin katsoa tavaran virheeksi ei olisi mahdollista tehdä, vaan tulkinta olisi vielä korostetummin tapauskohtaista.

4.3 *Markkinointivastuu*

CISG:ssä ei kauppalain tavoin säädetä erikseen myyjän markkinointivastuusta, mikä ei kuitenkaan tarkoita, ettei myyjä voisi olla vastuussa markkinoinnissa antamistaan tiedoista.²³⁸ Oikeuskäytännön mukaan tavara on ollut virheellinen muun muassa silloin, kun se ei vastannut myyjän ylläpitämän sähköisen tietokannan tietoja, joihin ostaja oli ennen kaupantekoa tukeutunut.²³⁹ Eräessä toisessa ratkaisussa katsottiin, ettei myyjä ollut vastuussa tavaraa koskevista tiedoista, jotka oli kirjattu esitteeseen, josta myyjä ei tiennyt kaupantekohetkellä. Tuomioistuin katsoi, ettei kyseinen esite ollut tullut sopimuksen osaksi, eikä ostaja voinut siten perustaa vaatimuksiaan siihen.²⁴⁰ Oikeuskäytännön perusteella myyjän tulee siis olla tietoinen markkinointi- tai muusta materiaalista, jotta tavaran virheellisyyden arviointi voisi perustua siihen.

Oikeuskäytännön lisäksi oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että kun tulkitaan osapuolten välistä sopimusta, myyjän tai kolmannen osapuolen julkiset väittämät tavaroiden laadusta sekä myyjän mainonta tulee myös ottaa huomioon. Nämä voivat mahdollisesti tulla osaksi niitä tavaran ominaisuuksia, joista osapuolet ovat sopineet.²⁴¹ Toisin sanoen sillä, mitä osapuolet sanovat tai tekevät, voi olla merkittävä vaikutus siihen, miten tavaran sopimuksenmukaisuus artiklan 35 alla määritellään.²⁴²

Markkinointivastuun yhteydessä merkitystä on myös CISG 8 artiklalla, jonka mukaan ”ratkaistaessa, mikä oli sopijapuolten tarkoitus tai minkä käsityksen järkevä ja huolellinen henkilö olisi saanut, on kiinnitettävä asianmukaista huomiota kaikkiin tapaukseen liittyviin merkityksellisiin asianhaaroihin”. Tässä yhteydessä oikeuskirjallisuudessa painoarvoa on annettu osapuolten brändille ja niiden käyttämille laatustandardeille. Osapuolen brändi-identiteetillä voi olla suurikin painoarvo, kun arvioidaan sitä, millainen ilmastovaikutus kaupan kohteella on hyväksyttävää olla. Siten ostajalla tulee olla mahdollisuus luottaa siihen, että itseään ilmastoystävällisenä

²³⁷ Ramberg – Herre 2009, s. 246.

²³⁸ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 106–107.

²³⁹ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 106. Yhdysvallat 28.10.1998, United States District Court for the Northern District of Illinois, Eastern Division.

²⁴⁰ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 106. Alankomaat 31.8.2005, Gerechtshof Leeuwarden.

²⁴¹ Schlechtriem – Butler 2009, s. 114.

²⁴² CISG Advisory Council Opinion no. 19, s. 10.

markkinoivan myyjän myymät tavarat todella ovat sellaisia.²⁴³ Siten myyjän ei tule ilman perusteita kuvata tuotteitaan esimerkiksi ekologisiksi, vihreiksi tai ympäristöystävällisiksi.²⁴⁴ Saman voinee laventaa koskemaan myös muita yhteiskuntavastuun osa-alueita.

Näiden näkemysten mukaisesti myyjän julkiset ulostulot toimintansa ja tuotteidensa vastuullisuudesta voisivat mahdollisesti vaikuttaa siihen, millaisia ominaisuuksia tai laatua ostajalla on oikeus odottaa kaupan kohteena olevalta tavaralta. Kansainvälisessä kaupassa tavaran laadun ja ominaisuuksien on katsottu tarkoittavan fyysisten ominaisuuksien lisäksi myös tavaran tosiasiallista ja oikeudellista suhdetta ympäristöönsä, jolloin myös vastuullisuusstandardeihin liittyvät seikat voisivat muodostaa osan tuotteen laadun tai ominaisuuksien määritelmästä.²⁴⁵

Yhteiskuntavastuun toteuttamiseen käytetyistä instrumenteista etenkin GRI:tä käyttämällä yritys voi raportoida melko tarkkojakin tietoja toiminnastaan ja siitä, millaisia vaikutuksia yrityksen toiminnalla on ympäröivään yhteiskuntaan ja luontoon. Tällaiset tiedot voivat antaa ostajalle mahdollisuuden vedota melko konkreettiseenkin asiaan, kuten aiemmin mainittuun myyjän toiminnasta syntyneiden kasvihuonekaasupäästöjen määrään, jotka voivat vaikuttaa myös tavaran aineettomiin ominaisuuksiin ja laatuun. Jos myyjä on raportoinut päästöjensä olevan tietyllä tasolla, ja todellisuudessa päästöt ovat olleet jotain aivan muuta, tavara ei välttämättä markkinointivastuun vaatimalla tavalla vastaa niitä tietoja, jotka myyjä on siitä antanut. Samoin ISO 14001 -sertifikaatti on merkki siitä, että yritys hallinnoi toimintaansa tietyllä tavalla. Sertifikaatin saamisen edellytyksenä muun muassa on, että riippumaton taho auditoi yrityksen ympäristöhallintajärjestelmän.²⁴⁶ Sertifikaatti antaa siten tietoa myyjän toiminnasta ja sen hallinnoimisesta, ja voi toimia ostajan väitteen perustana siitä, millaisia tietoja myyjä on antanut ennen kauppaa.

Toisaalta jos virheväitteen perusteena halutaan käyttää edellisellä sivulla mainittua brändi-identiteettiä, voi ostajan olla kannattavaa vedota siihen, että myyjä on julkisesti sitoutunut Global Compact -aloitteen tai omien eettisten ohjeidensa periaatteisiin. Nämä instrumentit periaatteineen ja niihin sitoutuminen julkisesti viestivät vahvemmin siitä, millaisena toimijana yritys haluaa tulla nähdyksi suuren yleisön silmissä²⁴⁷ ja siten voivat vaikuttaa raportointia enemmän

²⁴³ Sisula-Tulokas 2020, s. 319.

²⁴⁴ Sisula-Tulokas 2020, s. 321.

²⁴⁵ Schwenzer – Leisinger 2007, s. 267.

²⁴⁶ Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, s. 218.

²⁴⁷ Esim. Laufer 2003, s. 259.

myyjän brändiin. Edellisessä luvussa erityisen käyttötarkoituksen yhteydessä käsitellyt standardit, joihin myyjä on julkisesti sitoutunut, ja niiden merkitys CISG Advisory Councilin näkemyksen mukaan liittyvät läheisesti myös markkinointivastuuseen. Tämänkaltaisten standardien sisällyttäminen erityisen käyttötarkoituksen alaan on hyvä esimerkki siitä, miten markkinointivastuu on CISG:ssä huomioitu ilman erityisesti sitä koskevaa säännöstä.

Luvussa 2.2.2 käsitelty kauppalain pykälä 18 koskee myyjän vastuuta tiedoista, jotka myyjä on antanut markkinoidessaan tavaraa tai muutoin ennen kauppaa. Tiedot voivat toimia myyjän vastuun perustana, vaikka niitä olisi käytetty vain yleisesti tavarankäytössä eikä siinä annettu nimenomaisesti tiedoksi ostajalle.²⁴⁸ Periaatteessa myyjän tietovirheen syntymekanismi on hyvinkin yksinkertainen, sillä riittää, että myyjän antama tieto ja tavara eivät vastaa toisiaan, tai että tieto johtaa ostajaa harhaan.²⁴⁹ Hallituksen esityksen mukaan tietojen välittämiseen käytetyllä viestintävälineellä ei ole merkitystä. Sen sijaan merkittäviä seikkoja ovat se, että tiedot liittyvät kaupan kohteena olevan tavarankäytön ominaisuuksiin tai käyttöön ja että tiedoilla on syy-yhteys kaupan syntymiseen.²⁵⁰

Tämän perusteella voidaan ajatella, että kaikenlainen myyjän tuotteistaan ja toiminnastaan antama tieto, johon ostajan on mahdollisuus päästä käsiksi, voi olla annettu pykälän tarkoittamalla tavalla sillä edellytyksellä, että tieto on vaikuttanut kaupan syntyyn ja liittyy tavarankäytön ominaisuuksiin tai käyttöön. Näiden edellytysten täytyessä myös myyjän julkisesti raportoimat vastuullisuustiedot tai julkinen sitoutuminen muihin yhteiskuntavastuun toteuttamistapoihin voisivat olla tietoja, jotka on annettu pykälän 18 tarkoittamalla tavalla.

Kauppalakia koskevassa hallituksen esityksessä ei ole tarkasti eritelty, mitä tavarankäytön ominaisuuksiin tai käyttöön liittyvät tiedot oikeastaan ovat. Yhteiskuntavastuuseen liittyvät tavarankäytön piirteet ovat lähes poikkeuksetta aineettomia eivätkä vaikuta tavarankäytön ominaisuuksiin. Täten on kaikesti melko epätodennäköistä, että myyjän yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinojen kautta omasta toiminnastaan ja sitä kautta tuotteistaan antamat tiedot vaikuttaisivat varsinaisesti tavarankäyttöön. Toisaalta, kuten aiemminkin on tullut esiin, joissain lähteissä on kansainvälisessä kaupassa tavarankäytötarkoitukseksi katsottu myös mahdollisuus sen jälleenmyyntiin, jos tavarankäytön yksinomainen käyttötarkoitus tavaralle on myydä se edelleen.²⁵¹ Tällöin

²⁴⁸ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 104.

²⁴⁹ Kivivuori 1997, s. 66.

²⁵⁰ HE 93/1986 vp, s. 63.

²⁵¹ Schwenzer 2016a, s. 600.

tavarankäyttö voisi ainakin teoriassa estyä, jos ostaja ei pysty myymään tavaroita edelleen sen vuoksi, että myyjä on toiminut antamiensa vastuullisuustietojen vastaisesti. Tämä voisi siten tarkoittaa sitä, että myyjän antamat yhteiskuntavastuuseen liittyvät tiedot voisivat pykälän 18 vaatimalla tavalla vaikuttaa tavarankäyttöön.

Selkeämmin myyjän antamat vastuullisuuteen liittyvät tiedot voisivat kuitenkin liittyä tavarankäyttöön, mikä on toinen hallituksen esityksessä mainituista markkinointivastuun edellytyksistä.²⁵² On argumentoitu, että ympäristövaikutuksia koskevat tavarankäytön tiedot olisivat useimmissa tapauksissa tietoja, jotka jollain tavalla ovat osa tavarankäytön ominaisuuksia.²⁵³ Toisaalta on kirjoitettu, että ominaisuuksia koskevien tietojen tulee liittyä tavarankäytön rakenteeseen tai sen käyttökelpoisuuteen. Lisäksi tietojen tulisi olla riittävän täsmällisiä ja konkreettisia. Yleispätevät myyntipuheet eivät siis voisi perustaa myyjän vastuuta.²⁵⁴

Kuitenkin sittemmin on ainakin kansainvälisen kaupan osalta kirjoitettu, etteivät kuvaukset tavarankäytön ekologisuudesta tai ympäristöystävällisyydestä ole mahdollisesta epämääräisyydestään huolimatta merkityksellisiä.²⁵⁵ Siten avoimesti muotoiltu code of conduct ja vielä todennäköisemmin esimerkiksi GRI:n kautta raportoidut tarkemmat tiedot voisivat olla osa tavarankäytön ominaisuuksia pykälän 18 edellyttämällä tavalla. Yritys on voinut muun muassa raportoida, millainen prosenttiosuus sen tuotteiden materiaalista on kierrätettyä.²⁵⁶ Tällöin eivät kyseessä ole enää pelkästään tavaraan liittyvät aineettomat ominaisuudet vaan enemmänkin sen fyysinen koostumus. Ostajan kannalta kaupan toteutumiseen voinee myös konkreettisesti vaikuttaa se seikka, onko tavarankäytön materiaali kierrätettyä vai ei, sillä ostaja voi myös omassa toiminnassaan markkinoida tuotteitaan kierrätetystä materiaalista valmistettuina. Tällöin myös vaatimus syy-yhteydestä kauppaan toteutuisi.

Kuluttajarajapinnassa markkinaoikeus on antanut langettavia tuomioita liittyen tavaroiden markkinoinnissa esitettyihin virheellisiin ympäristöväitteisiin.²⁵⁷ Tapauksessa MT 1992:004 myyjä oli perusteettomasti liioitellut esitteessään lämmityseristeensä positiivisia ympäristövaikutuksia. Siten myyjä oli tuomioistuimen mukaan käyttänyt markkinoinnissaan

²⁵² HE 93/1986 vp, s. 63.

²⁵³ Wilhelmsson 2003, s. 92.

²⁵⁴ Kivivuori 1997, s. 67; Hemmo – Hoppu 2020, 4. Sopimuksen valmistelu, Markkinointi, Sopimusoikeudelliset vaikutukset.

²⁵⁵ Sisula-Tulokas 2020, s. 321.

²⁵⁶ Global Reporting Initiative standardit, standardi 301.

²⁵⁷ Wilhelmsson 2003, s. 94.

harhaanjohtavia ilmaisuja. Kun taas tapauksessa MT 1992:026 myyjän mainos, jossa Opel - automerkkiä markkinoitiin sloganilla "puhtaamman ympäristön puolesta", oli tuomioistuimen mukaan kuluttajien kannalta sopimatonta. Kuluttajakaupassa kuluttajansuoja toki vaikuttaa siihen, mihin sopimattoman ja harhaanjohtavan markkinoinnin raja vedetään. Mutta tutkielman kontekstissa merkityksellistä on, että tuomioistuin on kansallisessa kaupassa ylipäättään ottanut huomioon ympäristöön ja vastuullisuuteen liittyvät näkökohdat osana myyjän markkinointivastuuta.

Oikeuskäytännöstä kauppalaan markkinointivastuun alaan saa vain vähän selvyttä, sillä pykälää 18 koskevia ratkaisuja on hyvin vähän. Tapauksessa KKO 1998:51 myyjä oli myynti-ilmoituksessaan ilmoittanut käytetyn auton ajokilometrien määräksi vähemmän kuin mitä se todellisuudessa oli, jolloin autossa oli ratkaisun mukaan kauppalaan 17 pykälän 1 ja 3 momentissa sekä 18 pykälän 1 momentissa tarkoitettu virhe. Tämä ei kuitenkaan tutkielman aiheen kannalta ole erityisen merkittävä ratkaisu, sillä kyseessä on myyjän antamien tietojen perusteella selkeästi numeerisesti osoitettavissa oleva virhe kaupan kohteessa. Tapauksessa KKO 1991:31 ostajat olivat ostaneet huoneiston hallintaan oikeuttavat asunto-osakkeet, minkä jälkeen oli käynyt ilmi, että myyjän esittämässä isännöitsijätodistuksessa ollut huoneiston osuus taloyhtiön lainoista oli todellista suurempi. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, ettei lainaosuuden määrällä ollut kauppaa tehdessä erityistä merkitystä eikä se ollut vaikuttanut kauppahintaan. Korkein oikeus arvioi myyjän esittämää isännöitsijätodistusta kauppalaan 18 pykälän mukaisena myyjän antamana tietona. Ratkaisusta voidaan päätellä, ettei nimenomaisesti se, millaisesta kaupan kohteen ominaisuudesta arvioinnissa oli kyse, niinkään vaikuttanut ratkaisun lopputulokseen, vaan se, oliko tiedolla vaikutusta kaupan syntyyn.

Tämä vahvistaa hallituksen esityksen kantaa siitä, että monenlaiset asiat, mikseivät siis myös vastuullisuutta koskevat tiedot, voidaan ottaa huomioon kaupan kohteen ominaisuutena, jos tiedot vain vaikuttavat kaupan syntymiseen. Siten esimerkiksi tavaran valmistusolosuhteista annetut tiedot voisivat saada merkitystä hallituksen esityksen tarkoittamina tavaran ominaisuuksia koskevinä tietoina, jos tietyt valmistusolosuhteet ovat ratkaisevia ostajan ostopäätökselle. Ylipäättään kauppalaan soveltamisesta yhteiskuntavastuun saralla on kirjoitettu, että tavaran ilmastovaikutuksilla tulisi jo nyt olla enemmän merkitystä, ja tulevaisuudessa niiden huomioon ottamisen tulisi olla yksi kauppasopimuksen perustehtävistä.²⁵⁸

²⁵⁸ Sisula-Tulokas 2020, s. 317.

4.4 Kauppatapa ja sopimustulkinta

Yhteiskuntavastuun toteuttamiseen käytetty instrumentti voi luonnollisesti sitoa myyjää myös silloin, jos se sopimustulkinnan kautta on osa osapuolten välistä kauppasopimusta. Sopimustulkintaa sääntelevä CISG 8 artikla ja muut sopimustulkintaa koskevat sopimusoikeudelliset periaatteet avaavat melko laajat mahdollisuudet sille, mihin osapuolet voivat vedota sopimuksen sisältöä koskevissa kiistoissa. Koska tutkielman ei ole tarkoitus käsitellä puhdasta sopimustulkintaa, kiinnitetään huomiota vain CISG 9 artiklassa ja osin kauppalaain 3 pykälässä edelleen säänneltyihin osapuolten välisiin käytäntöihin ja kauppatapoihin. Tässä luvussa tarkastellaan, millä perustein eri yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinot, joihin myyjä on julkisesti sitoutunut, voisivat tulla sopimuksen osaksi kauppatapana ilman, että osapuolet ovat siitä nimenomaisesti sopimuksessaan sopineet. Tavoitteena on erityisesti selvittää, voivatko pelkästään myyjän julkinen sitoutuminen tai julkisesti antamat tiedot muodostaa kauppatavan, joka sitoo myyjää.

Aiemmin luvussa 2.3 on jo avattu CISG artiklaa 9(1) ja sen soveltamisen periaatteita. Kauppatapa on ohje tai sääntö, jota tavanmukaisesti noudatetaan tietyllä alalla tai tietyn maantieteellisen alueen markkinoilla kaupallisessa toiminnassa. Kuitenkaan ei ole tarpeen, että kaikki tietyllä alalla toimivat tahot noudattavat kauppatapaa.²⁵⁹ Joidenkin kirjoittajien mukaan sopimuksen osaksi voisivat tulla myös sellaiset kauppatavat, joihin osapuolet ovat erillisesti kukin tahollaan sitoutuneet.²⁶⁰ Kauppatavan määrittelyssä merkittävää on vaatimus, että sitä noudatetaan tavanmukaisesti tietyllä alalla tai maantieteellisellä alueella. Tavanmukaisuuden yksiselitteinen määrittely on jokseenkin hankalaa, mutta oikeuskäytännössä tavanmukaisesti kauppatapana noudatettuja ohjeita ja sääntöjä ovat olleet esimerkiksi puutavaran kaupassa noudatettu alueellinen kauppatapa.²⁶¹ Tutkielmassa käsiteltävistä yhteiskuntavastuun instrumenteista merkitystä tässä yhteydessä voisi olla erityisesti laajasti käytetyillä ISO-standardeilla ja Global Compact -aloitteella. Etenkin jos riittää, että kukin osapuoli omalla tahollaan on sitoutunut samaan kauppatavaksi mielletävään toimintatapaan.²⁶²

Artiklan 9(1) mukaan myös käytäntö, jonka osapuolet ovat omaksuneet, sitoo osapuolia. Kauppatavasta poiketen käytäntö on pelkästään kyseessä olevan sopimuksen osapuolten välinen menettelytapa, jota noudatetaan ilman, että siitä on osapuolten välillä erikseen sovittu.²⁶³

²⁵⁹ Ferrari 2003, s. 572.

²⁶⁰ Schwenzer – Leisinger 2007, s. 263, 264.

²⁶¹ Itävalta 21.3.2000, Oberster Gerichtshof.

²⁶² Schwenzer – Leisinger 2007, s. 263, 264.

²⁶³ Brunner – Hurni – Kissling 2019, s. 100.

Käytännöksi on katsottu muun muassa erilaiset maksu- ja toimitusehtoja koskevat toimintatavat, kuten toimitusaikojen noudattamisessa annettu liikkumavara.²⁶⁴ Luonteeltaan artiklan 9(1) tarkoittama käytäntö vaikuttaisi siis olevan nimenomaan osapuolten välistä liikesuhdetta koskeva toimintatapa, eikä niinkään tapa, jolla osapuolet hallinnoivat omaa toimintaansa. Tämän ajatuksen pohjalta yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinot istuvat kehnosti käytännön määritelmään, etenkin myyjän julkisen sitoutumisen näkökulmasta.

Artiklan 9(2) perusteella osapuolten välisen sopimuksen osaksi voivat hiljaisesti, eli ilman sopimista, tulla myös kansainväliset kauppatavat. Momentin soveltamisalaa määrittää keskeisesti se, miten siinä tarkoitettu kansainvälinen kauppatapa määritellään. Kansainvälinen kauppatapa on sellainen, joka on laajalti tunnettu ja jota säännöllisesti noudattaa suurin osa tietyllä alalla toimivista toimijoista ja josta osapuolet ovat tai heidän olisi tullut olla tietoisia.²⁶⁵ Yrityksen toiminnan vastuullisuutta ja siitä annettuja tietoja koskien oikeuskirjallisuudessa on esitetty mielenkiintoisia näkökulmia, joiden valossa 9(2) artikla voisi olla merkityksellinen.

Schwenzerin ja Leisingerin mukaan eettiset vähimmäisstandardit (”minimum ethical requirements”) olisivat saavuttaneet artiklan 9(2) tarkoittaman kansainvälisen kauppatavan aseman, jolloin ne voisivat tulla sopimuksen osaksi ilman, että osapuolet ovat erikseen siitä sopineet. Tällaiset eettiset vähimmäisstandardit koskisivat kirjoittajien mukaan lähinnä lapsi- ja pakko-työn kieltoa sekä inhimillisiä työoloja. Tämä tarkoittaisi sitä, että jonkinlaiset eettiset standardit olisivat osana jokaista kansainvälistä kauppasopimusta.²⁶⁶ Myös muualla oikeuskirjallisuudessa on otettu kantaa sen puolesta, että kestävän kehityksen periaatteet tulisi tulkita kansainvälisiä yrityksiä sitovaksi kauppatavaksi.²⁶⁷ Lisäksi Global Compact -aloite on saanut huomiota tässä kontekstissa ja on esitetty, että sillä voisi olla merkitystä artiklan 9(2) tarkoittamana kansainvälisenä kauppatapana, joka takaa eettisen toiminnan vähimmäisvaatimukset.²⁶⁸ Tällaisia vähimmäisstandardeja vahvempi merkitys voidaan oikeuskirjallisuuden mukaan antaa nimenomaan tietyllä alalla yleisesti noudatettavalle kansainväliselle kauppatavalle, kuten yhteisille eettisille toimintaohjeille.²⁶⁹

²⁶⁴ Schlechtriem – Butler 2009, s. 59.

²⁶⁵ Poncibò 2016, s. 343.

²⁶⁶ Schwenzer – Leisinger 2007, s. 264.

²⁶⁷ Poncibò 2016, s. 344.

²⁶⁸ Butler 2016, s. 307, 308. Schwenzer – Leisinger 2007, s. 264.

²⁶⁹ Schwenzer – Leisinger 2007, s. 265.

Artiklan 9(2) soveltaminen edellyttää sekä niin kutsutun subjektiivisen että objektiivisen edellytyksen täyttymistä. Subjektiivinen edellytys viittaa siihen, että osapuolet tiesivät tai heidän olisi tullut tietää kauppatavan olemassaolosta, kun taas objektiivinen edellytys siihen, että kauppatavan tulee olla tunnettu ja säännöllisesti noudatettu kyseisellä alalla kansainvälisessä kaupassa.²⁷⁰ Global Compact -aloite tai tietyllä alalla noudatetut eettiset toimintaohjeet saattaisivat siis tunnettavuutensa vuoksi täyttää objektiivisen soveltamisedellytyksen vaatimukset. Lisäksi myös subjektiivisen edellytyksen täyttymiselle voisi löytää perusteita ainakin silloin, kun toinen tai molemmat osapuolista ovat sitoutuneet noudattamaan kyseistä instrumenttia ja vieläpä tuoneet sen julkisesti ilmi. Tällöin voisi melko aukottomasti todeta, että osapuolet ovat olleet tietoisia instrumentin olemassaolosta. Kysymykseen saattaisivat tulla myös laajalti käytetyt ISO-standardit, jos sekä objektiivinen että subjektiivinen elementti niiden kohdalla täyttyvät.

Global Compact -aloitteessa, toimialan eettisissä ohjeissa sekä ISO-standardeissa yritys sitoutuu noudattamaan tiettyjä ulkoa annettuja periaatteita tai standardeja ja antaa sitä kautta tietoa siitä, miten se toimintansa järjestää ja millaisiin periaatteisiin se on sitoutunut. Raportoinnin kautta yritys taas antaa tietoja siitä, miten juuri se yrityksenä toimii eikä niinkään sitoudu ulkoapäin annettuihin periaatteisiin tai sääntöihin. Siten artiklan 9 yhteydessä ostajan ei todennäköisesti kannata vedota raportoinnin kautta annettuihin tietoihin vaan instrumentteihin, joiden periaatteet ja säännöt ovat kaikille samat. Onhan kauppatavan ja erityisesti kansainvälisen kauppatavan määrittelyssä merkitystä erityisesti sillä, että suuri joukko toimijoita toimii samojen periaatteiden ja käytäntöjen mukaan.

Kauppatapojen puolesta puhuu myös se, että ne ovat ketterämpiä muuttumaan liiketoiminnan olosuhteiden muuttuessa verrattuna jäykempiin instrumentteihin kuten kansalliseen lakiin tai kansainvälisiin konventioihin.²⁷¹ Tämä antaa viitteitä siitä, että yhä uudenlaisia kansainvälisessä kaupassa säännönmukaisesti noudatettuja toimintatapoja ja -periaatteita, kuten yhteiskuntavastuuseen liittyviä sitoumuksia, voitaisiin nostaa artiklan 9 tarkoittamien kauppatapojen joukkoon. Lisäksi on kirjoitettu kauppatapojen olevan tietyllä tapaa yksi itsesääntelyn muoto, sillä ne ovat usein toimintatapoja, jotka ovat kehittyneet tietyllä alalla toimivien elinkeinonharjoittajien keskuudessa ja joita kyseiset elinkeinonharjoittajat noudattavat jonkinlaisesta velvollisuudentunnosta.²⁷²

²⁷⁰ Coetzee 2015, s. 262.

²⁷¹ Coetzee 2015, s. 267.

²⁷² Coetzee 2015, s. 268.

Toisaalta oikeuskirjallisuudessa on myös tuotu esiin vastuullisuusstandardeihin liittyviä käytännön ongelmia. Loppujen lopuksi suuri osa markkinoilla toimijoista ei käytännössä noudata näitä standardeja, vaikka ne ovatkin teoriassa hyvin laajasti hyväksytyjä.²⁷³ Siten vaikka yritysten yhteiskuntavastuun toteuttamiseen käytetyistä instrumenteista olisi mahdollista johtaa jotkin yleiset vastuullista toimintaa koskevat periaatteet ja minimistandardit ja esimerkiksi lapsityövoiman käyttö olisi yleisesti kiellettyä, sitä koskevia rikkomuksia tapahtuu käytännössä niin paljon, ettei tosiasiallista kauppatapaa muodostu.²⁷⁴

Oikeustieteilijöillä on siis eriäviä mielipiteitä siitä, voivatko vastuulliseen toimintaan liittyvät käytännöt tulla hiljaisesti osaksi kauppasopimusta CISG 9(2) artiklan kautta kauppatapana. Edellä on kuitenkin esitelty tilanteita, joissa ainakin teoriassa jotkin yhteiskuntavastuun toteuttamiseen käytetyt instrumentit voisivat saada merkitystä kauppatapana, tulla osaksi osapuolten välistä sopimusta ja siten mahdollistaa ostajalle virheväitteen tilanteessa, jossa myyjä ei noudata instrumentin periaatteita tai sääntöjä. Myyjän julkisella sitoutumisella instrumenttiin voisi teoriassa olla merkitystä subjektiivisen soveltamisedellytyksen kautta. Jos myyjä on julkisesti sitoutunut instrumenttiin, voi ostaja todistaa väitteensä siitä, että myyjä oli instrumentista tietoinen.

Myös kauppalaissa sopimuksen sisällön arvioinnissa merkitystä on annettu myyjän ja ostajan välille muodostuneille käytännöille ja alalla vallitseville kauppatavoille.²⁷⁵ Sopimusvapautta käsittelevän kauppalaan pykälän 3 mukaan lain säännöksiä ei sovelleta, mikäli sopimuksesta, osapuolten omaksumasta käytännöstä tai kauppataavasta tai muusta tavasta, jota pidetään osapuolia sitovana, johtuu muuta. Siten sellainen kauppataka, joka tietyllä alalla on yleisesti hyväksytty ja jota noudatetaan, sitoo kaupan osapuolia, jollei siitä poikkeamisesta ole sovittu. Lisäksi myös muut tavat kuin kauppataka voivat sitoa osapuolia.²⁷⁶ Käsitteenä kauppatapaa ei ole laissa määritelty, jolloin CISGiä vastaavaa tulkintaa yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinojen merkityksestä voisi olla mahdollista puoltaa myös kansallisessa irtaimen kaupassa. Tokikaan kauppalaki ei sanamuotonsa mukaisesti mahdollista kauppataavan saattamista hiljaisesti sopimuksen osaksi.

²⁷³ Schlechtriem 2007, s. 98.

²⁷⁴ Mitkidis 2014, s. 14.

²⁷⁵ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 102.

²⁷⁶ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 18, 19.

4.5 Virheen määrittely

Myyjän virhevastuun muodostumiseksi ei yksinään riitä, että yhteiskuntavastuun toteuttamiskeino on tullut osapuolten välisen sopimuksen osaksi sopimustulkinnan, tässä tapauksessa lähinnä kauppataivan kautta. Jotta ostajalla olisi oikeus vaatia myyjää vastuuseen tavaran virheellisuudesta sen perusteella, että myyjä ei ole noudattanut yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinoa, on tavaran virheen täytettävä sille laissa asetettu määritelmä. CISG:ssä tai kauppalaissa ei tyhjentävästi määritellä, mitä tavaran virheellisyys oikeastaan käytännössä tarkoittaa ja millaisia tavaran ominaisuuksia se voi koskea. CISG 35(1) artiklassa ja kauppalain 17 pykälässä todetaan lähes identtisesti, että tavara on virheellinen, jos se ei lajiltaan, määrältään, laadultaan, pakkaukseltaan tai muilta ominaisuuksiltaan vastaa sitä mitä on sovittu. Tässä yhteydessä merkitystä on erityisesti sillä, mikä katsotaan virheeksi tavaran laadussa tai ominaisuuksissa.

Sitä, millaisia poikkeuksia tavaran laadussa tai ominaisuuksissa on katsottu tavaran virheeksi CISG 35(1) artiklan alla, on avattu jo tutkielman aiemmissa luvuissa, ja huomioitavaa on virheen määritelmän ulottuvuus myös tavanomaisimpien fyysisten poikkeavuuksien ulkopuolelle. Myös siis tavaran aineettomat ominaisuudet voivat tulla kysymykseen, kun arvioidaan sen laatua tai ominaisuuksia. Erilaiset osapuolia sitovat standardit, kuten toimialan eettiset toimintaohjeet, voivat koskea tavaran valmistusprosessia ja asettaa vaatimuksia esimerkiksi turvallisuudelle, kestäväälle kehitykselle ja ympäristönsuojelulle.²⁷⁷

Kuluttajien kiinnostus kestävästi ja luonnonmukaisesti tuotettuja tuotteita kohtaan on kasvanut,²⁷⁸ josta esimerkkinä toimivat Reilun kaupan tuotteet. Reilun kaupan yhdistys tukee kehittyvien maiden maataloustyöntekijöitä ja ylläpitää vastuullisen tuotannon kriteereitä.²⁷⁹ Vaikka Reilun kaupan tuotteet eivät fyysisiltä ominaisuuksiltaan poikkeaisi tavanomaisista, ovat kuluttajat yleisesti ottaen valmiita maksamaan niistä korkeamman hinnan, jolloin tällaisille tuotteille on olemassa erillinen markkina.²⁸⁰ Jos tuotteet eivät ole näiden sovittujen Reilun kaupan vaatimusten mukaisia, ei esimerkiksi Schwenzerin mukaan pitäisi olla ongelmallista todeta niiden virheellisyyttä artiklan 35(1) perusteella.²⁸¹

²⁷⁷ CISG Advisory Council Opinion no. 19, s. 3.

²⁷⁸ Schwenzer 2012, s. 105.

²⁷⁹ Reilun kaupan yhdistyksen nettisivut.

²⁸⁰ Schwenzer 2012, s. 105.

²⁸¹ Schwenzer 2012, s. 106.

Oikeuskirjallisuuden mukaan tuotteiden valmistustapa siis vaikuttaa niiden arvoon markkinoilla, sillä ostaja voi olla valmis maksamaan kalliimman hinnan tuotteista, jotka on tuotettu ympäristöä kunnioittavasti tai muutoin vastuullisesti. Tämän perusteella Poncibò on esittänyt, että tuotteet, jotka on valmistettu näiden periaatteiden vastaisesti, eivät vastaisi sitä laatua, jota on sopimuksen perusteella implisiittisesti odotettu ja olisivat siten CISG 35(1) artiklan vastaisia.²⁸² Kirjoittaja viittaa yleisesti vain ympäristö- ja sosiaalisiin arvoihin ilman sen kattavampaa perustelua siitä, millaisissa tilanteissa tietystä laadusta on implisiittisesti sovittu. Myös pelkkä epäily siitä, että tuote voisi olla tällä tavoin virheellinen, esimerkiksi myyjän eettisten toimintaohjeiden vastaisesti valmistettu, voisi mahdollisesti muodostaa tavaran virheen, jos epäilyksellä on vaikutusta tuotteen markkina-arvoon tai jälleenmyyntimahdollisuuksiin.²⁸³

Useissa lähteissä on esitetty, että tavaran laatua ei määritä vain sen fyysisen kunto, vaan myös ne oikeudelliset ja tosiasialliset olosuhteet, jotka liittyvät tavaran ympäröivään maailmaan.²⁸⁴ Siten tavaran sovittu alkuperä, joka saattaa koostua myös vastuullisuutta koskevista vaatimuksista, muodostaa osan tavaran laadusta.²⁸⁵ On myös kirjoitettu, että niin kutsuttu ”goodwill” -arvo, eli yrityksen tai tuotteen maine, voisi olla osa tavaran ominaisuuksia.²⁸⁶ Lisäksi tavaroiden sopimuksenmukaisuutta arvioidaan usein yhdessä erilaisten osapuolten toimintaa koskevien standardien kanssa, jotka voivat koskea myös ympäristönäkökohtia ja eettisyyttä.²⁸⁷

Kauppalakia koskevassa oikeuskirjallisuudessa tavaran aineettomaan virheeseen ja yhteiskuntavastuun merkitykseen on ottanut kantaa Sisula-Tulokas, jonka mukaan tavaroiden ilmasto-vaikutukselle tulisi antaa nykyistä enemmän merkitystä virheen määrittelyssä.²⁸⁸ Myös mahdollisesta kansallisesta yritysvastuulaista on työ- ja elinkeinoministeriön johdolla tehty selvitys.²⁸⁹ Siten keskustelu yritysten yhteiskuntavastuun oikeudellisesta asemasta on lisääntynyt, mikä kertonee siitä, ettei sen huomioon ottaminen kansallisessa kaupassa tavaran laatuun tai ominaisuuksiin vaikuttavana seikkana ole välttämättä täysin poissuljettua. Mutta kuten todettua, sekä CISG:ssä että kauppalaissa tavaran virhesääntelyä on lähestytty samoin ja säännökset vastaavat tältä osin lähes täysin toisiaan. Mikäli kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa ja -

²⁸² Poncibò 2016, s. 344.

²⁸³ Maley 2009, s. 117; Schwenzer – Tebel 2014, s. 157–158.

²⁸⁴ Schwenzer – Leisinger 2007, s. 267; Butler 2016, s. 302.

²⁸⁵ Schwenzer – Leisinger 2007, s. 267.

²⁸⁶ Maley 2009, s. 95.

²⁸⁷ CISG Advisory Council Opinion no. 19, s. 5.

²⁸⁸ Sisula-Tulokas 2020, s. 329.

²⁸⁹ Oikeudellinen selvitys yritysvastuulaista.

käytännössä siis lähdetäisiin käsittelemään aihealuetta, voitaisiin pitää melko todennäköisenä, että CISGistä tehtyjä tulkintoja voitaisiin käyttää ainakin joltain osin tulkinnan apuna.

Edellä esitetyn perusteella yhteiskuntavastuun toteuttamiseen käytettyjen instrumenttien antamat tiedot voisivat mahdollisesti muodostaa osan tavaran laadusta tai muista ominaisuuksista, jos ne muutoin sitovat osapuolia esimerkiksi kauppatapana. Eri instrumentit antavat erilaisia tietoja yrityksistä ja niiden toimintatavoista, ja onkin varmasti hyvin tilannekohtaista, mihin niistä ostajan kannattaa virheväitteessään vedota. Tarkemmin kohdistetuissa väitteissä myyjän toimintatavoista ja tuotteiden valmistusprosessista tietoa voi löytyä myyjän ISO 14001 -sertifikaatista, kun taas yleisemmin esimerkiksi ihmisoikeuksien noudattamista koskevissa väitteissä voi olla kannattavampaa vedota Global Compact -aloitteen sisältämiin laajempiin periaatteisiin, joihin sitoutuminen kieltää kaikenlaiset yleismaailmallisten ihmisoikeuksien loukkaukset.

4.6 Myyjän julkisesti antamien tietojen merkitys

Myyjän julkisesti antamien tietojen merkitystä on käsitelty jo edellisissä alaluvuissa, mutta tutkimuskysymyksen kannalta on tärkeää tarkastella aihetta vielä hieman syvemmin. Tässä luvussa vedetään yhteen vielä erikseen sitä, miten myyjän nimenomaan julkisesti erilaisten yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinojen kautta antamat tiedot voivat vaikuttaa ostajan virheväitteen perusteisiin ja sen mahdollisuuksiin menestyä. Aloitetaan lain määrittelemistä vaatimuksista tavaralle. Jos sopimuksessa ei ole muuta sovittu, tulee tavaran ensinnäkin kauppalain ja CISGIN mukaan soveltua sen yleiseen käyttötarkoitukseen.

Myyjän julkisesti antamien tietojen ja yleisen käyttötarkoituksen suhteesta CISG Advisory Council on erilaisia standardeja koskevassa lausunnossaan todennut, että jos myyjä on tehnyt ennen sopimuksen solmimista julkisen osoituksen tietyn standardin noudattamisesta, on ostajalle voinut muodostua perusteltu odotus siitä, että myyjä myös noudattaa tätä standardia sopimuksissaan. Täten myyjän nimenomaan julkinen sitoumus voi olla merkityksellinen, kun määritellään sitä, mikä muodostaa artiklan 35(2) tarkoittaman tavaran yleisen käyttötarkoituksen.²⁹⁰ Standardeiksi on kyseisessä lausunnossa luettu muun muassa tekniset, eettiset, ympäristöön, terveyteen ja turvallisuuteen, samoin kuin tavaroiden valmistukseen liittyvät standardit.²⁹¹ Niitä voivat olla yritysten eettiset toimintaohjeet, YK:n tai ISO-organisaation standardit ja eri

²⁹⁰ CISG Advisory Council Opinion no. 19, s. 10–11.

²⁹¹ CISG Advisory Council Opinion no. 19, s. 5.

kansalaisjärjestöjen ihmisoikeuksiin, ympäristönsuojeluun ja kestäväan kehitykseen liittyvät standardit.²⁹²

Lausunnon perusteella on mahdollista vetää johtopäätös, että myyjän sitoutuminen julkisesti yhteiskuntavastuuta ja eettistä toimintaa koskeviin standardeihin voisi vaikuttaa tavarán yleisen käyttötarkoituksen laajuuteen. Tällöin kyseeseen voisivat tulla myyján sitoumuksista riippuen esimerkiksi Global Compact -aloite, ISO 26000 ja ISO 14001 -standardit, myyján omat eettiset toimintaohjeet sekä GRI:n kautta vapaaehtoisesti tai direktiivin pakottamana raportoidut tiedot, jotka kaikki asettavat yhtiön toiminnalle tiettyjä standardeja. GRI:n kautta raportoitujen tietojen merkitys on tässä yhteydessä ehkä hieman monimutkaisempi, sillä sen avulla yritys raportoi omasta toiminnastaan, eikä niinkään sitoudu toimimaan tietyllä tavalla. Toisaalta raportoidut tiedot voivat hyvinkin vaikuttaa ostajan odotuksiin tavarasta ja sen ominaisuuksista. Eettisten toimintaohjeiden kannalta ongelmaksi voi muodostua niiden usein hyvin ympäröivä muotoilu, jolloin suoria päätelmiä siitä, miten myyján olisi kuulunut toimia vaikkapa tavaroiden valmistamisen osalta, voi olla hankalaa vetää. Toki myös Global Compact -aloitteessa myyjä sitoutuu lähinnä suuren linjan periaatteisiin.

Siten ratkaisevaa näiden instrumenttien soveltamisessa voi olla se, kuinka yksityiskohtaisia tietoja myyján pitää toiminnastaan antaa, jotta ostajalle voi syntyä lausunnossa esitetty perusteltu odotus. Toisaalta lausunnossa ei ole liitetty yleistä käyttötarkoitusta muissa lähteissä mainittuihin edellytyksiin, kuten jälleenmyyntikelpoisuuteen tai tavanomaiseen laatuun,²⁹³ joten käytännössä ostajan voi olla hankalaa vedota pelkkiin odotuksiinsa tavarán suhteen yleisen käyttötarkoituksen kautta, ja yleisen käyttötarkoituksen muodostuminen voi vaatia myös näiden muiden edellytysten täyttymistä.

Samaisessa lausunnossa on artiklan 35(2) mukaisen erityisen käyttötarkoituksen osalta todettu, että mikäli kaupan osapuolet ovat sitoutuneet noudattamaan samaa standardia, voisi tämä implisiittisesti viestiä myyjälle, että kaupan kohteena olevalla tavaralla on erityinen käyttötarkoitus, joka edellyttää kyseisen standardin noudattamista.²⁹⁴ Tällaisessa tilanteessa esimerkiksi Global Compact -aloitteeseen kuulumisen voisi toimia erityisen käyttötarkoituksen perusteena. Tämä toki edellyttänee osapuolten mahdollisuutta olla tietoisia siitä, että myös toinen osapuoli

²⁹² CISG Advisory Council Opinion no. 19, s. 4.

²⁹³ Schwenzer 2016a, s. 600–603.

²⁹⁴ CISG Advisory Council Opinion no. 19, s. 14.

on osa samaa aloitetta. Tällöin sitoumuksen julkisuudella voi olla keskeinen merkitys myyjän vastuun muotoutumisen kannalta.

Lausunnon mukaan standardien soveltaminen artiklan 35(2) alla on kuitenkin riippuvaista kunkin sopimuksen olosuhteista.²⁹⁵ Tutkielman kannalta merkittävää on, että erityistä arvoa on myös annettu sille, kuinka helposti standardia koskeva tieto on saatavilla. Mitä helpompaa tieto on löytää ja tunnistaa, sitä suurempi merkitys sille voidaan antaa erityisen käyttötarkoituksen kautta. Näillä seikoilla voi olla merkitystä myös yleisen käyttötarkoituksen määrittelyssä.²⁹⁶ Tämä koskee lausunnossa ostajan tekemiä julkisia sitoumuksia ja standardeja, joista myyjän tulee olla tietoinen. Toisaalta olisi ristiriitaista, ettei myyjän pitäisi noudattaa omia sitoumuksiaan, jos se on velvoitettu varmistamaan, että tavarat ovat myös ostajan julkisten vastuullisuus-sitoumusten mukaisia. Tällainen tietojen julkisuuteen ja saatavuuteen kohdistuva argumentointi liittyy läheisesti myös myyjän markkinointivastuuseen, joka kansainvälisessä kaupassa voi toteutua juuri esimerkiksi erityisen käyttötarkoituksen kautta.

Myyjän markkinointivastuu perustuu siihen, että myyjä on antanut toiminnastaan tai tuotteistaan ennen kauppaa tietoja, jotka ostaja on saanut tietoonsa. Eli käytännössä jos myyjä ei ole antanut tietoja suoraan ostajalle, on ne pitänyt tuoda esiin jollain tavalla julkisesti. Myös aiemman myyntiportaan antamat tiedot voivat tulla kyseeseen. Markkinointivastuun muodostumisessa julkisuudella on siis keskeinen rooli sekä CISGin²⁹⁷ että kauppalain²⁹⁸ tulkinnassa. Julistamalla julkisesti olevansa vastuullinen toimija joko raportoimalla tietoja tai sitoutumalla tiettyihin standardeihin, yritysten tarkoitus on usein edistää liiketoimintaa ja yrityksen mainetta. Sen vuoksi yritysten vastuuttaminen siitä, etteivät ne toimi julistustensa mukaisesti, auttaisi yritysten vaikutuspiirissä olevien suojaamisessa ja kannustaisi yrityksiä pysymään lojaaleina julkisille sitoumuksilleen.²⁹⁹ Markkinointivastuun muodostumisessa kynnyskysymys ei vaikuttaisi olevan se, millaisia tietoja myyjä on toiminnastaan antanut vaan se, että myyjä on tuonut tiedot julkisesti esiin tai muuten ostajan tietoon. Toki tiedolle on kauppalaissa asetettu tiettyjä reunaehdoja.³⁰⁰

²⁹⁵ CISG Advisory Council Opinion no. 19, s. 9–10.

²⁹⁶ CISG Advisory Council Opinion no. 19, s. 16.

²⁹⁷ Schlechtriem – Butler 2009, s. 114.

²⁹⁸ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 104.

²⁹⁹ CISG Advisory Council Opinion no. 19, s. 11.

³⁰⁰ HE 93/1986 vp, s. 63.

Myyjän julkisesti antamien tietojen merkitystä voidaan kansainvälisessä kaupassa hahmottaa myös kauppataivan kautta. CISG 9(2) artiklan mukaan osapuolet ovat tietyin edellytyksin sidottuja kansainväliseen kauppataivaan ilman erillistä sopimista.³⁰¹ Aiemmin käsitellyt eettiset vähimmäisstandardit tulisivat joidenkin kirjoittajien mielestä artiklan 9(2) kautta osaksi kaikkia kansainvälisen kaupan sopimuksia automaattisesti³⁰², joten ainakaan tässä yhteydessä ei myyjän julkisella sitoutumisella vaikuta olevan merkitystä. Toisaalta artiklaa 9(2) on hahmotettu myös kahden erillisen soveltamisedellytyksen kautta.

Näistä ensimmäisen, objektiivisen edellytyksen täyttämiseksi kauppataivan tulee olla säännöllisesti noudatettu samantyyppisissä sopimuksissa.³⁰³ Tässä ei yksittäisen myyjän julkisella sitoutumisella yhteiskuntavastuun instrumenttiin ole oletettavasti suurtakaan merkitystä, vaikka toki usean yrityksen julkinen sitoutuminen instrumenttiin voinee implikoida tämän objektiivisen vaatimuksen täyttymistä. Subjektiivinen edellytys taas tarkoittaa sitä, että osapuoli on tietoinen tai tämän tulisi olla tietoinen kauppataivan olemassaolosta. Vaatimuksen tarkoitus on muun muassa varmistaa, että kauppataivan ja osapuolten välillä on riittävä yhteys.³⁰⁴ Subjektiivisen edellytyksen täyttymisessä merkitystä voisi olla sillä, että myyjä on sitoutunut julkisesti noudattamaan jotakin yhteiskuntavastuun instrumenttia. Tutkielman kontekstissa tällaisena kauppataivana voisi toimia esimerkiksi Global Compact -aloite, joka Schwenzerin ja Leisingerin mukaan on relevantti artiklan 9(2) merkityksessä.³⁰⁵

Kauppalaian näkökulmasta kauppataivan määritelmästä ja myyjän julkisesta sitoutumisesta yhteiskuntavastuun instrumentteihin on kirjoitettu hyvin vähän, jos ollenkaan. Kauppataivojen ja muiden toimintatapojen huomioon ottaminen perustuu kauppalaissa kuitenkin sopimusvapauden periaatteeseen,³⁰⁶ jolloin aina tulisi tehdä tilannekohtainen arviointi siitä, millaiset toimintatavat kulloinkin osapuolia sitovat. Tällöin myös yhteiskuntavastuun toteuttamiseen käytettyjä instrumentteja voitaisiin harkita osapuolia velvoittavina kauppa- tai muina tapoina. Eri asia kuitenkin on, onko nimenomaan myyjän sitoutumisen julkisuudella vaikutusta kauppataivan sovellettavuuteen.

³⁰¹ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 49.

³⁰² Schwenzer – Leisinger 2007, s. 264.

³⁰³ Schmidt-Kessel, 2016, s. 189.

³⁰⁴ Schmidt-Kessel, 2016, s. 191.

³⁰⁵ Schwenzer – Leisinger 2007, s. 265.

³⁰⁶ Wilhelmsson – Sévon – Koskelo 2012, s. 16, 17.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmassa esitetyn perusteella yritysten yhteiskuntavastuun merkitys sekä yleismaailmallisesti että irtaimen kaupan osapuolten toiminnassa on kasvanut. Koska myyjän vastuuton toiminta voi aiheuttaa ostajalle vahinkoa, olisi tärkeää, että ostajalla on keino saattaa myyjä tällaisesta toiminnasta vastuuseen. Etenkin jos myyjä on julkisesti kertonut toimivansa vastuullisesti. Tutkielmassa näiden tietojen antamista on käsitelty niiden raportoinnin, aloitteisiin ja ohjeisiin sitoutumisen sekä sertifiointin kautta. Koska kyseiset instrumentit eivät sellaisenaan ole oikeudellisesti sitovia, on tutkielmassa pyritty selvittämään, onko ostajalla mahdollisuus sopimusoiden kautta saattaa myyjä vastuuseen näistä tiedoista ja vedota myyjän julkisesti antamien tietojen perusteella tavarän virheeseen.

Tässä käsitellyt laissa säädetyt perusteet tavarän virheellisyydelle, mikäli muuta ei ole sovittu, ovat tavarän yleinen ja erityinen käyttötarkoitus. Jos oletetaan, että elinkeinonharjoittajien välisessä kaupassa ostajan tarkoitus on yleensä myydä ostamansa tavarät tavalla tai toisella edelleen, yleisen käyttötarkoituksen virhemäärittely kietoutuu siihen, että vastuullisuutta koskevalla virheellä tulee olla vaikutusta tavarän jälleenmyyntiarvoon. Myös se, että myyjä on julkisesti sitoutunut standardeihin, joita yleisesti noudatetaan samalla alalla tai joiden kautta myyjä pyrkii antamaan itsestään kuvan korkealaatuisena toimijana, voivat synnyttää ostajalle perustellun odotuksen niiden noudattamisesta ja vaikuttaa yleisen käyttötarkoituksen arviointiin. Myyjän julkisella sitoutumisella yhteiskuntavastuun instrumentteihin voi siis ainakin teoriassa olla vaikutusta siihen, soveltuvatko tavarät niiden yleiseen käyttötarkoitukseen. Sen sijaan sillä mihin instrumentteihin myyjä on sitoutunut ja mihin niistä ostajan kannattaa vedota, ei tämän virheväitteen kohdalla ole niin suurta vaikutusta. Merkitystä on lähinnä myyjän sitoumuksen tai annettujen tietojen vastaisesti toimimisen osoittamisella ja sillä, että tämä on vaikuttanut tavaröiden jälleenmyyntihintaan, sekä sillä, että myyjä on julkisesti antamalla tietoja yrittänyt välittää itsestään tietynlaisen kuvan vastuullisena toimijana.

Erityisen käyttötarkoituksen erityisedellytys on, että se on saatettava myyjän tietoon. Tällainen käyttötarkoitus voi tulla myyjän tietoon myös sen oman toiminnan kautta, jolloin muun muassa sellaiset säännöt ja standardit, joihin molemmat osapuolet ovat sitoutuneet, voivat muodostaa erityisen käyttötarkoituksen. Yhteiskuntavastuun instrumenteista tässä voisivat tulla kyseeseen Global Compact -aloite, ISO 14001 -sertifikaatti ja code of conduct, johon molemmat osapuolet ovat sitoutuneet. Tutkimuskysymyksen kannalta relevanttia on, että myös pelkkä myyjän julkinen osoitus tietyn standardin noudattamisesta tai tämän liiketoiminnan identiteetti voivat

vaikuttaa erityisen käyttötarkoituksen syntymiseen. Tällöin ostaja saattaisi vedota vaikkapa GRI:n kautta raportoituihin tietoihin, jotka voivat antaa konkreettistakin pohjaa käyttötarkoituksen muodostumiselle. Jos taas ostaja haluaa vedota myyjän identiteettiin, on edullista tuoda esiin kaikki myyjän julkisesti yhteiskuntavastuun noudattamisesta antamat tiedot.

Näiden kahden virheen perusteen, yleisen ja erityisen käyttötarkoituksen, kohdalla myyjän julkisten vastuullisuuden liittyvien ulostulojen merkitystä on lähinnä teoriassa arvioitu, kun taas kolmannen myyjän vastuuperusteen eli markkinointivastuun soveltamisessa myyjän antamien tietojen julkisuus on oikeastaan koko vastuun muodostumisen perusta. Sekä CISGin että kauppalaain kohdalla vastuullisuutta koskevien tietojen soveltamista voidaan kirjoitetun perusteella puoltaa. CISGissä markkinointivastuu voidaan hahmottaa useiden eri virheväitteiden kautta, ja kauppalaisissa vastuu perustuu erilliseen pykälään. Tarkempien tavaran ominaisuuksia koskevien väitteiden tueksi ostajan kannattaa vedota GRI:hin tai ISO 14001 -sertifikaattiin. Mutta enemmän myyjän brändiin liittyvät markkinointivastuuta koskevat väitteet voisivat toimia paremmin, jos ostaja vetoaa Global Compact -aloitteeseen tai eettisiin toimintaohjeisiin, joiden kautta myyjä yleistajuisemmin viestii siitä, millainen toimija se on.

Viimeiseksi julkisen sitoumuksen merkitystä on hahmotettu osapuolia sitovien kauppatapojen kautta. Kauppatavoilla on merkitystä sekä kansallisessa ja kansainvälisessä kaupassa, eikä vastuulliseen toimintaan liittyvien kauppatapojen mahdollisuutta ole suljettu pois. Kuitenkaan yksittäisen myyjän julkisella sitoumuksella johonkin yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinoon ei CISG artiklan 9(2) kansainvälistä kauppatapaa lukuun ottamatta ole suoraa vaikutusta siihen, sitooko kauppatapa osapuolia, sillä kauppatapan sitovuus perustuu siihen, että sitä noudatetaan yleisemmin.

Tutkielman perusteella erilaiset yhteiskuntavastuun toteuttamisen instrumentit saattavat tulla kyseeseen eri virheväitteiden perusteena ja erilaisissa tilanteissa. Jossain yhteyksissä merkitystä voi olla sillä, että myyjä ja ostaja ovat sitoutuneet samaan instrumenttiin, joskus ostajan kannattaa vedota hyvin tarkkoihin tietoihin myyjän toiminnasta ja joskus taas laajempiin periaatteellisiin sitoumuksiin. Toisinaan taas näiden kahden ääripään väliin sijoittuva tieto siitä, miten myyjä toimintaansa vastuullisuuden näkökulmasta hallinnoi, saattaa olla käyttökelpoisin virheväitteen perusteeksi. Prosessien hallinnointiin liittyvä tieto voi kertoa myyjän ympäristö- ja vastuullisuustoimista hyvinkin relevantteja asioita, sillä yrityksen toiminta käytännössä perustuu erilaisiin prosesseihin, jolloin ne voivat kuvata tarkastikin sitä, miten yritys on toimintansa järjestänyt ja miten sen se tulisi hoitaa. Myös sillä voi olla merkitystä, onko myyjä sitoutunut

samoihin periaatteisiin ja sääntöihin kuin suuri joukko muita toimijoita, vai onko myyjä antanut tietoja nimenomaan omasta toiminnastaan. Siten eri yhteiskuntavastuun toteuttamiskeinojen ominaispiirteitä ja niiden kautta annettujen tietojen luonnetta tulisi aina harkita erikseen mahdollisen virheväitteen yhteydessä.

Keskeinen ero raportoinnin ja muiden instrumenttien välillä on, että raportoidessaan tietoja myyjä ei varsinaisesti sitoudu mihinkään ulkoapäin annettuihin tai itse määrittelemiinsä periaatteisiin, vaan kertoo siitä, miten se todellisuudessa toimii. Tutkielmassa käsitelty direktiivi muun kuin taloudellisen tiedon raportoinnista ei oikeastaan aseta sitä noudattamaan velvoitetulle myyjälle lisävelvoitteita sen lisäksi, että myyjän tulee raportoida tietoja, jolloin sillä ei juuri ole GRI:stä poikkeavaa arvoa, kun arvioidaan myyjän vastuita tässä kontekstissa. ISO 26000 -standardia käyttäessään myyjä ei varsinaisesti sitoudu mihinkään tai anna toiminnastaan tietoja, jolloin ISO 14001 -standardilla on suurempi merkitys myyjän virhevastuulle. Global Compact -aloitteessa ja eettisten toimintaohjeiden kautta myyjä sitoutuu periaatteisiin, eikä tavanomaisesti kerro tarkasti siitä, miten se käytännössä toimii. Ostajan voi olla hankalampaa vedota tällaisiin epämääräisiin periaatteisiin, mutta toisaalta Global Compact -aloitteen periaatteille on annettu arvoa myös eettisen vähimmäistason varmistavana kauppatapana. Lisäksi yrityksen pitää ainakin jossain määrin raportoida toiminnastaan vuosittain Global Compact -aloitteen sääntöjen mukaan.

Tutkielman aihepiiri on kansainvälisestäikin merkittävä, ja siitä on kirjoitettu kansainvälisessä kaupassa huomattavasti kauppalain sääntelemää kansallista kauppaa enemmän, minkä vuoksi monet tulkinnat tutkielmassa on esitetty kansainvälisestä kaupasta käsin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö kansallisessa irtaimen kaupassa voitaisi soveltuvien osin vetää samanlaisia johtopäätöksiä, ja esimerkiksi Lena Sisula-Tulokas on aloittanut kansallisen kaupan osalta keskustelun niin sanotusta ilmastovirheestä. Tämä tukee ajatusta siitä, että yrityksen itsenäisesti tekemät julkiset sitoumukset ja raportit yhteiskuntavastuun toteuttamiseksi olisi mahdollista nähdä myös kansallisessa kaupassa sopimusoikeuden kautta velvoittavina, eikä sääntelyimme sitä varsinaisesti ainakaan estä. Esitetyn perusteella kuitenkin on melko selvää, että tavaran aineettomat ominaisuudet voivat sinänsä olla virhearvioinnin kohteena riippumatta taustalla olevan virheväitteen perusteesta.

Tavaran sopimuksenmukaisuuden sääntelyn vallitsevan oikeustilan tutkiminen on johtanut siihen johtopäätökseen, että tietyin edellytyksin tiedot, jotka myyjä on julkisesti antanut yhteiskuntavastuun instrumenttien kautta, voivat vaikuttaa tavaran sopimuksenmukaisuuden

arviointiin. Kaiken tutkielmassa esitetyn perusteella nämä julkisesti annetut tiedot voisivat teoriassa myös riittää muodostamaan tavarán virheen. Virheen arviointi on kuitenkin aina tapauskohtaista kokonaišharkintaa, mikä voi vaikuttaa suuresti siihen, millaisia virheväitteitä arvioinnissa otetaan huomioon. Kansainvälisessä kaupassa asiaa on arvioitu kansallista kauppaa kattavammin ja rohkaisevin, joskaan ei yksimielisin tuloksin. Tästä syystä myös kansallisessa irtaimen kaupassa tulisi aloittaa laajempi keskustelu aiheesta, sillä myyjän vastuullisuutta ja tavarán sopimuksenmukaisuutta koskevat näkökohdat voivat nykyisin ratkaisevasti vaikuttaa muun muassa ostajan ostopäätökseen ja mahdollisuuksiin jälleenmyydä tavara.

Myyjän julkinen osoitus vastuullisuudesta, sellaisen tavarán myyminen, joka ei vastaa näitä vastuullisuusväitteitä, ja tästä seuraava vastuu tavarán virheestä ei suojaisi pelkästään ostajaa, vaan kyse on myös suuremmasta, periaatteisiin limittyneestä asiasta. On esitetty, että pelkän heikomman sopimusosapuolen suojaamisen sijasta modernin sopimusoikeuden tulisi suojata myös muita tahoja, joihin tehty sopimus saattaa haitallisesti vaikuttaa.³⁰⁷ Siten tulevaisuudessa saattaa odottaa aika, jolloin ostajaa ja samalla myös muita tavarán elinkaareen liittyviä tahoja voitaisiin esimerkiksi tavarán sopimuksenmukaisuuden sääntelyn avulla suojata myyjän vastuuttomalta toiminnalta.

Tästä emme voi olla varmoja, mutta oikeus ja sen sisältö heijastavat niitä arvoja, joita yhteiskunnassa kulloinkin katsotaan tärkeiksi.³⁰⁸ Nyt yhteiskunnassa vallitsevien arvojen nojalla lain suojaa irtaimen kaupassa saavat tietyt asiat ja tahot. Yhteiskunta ja sen toimintaa ohjaavat arvot kuitenkin muuttuvat ja tulevaisuudessa jotkin toiset asiat voivat olla suojaamisen arvoisia; ehkä ostajan odotukset tavarasta, jonka myyjä on kertonut noudattavansa yhteiskuntavastuuta, ehkä sitä kautta ympäröivä yhteiskunta ja ympäristö.

³⁰⁷ Collins 2014, s. 621.

³⁰⁸ Esim. Twining 2009, s. 8.